

ERZURUM KÜTÜPHANESİNDEKİ, TÜRKÇE - YAZMA ESERLER ÜZERİNDE ARAŞTIRMALAR

Doç. Dr. Önder GÖÇGÜN (*)

Bilindiği gibi; kütüphanelerimizi dolduran kitapların bir kısmı, eski harfli el-yazması eserlerdir. Bunlar; ihtisas çalışmaları başta olmak üzere, araştırmacıları beklemektedir. Lâkin, nerede hangi eserin bulunduğu hususu, bütünüyle açıklığa kavuşmuş değildir. Zaman zaman yapılan bazı tesbitler, kısmen de olsa büyük faydalar sağlamaktadır. Halbuki, kanatimizce bu konu, işi iyi bilen tam bir ekip araştırmasını gerektirecek mahiyettedir. Çünkü, kültür tarihimizin bütün cepheleriyle ortaya konulabilmesinin; bir ölçüde el-yazması eserlerin tamamının, topluca tesbit ve değerlendirmesinden geçtiği, herkesçe kabul edilmelidir.

İşte biz, daha önce yapılmış bazı tetkiklerden yola çıkarak, ilkin; «Diyarbakır Kütüphanesi'ndeki Türkçe El-Yazması Eserler Üzerinde Araştırmalar» (Ank. 1979) adlı bir çalışma yapmış idik. Bu defa, Erzurum Kütüphanesi'nde mevcut eski yazı, matbu ve el-yazması Türkçe, Arapça, Farsça 4224 eseri gözden geçirdik. Bunlar arasında, Türkçe ve el-yazması olanlarını ayırarak, 60 tanesi üzerinde, araştırma ve incelemede bulunduk.

Bunu yaparken; her eseri önce şekil, daha sonra da muhteva özellikleri yönünden ve alfabetik sırayı esas almak suretiyle tanıtmayı uygun gördük. Gerektiğinde, biyografik ve bibliyografik bilgilere de yer verdik.

İncelediğimiz el-yazması bu eserler, sırasıyla şunlardır:

- 1 — Ahbârü'l-İber
- 2 — Bahrü'l-Maarif
- 3 — Cevâhirü'l-Esdâf
- 4 — Cevâhirü'l-Kelimât
- 5 — Dakâyikü'l-Ahbâr

(*) Selçuk Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

- 6 — Divân-ı Hâfız
- 7 — Divân-ı İbrahim Hakkı
- 8 — Enisü'l-Munkati'in
- 9 — Envârü'l-Âşıkîn
- 10 — Evsâf-ı Peygamberi
- 11 — Gâyetü'l-Beyân
- 12 — Gencine-i Râz
- 13 — Hayr-âbâd-ı Nâbi
- 14 — Hulviyyât-ı Sultâni
- 15 — İlm-i Hâl
- 16 — İlm-i İnşâ Lügatı
- 17 — Kenzü'l-Fütûh
- 18 — Kitâb-ı Muhammediyye
- 19 — Kitâb-ı Subha-i Sıbyân
- 20 — Kitâb-ı Şükr-nâme
- 21 — Lügat-ı Fârisi
- 22 — Lügat-ı Müntahab
- 23 — Lügat-ı Şâhidi
- 24 — Lücetü'l-Esrâr
- 52 — Mâ-Hazar
- 23 — Manzum Akâid
- 27 — Mebhas-i İmân
- 28 — Mecmua
- 29 — Meşnevi Şerhi
- 30 — Meşâriü'l-Eşvâk
- 31 — Miyârü'l-Evkât
- 32 — Netâyicü'l-Fünûn
- 33 — Pend-i Gülistân-ı Şerif
- 34 — Risâle-i Akâid-i Manzum
- 35 — Risâle-i Elfâz-ı Küfr
- 36 — Risâle-i İlm-i Hâl
- 37 — Risâle-i Kavâid-i Fârisiyye
- 38 — Risâle-i Rub'il-Müceyyeb
- 39 — Risâle-i Saat-nâme
- 40 — Risâle-i Sofi
- 41 — Risâle-i Yûsuf
- 42 — Saadet-nâme
- 43 — Subhaü'l-Sıbyân
- 44 — Şehnâme-i Nâdiri
- 45 — Şerh-i Divân-ı Hâfız
- 46 — Şerh-i Divançe-i Ferište
- 47 — Şerh-i Ferište

- 48 — Şerh-i Muhammediyye
 49 — Şurû-ı Manzum-ı Rûmî
 50 — Târif-i Şâm
 51 — Târih-i Vâkîdi
 52 — Tenbihü'l-Gâfilin
 53 — Terceme-i Hadis
 54 — Terceme-i Kimyâ-yı Saadet
 55 — Terceme-i Tuhfetü's-Salavât
 56 — Tertib-i Ulûm
 57 — Tezkiretü'l-Evliyâ
 58 — Tuhfetü'l-Mülûk
 59 — Tuhfetü'l-Şâhidi
 60 — Zübdetü'n-Nasâiyih-nâme

Bize bu araştırmalarımızda anlayış ve kolaylık gösteren, Erzurum İl Halk Kütüphanesi eski müdürü, sayın Fikret AĞAVER'e ve Kütüphane personeline teşekkür ederiz.

Gâyemiz, yüce Atatürk'ün : «Milli kültür değerlerimizin muhakkak gün ışığına çıkarılarak, bugünkü ve yarınki nesillere tanıtılması gerektiği..» direktiflerinden hareketle, bu eserlerimizin varlığından ilim dünyasını haberdar kılmaktır.

Çalışmamız, bu yoldaki boşluğu bir parça doldurabilirse, sevinçimiz büyük olacaktır.

Şimdi de sözünü ettiğimiz eserleri, ana hatları ile ayrı ayrı görelim :

A H B Â R Ü ' L - İ B E R

Kayıt numarası	: 23858
Cild ebadı	: 24,5 x 17
Yazı ebadı	: 17,5 x 11,5
Sayfa sayısı	: 472
Hattı	: Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Hiç yıpranmamıştır. Yalnız, 43. ve 50. varaklar arası, cild sırtından ayrılmış durumdadır.

Sayfalar kırmızı çizgili cedveller içine alınmıştır. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Her satırda yanyana 2 mısra - 1 beyit - olmak üzere, her sayfada 15 beyit kulanmaktadır. Beyit sayısı, başlık bulunan sayfalarda 14'e ve hatta 10'a kadar düşmektedir.

Esere, 1/b varak'ta yer alan :

"Hazâ Kitabu Ahbârü'l-İber"

ismi ve Besmele ile :

İbtidâ Bismillâh ile bed idelim

El-rahmanirrahim yâd idelim

Besmele ile olur her iş temâm

Oki cânım cümle her subh u şâm

Besmelesiz işe başlarsın eger

Ebter olur hayrı olmaz kıl hazer

Çok şükür olsun Hüdâ'nın şânına

Nice en'am eyledi kullarına

Kim ademden bizi eyledi avâr

İbâdet itmek için ol Kird-gâr

Dahi kulsın kulluk it durma zinhâr

Emrini tut kıl namâz leyl ü nehâr

Seni halk itdi ibâdet itmege

Rûz u şeb togrı tarika gitmege

Hâlk oldur Râzık oldur iy hoca

R-zkı virir cümleye ucdan uca

Çok salât ile selâm Peygamber'e

İki cihân fahri ol servere

...

denilerek başlanmaktadır.

2/b varak'ta,

"Te'lif-i Kitâb"

başlığı altında :

Gelün imdi söz başına iy beşe

Kim sebep nedür diyem başdan başa

Bu kitâbı nice te'lif eyledim
Pes arz nedür bunu ben söyledim

Ömrimin târihini fikr eyledim
Kendi kendime bunu zikr eyledim

Kendüne pes bir amel eyle bu dem
Bil ki bir kimse şana dimeye kem

Kim işidirse diye rahmet ana
Bâ'is-i rahmet ola belki bana

Bu kitâbı bu ümîd ile didim
Cümlemize rahmet ide ol Kadîm

Dahi aslı neslimizi ol Ahed
Mustafa hürmetine eyle meded

...

Sen didârın nasîb eylegil bize
Âtâ vü ecdâd hem cümlemize

Dahi ol kullara rahmet eyle sen
Biz kullara rahmet eyle Zül'menen

Pes adımdır hem Muhammed bi-revâ
Hem tehallüsüm za'if-i bi-nevâ

Dahi ol Hacı Ömer oğlu benim
Kendimi medh itmezem bir köydenim

Atam atasın dahi direm sana
Kim Ali Halife dirler ana

Atası Derviş Çavuş'dır hem anun
Çavşu imiş Van'da Hüsrev Paşa'nun

Dahi anun atası bil iy civân
Kul-ı şeyh dirler imiş ki bil iyân

Şehr-i Bayburd'da da yatur ol za'if
Tekyesi var anda hem gâyet latîf

Bu sözün aslı budur kim söyledim
Kamusını size takrîr eyledim

Ola kim ağzı dü'âlı kul ola
Rahmet ide anlara rahmet kula

Tanrı rahmet ide hem cümlemize
Bu kitâbun bahsini aydam size

...

Buna Ahbârü'l-İber ad iyledim
Adı içre târihin yâd iyledim

Dilerem senden İlähe'l-âlemin
Şehr-i Vân'ı kamu dertden it emin

Ulusını küçigini iy Gafûr
Pes Cehennem âteşinden eyle dür

...

Anlar ile eylegil her dem bizi
Anlar ile eylegil haşrımızı

Dahi senden dilerem iy Pâdişâh
Pâdişâhlar pâdişâhı Pâdişâh

Bu kitâb Allah için makbûl ola
İşidenlerün dü'âsı bol ola

Bu za'if kula rahmet ideler
İşideler togrı yola gideler

...

şeklindeki beyitlerle şair; kendinden, atalarından, kitabının adından bahisle dua etmektedir.

Eserde sırasıyle; Hz. Muhammed'in mucizeleri, Hz. Ebubekir'in kıssaları, Hz. Ayşe, Hz. Fatma, Hz. Ömer ile Şeytan, Hz. Osman'ın şehâdeti, Hz. Ali'nin Kûfe şehrine gidişi.. v.s. gibi konular, çeşitli hikâyelerle manzum olarak işlenmektedir.

Kitab, 236/b varak'ta yer alan :

"Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenâtü'l-Hacı Hüseyin Ağa Gaferallah"

ibaresi ve :

"1135"

tarihi ile son bulmaktadır

B A H R Ü ' L - M A A R İ F

Kayıt numarası	: 24047
Cild ebadı	: 20,5 x 15
Yazı ebadı	: 14,5 x 7,5
Sayfa sayısı	: 256
Hattı	: Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan, kısmen yıpranmış mensur bir eserdir.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 19 satır bulunmaktadır.

Kitap, 1/b varak'ta ve şu beyitlerle başlamaktadır :

Hamd olsun ol Allah'a ki halk eyledi insan
İnsanda dehân kıldı dehân içre zebân

Bir kıldı zebânı ana bin virdi beyânı
Çok dürlü ma'âni anun ile oldı ıyân

...

Ol mu'cize fasihleri âciz eyledi
Buldu kelâm bâri vücûdunda ihtişâm

...

Yok sana lâyıq anlara kâbil çü tuhfemiz
Ancak dürûdumuz salât oldı vesselâm

Bu mısraları takiben :

"Emmâ-ba'd"

başlığı altında müellif :

"Bu abd-i fakir, Sürûri hakir azimet idüb, niyyet kılub ve ta'mim-i fâyide için Türki ile müsvedde kılub, ammâ tedvîn olunmayub kalub, ba'de küşe-i firâkda mutavattım ve künc-i uzletde mütemekkin olmuş idi. (...)"

demektedir.

Eserin muhtevası ve adı, 4/a varak'ta :

"Bu kitabı bir mukaddime ve üç makâle ve bir hâtıme üzere tertib eyledim. Mukaddime, ilm-i arüz'a beyân-ı hâcette ve istilâhât-ı şî'riyyel beyânındadır.

Ve makâle-i evvelî, bahirlerün beyânındadır.
 Ve makâle-i sâniyye, sanâyi-i şî'riyye beyânındadır.
 Ve makâle-i sâlise teşbihât u mesâ'il enisü'l-uşşâk beyânındadır.
 Ve hâtîme, ilm-i şî'rin fevâid lil beyânındadır.
 Bu kitâba Bahrü'l-Ma'ârif diyü ad virdim."

şeklinde ortaya konulmaktadır.

123/b varak'ta bulunan «Makâle-i Sâniyye»den bir kısmı nakle-
 delim :

"Makâle-i sâniyye sanâyi-i şî'riyye beyânındadır :

Bilgil ki, üstâdlar sanâyi-i şî'riyyede tersi' ile ibtidâ idegelmişler-
 dür. Tersî : Bunun yukaruda ma'nâ-yı lügavisi ve ma'nâ-yı ıstılâhisi
 beyân olunmuşdur. Bunda, misâllerden irâd idelüm. Kur'an-ı Azîm'-
 den misâl : İnne'l-eb'râra le-fi na'im ve inne'l-füccâra le-fi cahîm." (1)

Sürûri fakir dimiş :

G a z e l

Görmek için hüsnünü alsa ele yâr âyine
 Direm ana kendüni görme igen yâr âyine
 Kalbini doğrıldığör Hakk'a dilersen feyz-i rast
 Aksin egri gösterir kesr olsa tâ çâr âyine
 Gün yüzün iy gonçe-leb virde nice teşbih idem
 Kim anun ömri günü varmaz çü her bâr âyine
 İy Sürûri gün mukâbil oldı âya sanuram
 Görmek için hüsnini alsa ele yâr âyine

Bahrü'l-Maarif, 126/b varak'ta yer alan şu mısralarla sona er-
 mektedir :

Meskenin dünyâ serâyında serây it dâ'imâ
 Dâr-ı ukbâ'da ana Darü's-selâm'ı kıl makâm
 Bu serây içre Sürûri hîdmete kâ'im olub
 Ol serây içinde dahi olsun anunla hümâm
 Hakk refiki zâtına sa'di Sürûri eylesün
 İki âlemde şefi'i ola hem Hayrû'l-enâm

(1) Mânâsı : "İyiler Cennet'te; kötüler Cehennem'dedir."

Bu dü'aya her ki âmin dirse sıdk-ı kalb ile
Cânına olsun selâmetler muhassal vesselâm

Tarih : 1007 (M. 1598)

Bahrü'l-Maarif'in bir yazma nüshası da, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 486 numarada kayıtlıdır.

Mustafa Muslihiddin Sürûri Efendi'ye ait olan eser, H. 956 / M. 1549'da yazılmıştır. Adı geçen bu nüshayı, hattat Muhammed Mustafa Bin Muhammed Mustafa, İstanbul'da H. 1095 / M. 1683'de müellif hattından istinsah etmiştir.

Eser, 19,5 X 10 ebadındaki kahverengi deri cild içerisindeydir. Yazısı Nesih olup, metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Tam adı, 1/a varak'ta da kaydedildiği üzere :

"Kitabu Bahrü'l-Ma'ârif-i Sürûri"dir.

C E V Â H İ R Ü ' L - E S D Â F

Kayıt numarası	: 23924
Cild ebadı	: 28,5 x 20
Yazı ebadı	: 21,5 x 13
Sayfa sayısı	: 414
Hattı	: Nesih kırması

Kırmızı renkli mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir Tefsir kitabıdır. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır.

Her sayfada 29 satır bulunmaktadır ve sayfalar kırmızı renkli, tek şeritli cedveller içine alınmıştır. Son kısımda bulunan 206. ve 207. varaklar hiç yazılmamıştır; tamamen boştur.

Eser, 1/b varak'ta Besmele ile başlanmakta ve

"Emma ba'd :

Çün Sultân-ı a'zam ve Pâdişâh-ı muazzam (...) sultan İbn-i sultanü's-sultan Ebu'l-feth İsfendiyar bin Bayezid Han halled-Allahü mülkehü ve sultanehu ve evzah-ı ale'l-âlemîn bürhâne işâret kıldılar. Sultan-zâde-i a'zâm sâhibü's-seyfü'l-kalem İbrahim Beg Çelebi için halled-Allahü devleten ve ebbede sa'âdetehu bu za'if muhibbe pâk i'tikâdlarından ve tâhir nazarlarından buyurdular kim, Kelâ-

mullah tefsirini terceme idem. Evvelinden âhirine degin, tâ halvet-leründe mütâlaa kılalar, mübârek hâtırları safâ kulub, andan hemişe hazz alalar. Dâr-ı âhiretde anunla dost rızâsın bulalar.

Ben za'ife ki, inâyetle nazar kılasın ve miskin ki medet idesin, bi-çâreni utandırmayan tevfikinle temâm itmek erzânî kılasın. Ben bu kitâbımı kim adını Cevâhirü'l-esdâf kıldım. Ol Hazret'e mübârek kılsın. Kereminden sa'yini zâyî' kılmayasın."

denilerek söze girilmektedir. Daha sonra :

"Sûreti'l-Bakara"

"Sûreti'l-İmrân"

"Sûre-i Yûsuf"

.. gibi metin başlıkları altında, ilgili sûrelerin tefsirlerine geçilmektedir. Kitapta, Kur'an baştan sona kadar tefsir edilmiştir.

Eser, 205/b varak'ta :

"... mine'l-cinneti vennâs :

Cinnilerden dahi Âdemoğlanlarından ba'zıları aydı: Şeytan Âdem'den olur, nice ki cinden olur, pes anun dahi şerrinden sakınmak gerek. Hazret-i Resûl'den (S.A.V.) rivâyet olundu; her kim mu'âvezeteyn okısa, gökden inen cem'i kitâbları okumuşca sevâb var. Sadaka Resûlullah ve sadaka Habibullah, Allahümme sallü vesellem aleyhi teslimât. Sene : 985"

şeklinde sona ermektedir.

Adı geçen bu nüsha, H. 985 / M. 1577'de Halil Efendi adında bir zât tarafından istinsah edilmiştir.

CEVÂHİRÜ'L - KELİMÂT

Kayıt numarası : 23949

Cild ebadı : 20,5 x 11

Yazı ebadı : 14 x 6,5

Sayfa sayısı : 86

Hattı : Nesih

Kahverengi deri cildli, çok az yıpranmış, manzum, Arapça'dan Türkçe'ye bir lügattir.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfalar tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmış-

tır. Her sayfada 18 veya 19 beyit bulunmaktadır. Ancak, beyit sayısı, başlık durumuna göre 17'ye, 16'ya ve hattâ 13'e kadar düşmektedir.

Eserin tam adı, 1/a varak'ta yer alan :

"Lugat-ı Arabî Şemsî Efendi Cevâhirü'l-Kelimât"

şeklindedir.

Kitaba, 1/b varak'ta :

"Hazâ Lugat-ı Arabî Cevâhir-i Kelimât"

başlığı ve onun altında Besmele ile şu şekilde girilmektedir :

Hamd bi-hadd A'na ki Zâtı Ahad
Sıfatı lemyelid velem yüled

Oldurur Hayy ü Kâdir ü Kayyûm
İremez künhüne ukûl ü fühûm

Hikmetinün nihâyeti yokdur
Kudretinün de gâyeti yokdur

Yoğ iken var idüb bu eflâki
İtdi insan bir avuc hâki

Anda halk idüb dehân u zebân
Ana ta'lim itdi ilm ü beyân

İtdi güyâ lisân-ı insânı
Eyledi fark anunla hayvânı

Bildirüb her lûgatı cümle ana
Virdi teşrif-i ilmü'l-esmâ

İtdi neslinden enbiyâyı anun
İtdi aslında asfiyâyı anun

İçlerinden birin idüben mümtâz
Ana geydürdi özge hil'at-i nâz

Kimdür ol bil Habîb-i Ahmed'dür
Enbiyâ içre ol Ser-âmed'dür

Dendi şânında hem A'nun Levlâk
Halk olundu A'nun için eflâk

Ravzasına A'nun salât ü selâm
Rûz u şeb vâsil ola ya'ni müdâm

Eserin ismi ayrıca, 3/b varak'ta bulunan :

Cün temâm oldı işbu tuhfe lügat
Oldı nâmı Cevâhirü'l-kelimât

şeklindeki beyitte zikr olunmaktadır.

14/b varak'tan bir kısmı nakl edelim :

Yardımcıdır mu'âvin dahi dinür müzâhir
Hem görüdi mülâki çağırıcı münâdi

Hem bozucu münâfi hem avcı mübâdir
Din gizleyen münâfık bâlig olan merâhik

Hem uyucu muvâfık geçüb giden muhâcîr
Hem benzeyen mu'âdil karşı duran mukâbil

Ceng idici mukâtil aldayıcı mugâdir
Yoldaşa di müsâhib her dem duran muvâzıb

Hem uyucu münâsib başlayıcı mübâşir
Yardımcıdır müsâ'id ceng idici mücâhid

Müstef'ilün feülün müstef'ilün feülün
Bu tekye-i fenâda şâh u gedâ misâfir

Kitap, 25/a varak'ta :

Di firâk ayrılığa iş sonı hatm ü hem
Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Söz temâm oldı dimen temmül kelâm vesselâm
sene : 1044 (M. 1634)

şeklinde sona ermektedir.

D A K Â Y I K Ü ' L - A H B Â R

Kayıt numarası	: 23862
Cild ebadı	: 23 x 16
Yazı ebadı	: 17 x 10,5
Sayfa sayısı	: 402
Hattı	: Sülüs

Siyah mukavva cild içerisinde bulunan, kısmen yıpranmış mensur bir eserdir. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Metinler, sarı yıldızlı çerçeveler içine alınmıştır. Her sayfada 13 satır bulunmaktadır.

Eser :

"Hazâ Kitâbu Dakâyikü'l-Ahbâr"

ifadesi ve onun altında yer alan Besmele ve Allah'a hamd ile şöyle başlanmaktadır :

"Haberde gelmişdür ki, Allahü-Te'âlâ bir agac yaratdı. Ol agacın dört budacı var ve ol agaca şecere-i yakîn diyü ad virdi. Andan sonra Muhammed Mustafa'nun (S.A.V.) nûrın yaratdı. Ol şecere-i yakîn agacı üzerine ol nûrı kodı. Pes ol nûr yetmiş bin yıl ol agac üzerinde tesbih okudu...>

Dakâyikü'l-Ahbâr'da; dünya, âhîret bahisleri ile ilgili olarak çeşitli bilgiler yer almaktadır.

Meselâ, C e h e n n e m bahsinde z a k k ü m ağacı için :

"... acukub ta'âm dileseler, tamu mâliki bunlara zakküm vire; ammâ zakküm didükleri Cehennem içinde bir agacdur kim, Cehennem'de hiç yir yokdur kim anun budacı ana irişmeye ve ol agacın yemişleri vardır. Herbir yemişi bir sünek gibi ola ve ol yemişlerün içi tobtolu agudur. Ol agu şüncek bir agudur ki, eger anun bir katresi yiryüzine tamlayaydı, dünyâ yüzinde bir içim su bulunmayaydı ve eger denizlere düşseydi, deniz zehir olaydı. Kaçan ol zakkümdan yiseler ağızlarındaki dişleri döküle ve bogazlarından aşağı geçince karınlarını kazan kaynar gibi kaydada ve başları içindeki beyinlerin bile kaydada.."

denilmektedir.

Eser, 199/b varak'ta bulunan :

"Kütbü'l-fakîrû'l-hakîr Abdullah Avni

sene : 970 (M. 1562)"

ve :

"Tokuz yüz yetmiş tarihinde yazılmışdur."

ifadeleri ile son bulmaktadır.

DİVÂN-I HÂFİZ (TERCÜMESİ)

Kayıt numarası : 23873

Cild ebadı : 21 x 15

Yazı ebadı : 17,5 x 13

Sayfa sayısı : 500

Hattı : Talik

Kısmen yıpranmış kahverengi cild içerisinde bulunan bir eserdir.

En sonunda, 4 (dört) varak tamamen boştur.

Metin başlıkları ve beyit numaraları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır.

Esere, 1/b varak'ta yer alan :

"Divân-ı Hoca Hâfız.."

ifadesiyle başlanmakta ve daha sonra, manzum kısma geçilmektedir. Bu kısım, 3/b varak'ta :

"El-kita'ât

adet : 38

rübâiyyât

adet : 75

El-mesneviyyât

adet-i ebyât : 36

Sâki-nâme

adet-i ebyât : 129

Ma'ni-nâme

adet-i ebyât : 49

Kaside der-medh-i şâh-ı Şücâ'

adet : 1

Kaside der-medh-i Muhammed bin Ali

adet : 1

sene : 1076 (M. 1665)"

şeklinde son bulmaktadır.

4/a varak'ta, kitabın - su gördüğü için - silinmiş adının ancak :

"Hazâ şerh-i Hâfız..."

kısmı okunabilmektedir.

4/b varak'ta da, Besmele ile mensur olan asıl metin kısmına geçilmektedir. Bu kısım da :

"966 (M. 1558)"

tarihinin ve :

"kütbü'l-fakirü'l-hakir Receb bin Firûz.."

isminin yer aldığı, 246/a varak ile tamamlanmaktadır.

DİVÂN-I İBRAHİM HAKKI

Kayıt numarası	: 14232
Cild ebadı	: 22,5 x 16,5
Yazı ebadı	: 18 x 12,5
Sayfa sayısı	: 234
Hattı	: Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan divân nüshasıdır. Kısmen yıpranmıştır. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfalar çift şeritli ve kırmızı renkli cedveler içine alınmıştır. Yalnız, 1/b varak tek şeritli, sarı yıldız çerçevelidir.

Her satırda 2 mısra yanyana 1 beyit teşkil etmekte ve her sayfada vasati 21 beyit bulunmaktadır. Beyit sayısı bazı sayfalarda 19'a, 18'e kadar düşmektedir.

1/a varak'ta :

"İbrahim Hakki Divânı"

ve :

"Erzurum Belediyesi, Halkevi Kütüphanesine hediye etmiştir. 1942"

kaydı bulunan esere 1/b varak'ta Besmele ile şu şekilde girilmektedir :

İyi mâlik-i mülk-i dü-cihân Vâhid-i Kahrâr
Yokdur sana sâni

Sen dâ'im ü bâkîsin ü yok varda deyyâr
Eşyâ heme fâni

Mevcûd-ı hakikî sen ü ma'dümdür eşyâ
Çün sâye vü rü'yâ

Sensin hep idüp eyleyen iy fâ'il-i muhtâr
Ahvâl-i cihâni

Sun'unla var itdün nice bin enfüs ü ervâh
Eşkâl ile eşbâh

Nûrunla semâvât u zemîn eyledün izhâr
Hep kevn ü mekânı

İy evvel ü hem âhir ü hem bâtın ü zâhir
Senden bu mezâhir

Hem havl ü dahi kuvvet alur endek ü bisyâr
Hem nâm ile şânı

Aşkunâl dönüb rûz ile şeb raks ider eflâk
Hayretde kalur hâk

Şevkinle yanar şems ü kamer sâbit ü seyyâr
Eyler deverânı

Eflâk ü anâsırla mevâlîde çü hem-râh
Nûrundur iy Allah

Zerrâtı kamu eyledi ser-keşte çü pür-kâr
Aşkun hafakânı

Aşkunla hevâ cûş ider emvâc olur ebhâr
Şevkinle kamu pür

Aşkun düşürür şevk ile vâdilere nâçâr
Her âb-ı revânı

Aşkunla mu'amma-yı cihân hall olur ancak
İy Vâhid-i Mutlak

Bir şu'le imiş âlem idermiş anı tekrâr
Aşkun cevelânı

Her cân u gönül tab' iledür nûruna mâ'il
Nûr anlara şâmil

Zerrât-ı cihân Vahdet'ünü eylemiş ikrâr
Bi-nutk-ı lisânı

Nûrunla dil ü didemize göster İlâhî
Eşyâ-yı kemâhî

Te'sir idelüm şânlarun iy Kulzüm-i Zühhâr
Her ân-ı zemânî

Nûrunla zuhûr itdi çü eşyâ ile esmâ
Aşk oldu müsemmâ

Göster bize her mertebede sâ'ir-i etvâr
Bir ayn-i iyânı

Ger aşk-ı cihân-gir kâmil eylese zâhid
Olurdu müşâhid

...

İbrahim Hakkı, "Sefine-i Nüh Min Vâridâtü'l-Fütûh" adlı H. 1186 / M. 1772'de yazdığı diğer bir manzum eserinde bu Divân'ı için :

"Tarih-i hicret'in 1168 sâlinde divânımız, İlähi-nâme, inşâd ve tertib kılınmıştır."

demektedir (1)

İncelediğimiz bu divân nüshası, eserin yazılışından 2 yıl sonra; yani, H. 1170 / M. 1756 tarihinde istinsah olunmuştur. Nitekim, 117/a varak'ta :

"sene : 1170"

kaydı bulunmaktadır.

158/b varaktan, «vav» kafiyeli kısmı nakl edelim :

Kesildi ravza-i dilden hemân su
Gel iy sâki kerem kıl el-aman su

O sudan ki bu sular gö [r] mez anı
Virir kalbe hayât-ı câvidân su

Aceb memba'dur ol kim cünbişinden
Dolar her dem nice bin nehr-i cân su

Hemân bir lokma nân için gedâ-ves
Yüzinden tökme var iy mihmân su

Cihân başdan başa bir lokmadur çün
Ana hırs eyledün oldı nihân su

Bu hırsı terk iderse hût-i cânun
Varur bahrinde nüş eyler her an su

Hayât ol dem bulur bu ra [v] za-i dil
Ki ol yemden tolar bağ-ı cinân su

Revân u cânun ol dem şâd olur kim
O deryâdan tola cânun revân su

Gönüldür bağ-ı aşk iy Hakkı ancak
O sâkiden bulur bu gülistân su

(1) Fazla bilgi için bkz :

İbrahim Hakkı, "Sefine-i Nüh Min Vâridâtü'l-Fütûh" (Yazma nüshası)
Münâcât kısmı, s. : 50

202/b varak'ta bulunan, ünlü «Tafvîz-nâme»'si de şöyledir:

Hakk şerleri hayr eyler zann itmè ki gayr eyler
Bilen anı seyr eyler Allah görelim neyler neylerse güzel eyler

Sen Hakk'a tevekkül kıl teslim ol ve rahat bul
Her işine râzı ol Allah görelim neyler velehu...

Dime şu niçün söyle yirindedür ol öyle

Bak sonuna seyr eyle görelim Allah neyler velehu...

Hep işleri fâyıkdur birbirine lâyıkdur

Neylerse muvâfıkdur Allah görelim neyler velehu...

Sen adli zulüm sanma teslim ol oda yanma

Sabr eyle sen usanma Allah görelim neyler velehu...

Dilden gamı dür eyle cânunla huzür eyle

Tafvîz-i umûr eyle Allah görelim neyler velehu...

Hakk'ın olcâk işler boşdur gam u teşvişler

O hikmetini işler Allah görelim neyler velehu...

Bil kâzi-yi hâcâtı kıl A'na münâcâtı

Terk eyle mürâdâtı Allah görelim neyler velehu...

Bir işi murâd itmè oldıysa inâd itmè

Hakk'dandur o redd itmè Allah görelim neyler velehu...

Sen halk ile yorulma bu nefis ile hem kalma

Kalbinden ırâk olma Allah görelim neyler velehu...

Hiç kimseye hor bakma incitme gönül yıkmâ

Sen kendine yan çıkmâ Allah görelim neyler velehu...

Mü'min işi renk olmaz âkil huyı cenk olmaz

Ârif dili tenk olmaz Allah görelim neyler velehu...

Eser, 117/a varak'ta şu şekilde sona ermektedir:

Rübâ'i

Çün seksen iki rübâ'i yazdı hâme

Hakkı didi nâmını Sa'âdet-nâme

Bin sâl ü yüz altmış sekiz sâlinde

Hatm oldu bu nazm, irişdi hoş-encâme

Alâ yed-i dervîş Yûsuf inşaallahü Te'âlâ muhibb-i sâdîki şeyh
Hakkı Hazretleri fi erbaa şa'ban;

sene : 1170

Bu suretle, Dîvân'ın H. 1170 / M. 1756 tarihinde Derviş Yûsuf adlı zât tarafından istinsah olunduğu anlaşılmaktadır.

EN İSÜ'L-MÜNKA TI'İN

Kayıt numarası	: 23854
Cild ebadı	: 21,5 x 14,5
Yazı ebadı	: 15 x 8,5
Sayfa sayısı	: 536
Hattı	: Nesih

Siyah renkli deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır. Bazı kısımları su ile temas ettiğinden, sararmıştır. Son kısımda 6 varak tamamen boştur.

Sayfaları tek şeritli kırmızı cedveller içine alınmış olup;

"Pes ol hadis-i şerife'nün evvelkisi budur"

"Tercüme"

"Hikâye"

"İkincisi budur"

...

"Toksan tokuzuncısı budur"

...

"İki yüz altmış dördüncüsü budur"

.. v.s şeklindeki metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 17 satır yer almaktadır.

1/b varak'da :

"Kemâl Paşa-zâde"

ismi ve onun altında :

Gel iy vâ'iz sırat'ın havfın anma lûtf-ı Hakk çokdur
Geçenlerden eşitdik biz ki anda korkuluk yokdur

İbâdetden übüdiyyetdurur âlemde iy âbid
Hakikât Ka'be'ye secde ider ma'nide her sâcid

beyitleri bulunmaktadır.

Bunların yanında, «Mes'ele» başlığı altında Ebussuud Efendi'ye ait bir fetva vardır.

Daha sonra, aynı sayfanın altından başlamak ve 2/a varak'ta devam etmek üzere Fihrist kısmı görülmektedir

Esere, 1/b varak'ta Besmele ile ve :

"Allahü-Sübhâne ve Te'âlâ'ya hamd ü şükr-i bi-nihâye idüb, Habîb-i Ekrem'i Resûl-i a'zâm'ı seyyidînâ Muhammed hâtemü'l-enbiyâyı aleyh ve aleyhi-mü's-selâm Hazret-i âlilerine ve âl ü etbâ' vü as-hâbına tasliye ve teslim eyledüğimizden sonra, şöyle ma'lûm-ı erbâb-ı irfân ü mefhûm-ı ashâb-ı iz'ân ola ki, e'azze-i ulemâdan şeyh Mu'âfâ Bin İsmâ'il rahmetullahü-Te'âlâ aleyhe cem' ü te'lif eyledüğü üç yüz Hadis-i şerîf'i ve akıblerince üç yüz hikâyeyi müstemil Enisü'l-Munkatî'in; ilâ-ibâdet Rabbü'l-âlemîn nâm-ı kitâb-ı lâtif sa'âdetlü ve şevketlü Pâdişâh-ı cihân-penâh hazretlerinün makbûl tab'-ı pâkleri ve mergûb hâtır-ı derrâkleri olub, sâhibetü'l-hayrât ve'l-âsârü'l-cemile ve râğbetü'l-hasenât ve's-selâtü'l-celile devletlü ve sa'âdetlü Vâlide Sultân hazretlerinün dahi meyl-i hâtırları olmagın ol kitâbun lisân-ı Türki âsânla terceme olunması için bu bendelerine işâret-i aliyye buyurdılar. (...) Bu dahi ma'lûm ola ki, bu fakir, kitâb-ı mezkûredeki herbir Hadis-i Şerîf'i aynı ile yazub akıbince tercemesin alâ-kadrü'l-imekân âsân ve cehle ıyân ü beyân eyleyüb, hikâyelerün dahi ancak lafz-ı Türki ile terceme itmege sürü' eyledüm. Allahü Tebârek ve Te'âlâ itmâmın müyesser idüb, mübârek ve ferhûnde kıla. Âmin!" denilerek girilmektedir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi; metin kısmında önce Hadis'ler zikir olunmakta ve arkasından «Terceme» sözü ile esere geçilmektedir. Ayrıca, her tercümenin sonunda, o Hadis ile ilgili bir «Hikâye»'ye de yer verilmektedir.

Meselâ, 3/a - 3/b varaklar'da bulunan :

"İkincisi budur :

Men neffese an ehîhi kürbeten min kürebi'd-dünyâ neffese Allâhü anhu kürbeten min kürebi yevmi'l-kıyâmeti vallâhi fi avni'l-abdi mâ-dâme el-abdü fi avni ehîhi.

Terceme :

Şol kimse ki, kendü dîn karındaşundan dünyâ gussalarundan bir azacık gussasını giderüb anı sevindürür, Allahü Te'âlâ dahi andan kıyâmet günü gussalarundan bir azîm gussasını izâle idüb vü anı sevindürür ve dahi Allahü Te'âlâ kulunun avninde vü nusratundadır. Mâdâm ki ol kul bir dîn karındaşunun avnindedür, ya'ni kişi bir müslümân karındaşının işünü malı, yâ eli, yâ dili ile andan bir

nesne recâsında olmayub da ancak rızâ'en-lillâhü-Te'âlâ bitürmege sa'y idince, Allahü-Te'âlâ dahi ana her mühimminde mu'in ü nâsır olur.

Hikâye :

Kibâr-ı ulemâ'dan birisi şöyle hikâye idüb vü dir ki : Bir korkunç düş gördüm ki, gûyâ ki vâkı'mda kıyâmet kopub Allahü-Te'âlâ beni inceden ince hisâba çıküb, azim mihnete vü gussaya düşüb, nice idecegüm bilmem. Ben bu hâlde iken anı gördüm ki, bir fakîr fellâh konşumuz var idi ki, gâyetle medyûn olub, anı borcluları ortaya alub derd-mendi pek incidürlerdi. Anun ise, borcın ödemeye kudreti yok idi. Ol bi-çâreye yüregim acıyub cümle borcın ödeyivirdüm. Pes ol çiftci dahi (Ferrece Allahü anke kemâ ferrecte anni) diyerek çikilüb gitmişdü. Ya'ni, Allahü-Te'âlâ senden gussa vü şiddeti giderüb seni mesrûr şâd-mân eyleye. Nitekim, beni sen sevindürdin. İşte ben ol mihnetde vü gussada iken, ol kişi Divân-ı Hakk-Te'âlâ'da turub dir ki : Yârabbi, bu kulun benden bir dünyâ gussasını gidermiş idi. Pes Allahü-Te'âlâ dahi benüm Resûlüm vü Hâbibim sâdıkdur. Çünki, bu kulum dünyâda sana şefkat idüb vü bevk demekde bulunmuş idi. İmdi ben, şimdi andan avf idüb mihnetden seni halâs iyledüm, diyü buyırub vü bu sevinç ile uyandum, gâyetle şâd-mân oldum."

.. gibi.

Eser,

"El-hadisü'l-hâmis-i aşer"

başlığı altında yer alan kısım ile sona ermektedir.

ENVÂRÜ'L - ÂŞİKÎN

Kayıt numarası	: 16012
Cild ebadı	: 27 x 18,5
Yazı ebadı	: 20 x 13
Sayfa sayısı	: 526
Hattı	: Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Kısmen yıpranmış durumdadır. En başında yeni yazı ile :

"Halkevi reisi Sayın, Ömer Olgun tarafından hediye edilmiştir.
15.12.942."

kaydı bulunmaktadır.

(F. : 8)

Aynı sayfada ayrıca :

"Envârü'l-Âşıkın"

ismi yer almaktadır.

"Müfessir", "Allah hakkıyçün", "nakildür ki", "Ayşe eyitdi" gibi kelime, kelime grupları ve cümleler ile, "Hakk Te'âlâ", "Peygamber", "İbn-i Abbas", "Firdevs-i A'lâ", "Davud, Ebu Bekr ü Osman", "Münkir ü Nekir".. v.s. şeklindeki özel isimler kırmızı mürekkeple; metin kısımları da, siyah mürekkeple kaleme alınmıştır.

Her sayfada 19 satır bulunmaktadır.

İlk sayfanın orta yerindeki motif, zamanın tahribine uğramış ve hemen hemen silinmeye yüz tutmuştur.

Eser :

"Elhamdülillah ol Pâdişâh'a kim kendünün Zâtını ve sıfatını ve ef'âlini tevhîd eyledi."

ifadesiyle giriş yapılmaktadır.

Muhtevasına; yeryüzü, gökyüzü hakkındaki bilgiler; Hz. Âdem, Şit, İdris, Nûh, Hüd, Salih, İbrahim, İsmail, İshak, Yakub, Eyyüb, Şu-ayb, İlyas peygamberler; Kâbenin yapılması; çeşitli kıssalar; Hz. Davut, Hz. Musa, Hz. İsa, Hz. Muhammed ile ilgili bölümler; Namaz, Oruç, Hac, Cihad, Kur'an, sadaka, ilim, âlim, Kıyâmet, Mahşer, Şefaat, Mizan, Cennet, Cehennem, Havz, Sırat... v.s gibi bahisler girmektedir.

Nitekim :

"El bâbü'l-evvel fi tertibü'l-mevcûdât"

adı verilen ilk bölüme :

"Hakk - Te'âlâ'nun on sekiz bin âlemi vardır. Birüsi dünyanız ol âlemlerden bir âlemdir."

şeklinde başlanmaktadır.

Eserin en sonunda da :

"Tənri rahmet eylesün ol cân için kim okuya Fâtihâ, yazançün rahmet eyleye. Allah için kim dü'âlar eyleyeler yazana, her kim rahmeti çok kazana. Fâtihâ ihsân ide bunu yazana."

diye dua faslı ve :

"960" (M. 1552)

tarihi yer almaktadır.

EVSÂF-I PEYGAMBERÎ

Kayıt numarası	: 24043
Cild ebadı	: 31 x 21
Yazı ebadı	: 23 x 13
Sayfa sayısı	: 154
Hattı	: Sülüs

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır. 1/b ve 2/a varaklar tezhiblidir. Diğer sayfalar, kısmen sarı yaldızlı, kısmen de yeşil, kırmızı renkli ve tek şeritli çerçeveler içine alınmıştır. Her sayfada, 21 satır bulunmaktadır.

Esere, 1/b varak'ta Besmele ile başlanmakta ve :

“Rükn-i sâni : Delâ'il-i Nebeviyye-i Ahmediyye ve şemâ'il-i fe-teviyye-i Muhammediyye kitaplarında ol Hazret-i Server-i Kâ'inât aleyhi efdalü's-salavât ve ekmelü't-tahiyyât Muhammed Mustafa Aleyhisselâm'ın vilâdetinden mukaddem vâki olan delâ'ili ve şevâ-hidi ve dahi vilâdetlerini ve irdâ'mı tâ nüzül-i vahy gelinceye kadar ve anlardan gayri dahi nice ahvâli beyân ider. Ve bu rükn yedi bâ-ba müstemildür. Bâb-ı evvel : Hazret-i (S.A.V.)'in ba'sinün beşâret-lerinü beyân ider. Ve bu bâb beş fasla müstemildür ki beyân olunur. Fasl-ı evvel : Kütüb-i mütekaddimede ol Hazret-i Aleyhisselâm için her ne beşâret ki vâki olmuşdur ve mertebesini ve kemâlini ve ulüvv-i derecesini bi'l-cümle beyân ider. Egerçi anun nihâyetinün beyânı hadd-i imkândan mütecâvizdir. Velâkin, bir nice beşâret ki, rivâyet-i sahiha ile vârid olmuşdur, tahrire getirüldi. Ammâ, şol beşâretler ki, Hazret-i Âdem Aleyhisselâm'ın suhûfunda vâki oldı. Ve beyne'l-ulemâ şöhret buldı. Fenn-i tevârih ve Siyer'in uluları ve mu-habbir-i ahâdis-i şerif'in meşhûrları (R.A.) buyurmuşlar ki, Hazret-i Zü'l-Celâl ve Kâdir-i pür-kemâl Celle zikruhu, Hazret-i Âdem Aleyhisselâm'a nâzil olan suhûfun birinde ol Hazret-i (S.A.V.)'in evsâ-fından bir şemme buyurmuş. Şerhinde olan mazmûn-ı şerifi ma'nâ-yı lâtfi böyle edâ olunmuşdur ki, benüm ol Hüdâvend [-il Zü'l-Ce-lâl Ve'l-ikrâm mübeyyin-i Harem-i Mekke ve Müzeyyin-i Mescidi'l-Harâm anda mukim olanlar benüm iyâlim ve cârımdırlar. Zirâ kim benüm mihmânumdurlar, ol buk'a-yı ehl-i zemine ve ehl-i âsümâne ziyâret-gâh idüb müşerref iderim. Ve şevk-i silsileleriyle Lebbeyk di-yerek etrâf-ı âlemden ve eknâf-ı semâvât'dan cümle saçlarun ve sa-kallarun toza bulaşmış, yalınayak ve başıkabak kefenlerini omuzla-rında getirürler. Kimisi Mecnûn misâli tağlarda ser-gerdân ve kimi-si Leylâ miscâli harem'de hırâmân iderler ve dahi düşerek, kalka-rak gözlerinden yaşlar dökerek ve matlûbları için sa'y idüb (Leb-

beyke ve sa'deyke vahdehu lâ şerike leke Lebbeyk) diyerek telbiyelerinün sadâsını eflâke ve tesbihlerinün âvâzını semâyâya irişdürürler. İy âdem kim ol hânenün ziyâretiyle müşerref olsa, tahkik benüm şerefim bulmuşdur. Ve tavâf-ı ihsânım ziyâretine sa'y itmişdür. Keremime lâyıklardur ve kerâmetim ile mükerrerlerdür ve anları kendi gilmânım zümresine irişdiririm. Andan sonra senün girinden ve cvlâdından kalb-i selim ve vâsf-ı halim ve hasb-i kerim ve ism-i İbrâhim bir kimseyi A'nın sûretinün imâretine ve teşrifinün ziyâretine irsâl iderim. Ve A'nın menâsikini ve meşâ'irini A'na ta'lim iderim. Andan sonra muhlislerden ve kavmin sinnilerinden bir kavmi ol beytin hıfzına ve bevâblığına ta'yin iderim. Tâ kim A'nun ta'mirine ve ta'zimine ve tevkirine sa'y ideler."

denilmektedir.

Eser, 72/a varak'ta :

"... Halime bu devlete vâsıl oldu. A'nın keyfiyeti oйдur ki, ehl-i Mekke'nin ve sanâdid-i Kureys'in âdetleri ve ba'zılarının azamet ve şevket sebebiyle ve ba'zısının Mekke-yi Mükerreme'nin hevâsının harâreti sebebiyle ve kimisi Vebâ"

şeklinde sona ermektedir. Kitap tamamlanmamıştır.

İstinsah tarihi ve müstensihisi de belli değildir.

G Â Y E T Ü ' L - B E Y Â N

Kayıt numarası	: 23989
Cild ebadı	: 22 x 13
Yazı ebadı	: 18,5 x 8
Sayfa sayısı	: 212
Hattı	: Tâlik

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan, mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. 7/b ve 8/a varaklar, sarı yıldız çerçeveler içine alınmıştır. Her sayfada 35 satır bulunmaktadır.

Esere 4/b varak'ta :

"Makâle-i evveli esbâb-ı sitte-i zarâriyyenin beyânındadır. Bu dahi üç fasl u bir hâtimeyi müştêmildür."

başlığı altındaki «fihrist» kısmı ile girilerek :

“Fasl-ı evvel :

Hevânun tedbiri beyânındadır.

Fasl-ı sâni :

Yimek vü içmek tedbirinün beyânındadır.

Fasl-ı sâlis :

Bedenün hareket ü sükûnu tedbirinde ve bunlara müte'allik ahvâl beyânındadır.

Fasl-ı râbi :

Hareket ü sükûn-ı nefsâni beyânındadır.

Fasl-ı hâmis :

Uyumak ve uyanmak beyânındadır.

Fasl-ı sâdis :

İstifrağ ve ihtibâs beyânındadır.

Fasl-ı sâbi' :

Cimâ' beyânındadır.

Fasl-ı sâmin :

Hammâma girmek beyânındadır.

Fasl-ı tâsi :

Fesad eylemek tedbiri beyânındadır.

Fasl-ı âşir :

Şerbet içmek tedbirinün beyânındadır.

Hâtime :

Fusûl-i erba'ada tedbir-i hıfz-ı sıhhat beyânındadır.

İkinci makâle iki bâbı müstemildür :

Evvelki bâb : Müfredât beyânındadır.

İkinci bâb : Mürekkebat beyânındadır. Bu bâb dahi üç fasl üzerine tertib olunmuştur.

Fasl-ı evvel :

Emrâz-ı müte'addidede isti'mâl olunan mürekkebat şerbetler beyânındadır.

Fasl-ı sâni :

Ma'cûnlar ve cevârişler beyânındadır.

Fasl-ı sâlis :

Müşhil olan ma'cûnlar ve cevârişler beyânındadır.

Dördüncü fasl :

Hablar beyânındadır.”

... v.s. denilmektedir.

Eserin tamamı 4 (dört) «makâle»den müteşekkildir. Bu dört «makâle»nin içinde âdâb, erkân, tıb, kimyâ.. v.b. gibi muhtelif mevzulara temas eden 61 (altmış bir) bölüm bulunmaktadır.

4/b varak'ta yer alan «Fasl-ı sâni» kısmını nakl edelim :

“Yimek ve içmek tedbirinün beyânındadır :

Ma'lûm olsun ki, ta'amdan evvel bir mikdar hareketcik idüb, gezinmek lâzımdır. Ba'de ta'am yimege mübâşeret ideler. Ammâ, ta'am yidükden sonra ifrâtle hareket zarardır. Zirâ, henüz ta'am hazm olmadın, ham iken tamarlara çekilüb süddeye sebep olur. Ve bir nevbette ta'am yirken yab yab yiyüb çok eğlenmemek gerek. Zirâ, yab yab yimekte evvelki yidügi ta'am hazm olunmaga başlar. Sonra beriki hazmdan dür kalub, hazm bir düzüye olmaz. Pes tabi'at-ı hazm da zahmet çeker. Ve gâyetle tez dahi yinmeye! İ'tidâl üzerine bir hoş çiğneyüb yuta! Çiğnemedен yutmaya! Zirâ, mi'de hazmda güçlük çeker. Lâzımdır ki, mu'tidelü'l-mi'zâç olan kimesneler hıfz-ı sıhhat için mu'tedil gıdâlar yâhud i'tidâle karib gıdâlar isti'mâl ideler. Tavuk eti ve keklik ve çöl kuşu ve dürrâc ve süğlün kuşu ve kebûter yavrusunun etleri gibi. Ve koyun eti ve yitişmiş kuzu eti ve oğlak eti ve buzağı eti. Ve kepekden pâk olub, arınmış buğday etmegi lekmegil. Ve kızıl üzüm hoş-âbı içeler.”

Gâyetü'l-beyân, Salih Bin Nasrullah adlı zâtın eseridir. Ahmed Bin Muhammed Efendi tarafından, H. 1123 / M. 1711 tarihinde Trab-luşşam'da istinsah olunmuştur.

Eser, 98/b varak'ta :

“... ve hâtunlar dahi bu minvâl üzerine isti'mâl eyleyeler. Hâmile olmaga sebep olur vesselâm!”

şeklinde ve onu takiben «dua faslı» ile sona ermektedir.

G E N C İ N E - İ R Â Z

Kayıt numarası	: 23957
Cild ebadı	: 19 x 13,5
Yazı ebadı	: 14,5 x 8,5
Sayfa sayısı	: 164
Hattı	: Sülüs

Kahverengi deri cildli, kısmen yıpranmış manzum bir eserdir. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfalar tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır.

Her sayfada iki msra yan yana olmak üzere, 19 beyit bulunmaktadır. Beyit sayısı, başlık bulunan sayfalarda 18'e, 17'ye ve hatta 12'ye kadar düşmektedir.

Esere 1/b varak'ta :

"Gencine-i Râz-ı Yahyâ Efendi"

başlığı altında, «Hamdele ve Salvele»'den sonra şöyle girilmektedir :

Cân ü dilden diyelüm Bismillah
 Açalum sözle söz gencine-i râh
 Sözlerün Besmele'dür sultanı
 Kibriyyâ ile durur diyü anı
 Şecere Sidre gibi zîbâdur
 Cümleden anın için a'lâdur
 Nite kim Hazret-i Cibril-i Emîn
 Gidemez andan öte akl-i güzîn
 Bu gülistân-ı lâtif ü ra'nâ
 O drahtiyle bulur hüsn ü behâ
 Serv-i gülzâr-ı bekâdur ki revân
 Togrilub ana uçar tâ'ir-i cân
 Cümle hurûfdan o ser-hayl-i makâl
 Saldı Tübâ gibi her yâne nihâl

...

72/ a varak'ta bulunan :

"On üçüncü makâle fazilet-i kana'at"

başlığı altındaki bölümden bir kısmını nakledelim :

Bir gün iy gâfil ecell var dimedün
 Ekl ü şürbi koyuban gam yimedün
 Karlu tağ gibi pulad olmasa ger
 Sovumaz yüregün iy bed güher
 Gözle yirsin idüb kem nazarı
 Sofra-i çerhden kurs-ı kameri
 Gelse bir kimse kapuna eli boş
 Hırsla tolub olur isen hâmûş
 Cehelle kurba olan ten-perver
 Veled-i ma'rifeti lâgar ider

Toldurub cismini işiyle avam
Ma'rifet tarafın ider zarf-ı ta'âm

Karnı anun ki ola gayr ile pür
İlm-i hikmetden içi hâlidür

İl ta'âmın uman hem-çü kilâb
Hırsla âhir olub hâli harâb

Ümmet-i din-i Resûl isen eger
Sana bir lokma ve bir hırka yiter

Kitap, 163/b ve 164/a varak'ta şu şekilde son bulmaktadır :

Âşıkı olana vir ömr-i kesir
Anı tahkîr ideni eyle hakîr

Her kim eylerse ana bed-nazarı
Nûrdan dîdeleri ide berî

Kim ki divânelik idüb mahzâ
Ta'n taşın eger attıysa ana

Yağsun anun başna seng-i belâ
Kurusun desti sınık şâh-ı kuba

Bağ içinde nite ki berk-i hazân
Dili topragile olsun yeksân

Cümle-i hastalar için ulemâ
Bu kitâbı açıcak bula şifâ

...

Başı olsun anun kaf gibi
Nekbete uğrasun ol kâf gibi

Gözi nergis gibi bi-nûr olsun
Az zemân içre yiri kûr olsun

Rûhunu eyle tenden ifrâz
Dem-i vuslat gibi kıl ömrünü az

Bu kitâbı dimeden iy Yahyâ
Garazım oldu hemân hayr dü'â

Her kim eylerse bu maksûdı atâ
Hayr ide âkıbeti Mevlâ

Tercemâni kalemim kıldı sükût
Nice bir fâş ola râz-ı melekût

Âlem-i sohbet ise ancak olur
Lezzet-i izzet ise ancak olur

Bâde-i aşkile câm-ı vahdet
Hâsılı virdi bana keyfiyyet

Kalemim elde amelden kaldı
Gözümü pertev-i hayret aldı

Bu makâlât-ı sa'âdet-i encâm
Oldu noksanile bir ide temâm

Gökden âvâz-ı büleml ile sürüş
Didi târihini anun hâmûş

Bu eser, 16. yüzyılın önde gelen Divân şairlerinden Taşlıcalı Yahyâ Bey'e aittir.

Gencine-i Râz'ın bir yazma nüshası da, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 289 numarada kayıtlı cildin 2. kısmında bulunmaktadır. Siyah deri cild içerisinde olan bu eserin yazısı, tâlik'tir. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Tamamı 95 varak'tır. Her sayfada ortalamama 17 beyit bulunmaktadır. Aynı cildin 1. kısmında Gülşen-i Râz, 3. kısmında da Şâh u Gedâ'nın manzum tercümelere yer almaktadır. Kitap, Âgâh Sırrı Levent'ten satın alınmıştır.

Diğer bir yazma nüshası da, gene Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 430 numarada kayıtlı bulunmaktadır. 20 X 12,5 ebadındaki kahverengi deri cild içerisinde yer almaktadır. Yazısı nesih olup, H. 1116 / M. 1704'de istinsah olunmuştur. Sayfaları tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır. Her sayfada ortalama 19 beyit vardır. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Kitap, Âgâh Sırrı Levent'ten satın alınmıştır.

Ayrıca, aynı eserin H. 948 / M. 1541 tarihinde istinsah edilmiş bir başka yazma nüshası da, Diyarbakır Kütüphanesi'nde 2265/A numarada kayıtlı bulunmaktadır.

HAYR - ÂBÂD - İ NÂBİ

Kayıt numarası	: 23991
Cild ebadı	: 22 x 15,5
Yazı ebadı	: 16 x 8,5
Sayfa sayısı	: 68
Hattı	: Sülüs

Üzerine mavi desenli ebru yapıştırılmış kahverengi deri cild ile kaplı, kısmen yıpranmış manzum bir eserdir (1).

Tamamı siyah mürekkeple kaleme alınmıştır.

1/a varak'ta :

"Sene : 1275

Sâhibü'l-kitâb

Es-seyyid Yûsuf Bin Abdülaziz İbrahim Hakkı Efendi Rahmetullahu aleyh"

kaydı ve üzerinde :

"Es-seyyid Yûsuf - 1257"

ismi ve tarihi yazılı mühür bulunmaktadır. Tarihi, mu'cem'dir.

Eser, 17. yüzyılın nülü Divân şâiri Urfalı Nabi (? - 1712)'ye aittir. Mesnevi tarzında yazılmıştır. Dört kısımdan müteşekkil bir hikâ-yedir. Bunun 1. kısmı, Attar'ın İlâhi-nâme'sinde de mevcuttur. Nâbi Attar'dan daha muhtevalı bir eser vücuda getirmiştir.

Kitap, devrinin dil hususiyetlerini aksettirmesi bakımından ayrıca dikkate şayandır.

Hayrâbâd, gerek muhteva, gerekse üslup yönünden Şeyh Gâlib'in bir hayli tenkidine maruz kalmıştır. Nitekim, Hüsn ü Aşk'ta şöyle denilmektedir :

Bir meclis-i ünse mahrem oldum
Ol Cennet içinde Âdem oldum

Meclis veli gülşen-i mahabbet
Bülbülleri yekser ehl-i ülfet

Her birisi şâir-i sühan-senc
Gencineler elde cümlesi genç

Ülfetleri şî'r ü fazl u irfân
Sohbetleri nazm u nesr ü elhân

Ben mest-i sabûh-i nükte-dâni
Vakt ise sabah-ı nev-civâni

(1) Bu eser, yanlış bir tesbitte; adı geçen kütüphanenin kayıtlarına, "Divân-ı Nâbi" olarak geçmiştir. (Ö. G.)

Gâhî okunurdu Hayr-âbâd
Nâbî olunurdu hayr ile yâd

Hakkaa ki acib bir eserdir
Erbâbı yanında mu'teberdir

Hengâm-ı heremde söylemişdir
Pir olduğu demde söylemişdir

Ol nazmın edip bir ehl-i ma'nâ
Medhinde mübâlagayla itrâ

Bezm ehli serâser itdi ikrâr
Bu kavli muvâfakatla tekrâr

Bir gâyete irdi kim me'âli
Tanzirinin olmaz ihtimâli

Ol rıtl bana girân göründü
Bir sûret-i imtihân göründü

Ta'rizâne idüb hitâbı
Virdim o gürûha bu cevâbı

Kim Nâbî'ye hiç düşer mi evfâk
Şeyhin sözüne kelâm katmak

İy kıssadan olmayan haberdâr
Nâkis mı bıraktı Şeyh Attâr

İşte o kadardır ol hikâyet
Bakisi dürüg-ı bi-nihâyet

Manzûme-i Fârisi-ves ebyât
Bi'l-cümle tetâbu-ı izâfât

İnşâya virir egerçi ziyet
Türki söz içinde ayn-i sıklet

Az olsa eger değildi mâni
Dirdik ana belki de sanâyî

Hem bir dahi var ki ol sühan-sâz
İçrakda mürğ-ı pest-pervâz

Evsâf-ı Burâk-ı Fahr-ı Âlem
Rahşiyeye-i Nef'i andan akdem

**Lâzım mı Burak'ı medh u tevsif
Bu kârı ana kim itdi teklif (1)**

...

Bununla birlikte, Hayr-âbâd'ın; Hüsn ü Aşk'a kaynak teşkil ettiğini söylemek mümkün olabilir, kanaatindeyiz.

Nâbî, bu mesnevisini aşağı yukarı 63 yaşında kaleme almıştır. Bu sebeple, O'nun olgunluk devri eseri sayılmaktadır.

Hayrâbâd'ın yazma bir başka nüshası da, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 30 numarada kayıtlıdır. Bu nüsha H. 1117 /M. 1705'-de yazılmıştır. Müstensihî, Ali Çelebi-zâde'dir. Yazısı Tâlik'dir. 1/b varak tezhibli, 1/b ve 2/a varaklar da, altın yıldız çerçevesindedir. Pembe mukavva cild içerisindeydir. Miklâplı'dır. 140 sayfadır. Atatürk Üniversitesi tarafından, Âgâh Sırrı Levent'ten satın alınmıştır.

Ayrıca, gene Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 573 numarada kayıtlı, siyah deri cildli, 20,5 X 12,5 ebadındaki «Mecmua»'nın 9/b ile 55/a varakları arasında da bir Hayrâbâd yazma nüshası vardır. Tamamı 46 varak olup, yazısı Sülûs'dür. Siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada ortalama 18 beyit vardır. H. 1117 / M. 1705'de istinsah edilmiştir. Eser, Âgâh Sırrı Levent'ten satın alınmıştır.

Erzurum Kütüphanesi'ndeki asıl inceleme konumuz olan Hayrâbâd'a; 1/b varak'ta Besmele ve O'nun altında Münâcât faslında yer alan :

**Ham A'na ki A'na revâdur
Hamdin dahi hamdine sezâdur**

**Hamd A'na ki olmayaydı mutlak
Hamd olmaz idi vücûda mülhak**

...

şeklindeki beyitlerle başlanmaktadır.

4/b varak'ta bulunan "Sıfat-ı Mirac" faslından bir kısmı nakle-
delim :

**Bir şeb ki inâyet-i İlähî
Zeyn itmiş idi bu bâr-gâhı**

(1) Divân-ı Şeyh Gâlib, "Hüsn ü Aşk-ı Gâlib Dede" - Der Beyân-ı Sebeb-i Te'lif - İst. 1284, s. 9 - 10 - 11 - 12.

Ahterle sipihr olub müzehheb
Zer câme ile saturdı kevkeb

Bu köhne serây-ı âbnûsı
Geymişdi libâçe-i arûsı

Şeb salmışdı cihâne sâye
Mey yakmışdı çerâg-ı pâye

Rihlet idicek kavâfil-i çîn
Tolmuşdı cihân ıyâr-ı müşkin

Olmuşdı çerâg-ı mâh-ı enver
Meş'al-keş-i kârvân-ı ahter

Olmuşdı o şâm cennet-âsâ
Pür-neş'e-i feyz-i heft-minâ

Oldı felek şükûfe-i cûşân
Ma'mûre-i şâma seyr-i meydân

Olmuşdı zemâne pür-reyâhîn
Ammâ ara yirdi berk-i nesrîn

Çerh eyleyüb ol şeb-i iftiharî
Geymişdi kabâ-yı pûte-dârı

Oldukda şikeste beyza-i zer
Kışrı tagılub göründi ahter

Kat' oldı enâr-ı mihr-i rahşân
Her cânibe dâne oldı galtân

Eser, 34/b varak'ta :

Bu nakşda oldı tâze rengin
Âsâr-ı sühan-verân-ı bilişin

Bende olub ol gürûha peyrev
Virdim rûh-ı nazma ziyet-i nev

Silk-i sühâne çeküb cevâhir
Nazm eylediler nice me'âsir

Ma'nâsın idüb hem istifâde
Hem nef' ideler ma'a'z-ziyâde

Mazmûnun idüb medâr-ı irşâd
Ekdârdan ola kalbi âzâd

Olmaya nazarlarından mübhem
Ahvâl-i takallübât-ı âlem

Bakdıkça bulub safâ-yı evkât
Kalbin ide şeste mevc-i ebyât

Berceste olunca kâr u bârım
Kala bu cihânda yâdigârim

Olursa kimin nazar-güzârı
Hayr ile ana bu hâk-sârı

Her kim ki görürse bu kitâbı
Bir Fâtiha'dur recâ-yı nâbi

El-Fâtihâ

Târih

Bu tâze eserle yine Nâbi
Mecmu'â-i rûzgâr tolsun

Yazsun varak-ı sipihre hurşid
Târihin eser-i mübârek olsun

Bu suretle eserin H. 1117 / M. 1705 tarihinde yazıldığı anlaşıl-
maktadır.

HULVIYYÂT- SULTÂNÎ

Kayıt numarası	: 23919
Cild ebadı	: 31 x 21
Yazı ebadı	: 21 x 13
Sayfa sayısı	: 566
Hattı	: Nesih

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan ve çok az yıpran-
mış mensur bir eserdir.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple
kaleme alınmıştır.

Esere, 1/b varak'ta :

"Fihristü'l-ebvâb"

ifadesi ve onun altında yer alan «Fihrist» kısmı ile başlanmak-
ta ve meselâ :

"Evvelki bâb :

Peygamber'e mütâba'at itmekligin ve namaz faziletindedür."

"İkinci bâb :

Namazın farziyeti ve imân beyânındadır."

"Üçüncü bâb :

Namazın şartları ve rükünleri beyânındadır."

...

"Sekizinci bâb :

Abdest beyânındadır."

...

"Yigirmi birinci bâb :

Tekbîr-i evvel ve anun fazileti beyânındadır."

...

"Elli birinci bâb :

Sadaka-i fıtr beyânındadır."

"Elli ikinci bâb :

Kurbân beyânındadır."

...

"Yetmiş altıncı bâb :

Oruc'un sırrını ve hakikatini beyân ider. Oruc tutucak teşrif ü lâtif ü fâzıl eyyâmları bildirür."

denilmektedir.

Kitap, yetmiş beş bâb'dan müteşekkil bir «İlm-i hâl» hüviyetindedir. Tam adı, 3/a varak'ta bulunan :

"Hazâ Kitâbu Hulviyyât-ı Sultânî ve Mübeyyen İbâdâtî's-Süb-hânî"

şeklindedir.

Metin kısmına da, 3/b varak'ta girilmekte; «Hamdele ve Salvele»'yi takiben :

««Ebu'l-Hasan İsmâ'il bin İbrahim bin İsfendiyâr bin Bâyezid bin Âdil bin Emîr Ya'kûb bin Şemseddin bin Yemen Cendâr gaferallahu lehüm ve'l-cemî'il-mü'minine ve'l-mü'minât ve'l-müslimîne ve'l-müslimât el-ahyâi minhüm ve'l-emvât eydür ki, Allahü Te'âlâ Kur'an-ı Kerim'de buyurmuşdur ki : Felev le.. (Tevbe Sûresi; 122. Âyet!)"

ifadelerine yer verilmiştir.

108/a varak'ta bulunan bir kısmı nakledeyim :

“Yigirmi sekizinci bâb, namazın vâcibleri beyânındadır :

Mes'ûdide denmiş ki : Namaz'ın vâciblerinin hükmi oldur ki, sehv ile terk olursa ya te'hîr olursa, sehv-i secde vâcib olur. Terkinün ve te'hîrinün misâlleri sehv-i secde bâbında zikr oluna. İnşaalâhü Te'âlâ denmiş ki, eger namazın farzlarından terk olursa, gerü kılmak farz'dur. Eger vâciblerinden terk olsa [olunsa], gerü kılmak vâcibdür. Ya'ni, eger kasdla olcuk olursa, ya sevhle olub secde-i sehv olunmayıcak olursa, Mes'ûdi'de namazun vâciblerinden amd ile terk olursa, anun kefâreti yokdur. Ve denmiş ki, namazun iki rek'atinde Kur'anı okumak farzdur.”

Hulviyyât-ı Sultânî, İdris Bin Hıdır tarafından yazılmış ve H. 1012 / M. 1603'de istinsah olunmuştur.

Bu eserin başka bir mensur yazma nüshası da, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 433 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Adı geçen bu nüsha, 15 x 8,5 ebadındaki şemseli, miklaplı ve nefis tezhibli kahverengi deri cild içerisinde bulunmaktadır. Sayfaları tek şeritli yaldız çerçevesi içine alınmıştır. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Hattı, Nesih'tir. Her sayfada 19 satır bulunmaktadır. Tamamı 285 varak'tır. 1/b - 2/a-b varaklar'da «Fihrist» kısmı bulunan eserin tam adı, 3/a varak'ta yer alan :

“Kitâbu Hulviyyât-ı Sultânî”dir.

H. 999 / M. 1590'da istinsah olunmuştur.

İ L M - İ H Â L

Kayıt numarası	: 23863
Cild ebadı	: 23 x 16
Yazı ebadı	: 17 x 10
Sayfa sayısı	: 376
Hattı	: Sülüs

Siyah karton cild içerisinde bulunan oldukça yıpranmış, mensur bir eserdir.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada, 11 satır bulunmaktadır.

Eser, Besmele ile başlanmakta ve:

"Beyânü's-sıfatü's-selbiyye"

"Beyânü's-sıfatü's-sübûtiyye"

"Kerâmat-ı evliyâ"

"Azâb-ı kabr"

"Alâmet-i kıyâmet"

"Sırat"

"Cennet ve Cehennem"

"Takvâ"

"Farz"

"Abdest"

"Namaz"

.. v.s. gibi bahislere yer verilmektedir.

Nitekim, «Sırat» bahsinde :

"Ve dahi Sırat köprüsü ki hakkdur; kıldan ince ve kılıcdan keskindür. Cehennem'in üzerine kurulsa gerekdür, bu mümkündür ve muhbir-i sâdık dahi haber virdi, elbette inanmak vâcibdür. Kuşları hevâda uçurmaga kâdir olan Allahü-Te'âlâ insanı Sırat üzerinde yürütmege kâdirdür. Cümle halk annn üzerinden giçseler gerekdür. Gerek kâfir, gerek mü'min, kâfirlerin ve ehl-i nâr olanların ayakları taynub içine düşse gerekdür. Ehl-i Cennet olanlar kimi yıldırım gibi ve kimi segirdir at gibi ve kimi eser yel gibi ve kimi yürür at gibi ve kimi imeklü imeklü günahı yüklenmiş düşüb Cehennem'e girse gerekdür."

denilmektedir.

Eser, 187/b varak'ta yer alan «teznîb» kısmı ile :

"İkiz toguran avretün nifâsı veled-i evveldendür. İddeti temâm olmak, veled-i sânidendür. Veledün ekalli çıkdukda nifâs olmaz. İmdi namazı kılmazsa, âsiye olur. Bir çukur kazub bir çölmek üzerine oturub, veled-i mutazzarrır olmasun için namazı kılmak gerekdür.

Sene : 1133 (M. 1720)"

şeklinde sona ermektedir.

İLM-İ İNŞÂ LÜGATI

Kayıt numarası : 23994

Cild ebadı : 21 x 16

Yazı ebadı : 15,5 x 9

Sayfa sayısı : 200
Hattı : Rik'a

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Metin kısımları, sağ baş esas alınmak suretiyle yatık olarak yerleştirilmiştir. Her sayfada 20 satır bulunmaktadır.

10/b varak'ta :

"İlm-i İnşâ'da Lügat-ı Müste'milât"

ifadesi ve onun takiben, 15/a varak'a kadar devam etmek üzere:

"Kird-gâr :

Tanrı

Perverd-gâr :

Tanrı

Hüdâ :

Tanrı

Nâdide :

Görülmemiş

Ni'am :

Ni'metler

Ma'nidâr :

Ma'nâlı

Sipihr :

Felek

Behişt :

Cennet

Zevâhir :

Çiçekler

Hadika :

Bağçe

Nâ-mütenâhi :

Nihâyetsiz

Zâhire :

Bellü

Belde :

Şehr

Senâ-kâr :

Dü'âcı

Sitâyiş :

Ögmek

İnşirâh :

Açıklık

İhtirâm :

Hürmet etmek

Müveddet :

Mahabbet

Ser-âmed :

Başa çıkmak

Kûtah :

Kısa

.. v.s. şeklinde önce kelimeler, sonra da altlarında Türkçe karşılıkları verilmiştir.

Eser, kâtibler'in vasıflarını; nasıl olmaları, ne şekilde hareket etmeleri ve yazmaları hususunda açıklayıcı malumatı da ihtiva etmesi bakımından ehemmiyet arz etmektedir. Meselâ, bu hususta 15/b varak'ta :

"Ma'lûm oluna ki, kâtib olanda gerekdür ki, her kimesnenün kadr ü i'tibârın bilüb kadrlı ine lâyıık ve i'tibârına mutâbık elkâbu ıstılahatı mektûb ile mürsel eyleye.

Bir meclisde bulduklarında birbirlerine ne güne mu'âmele ide ve gâyet ta'zîm olunan celilü'l-kadr kimesnelere mektûbu sûret-i arz-ı hâlde tahrîr idüb ve evvelinde dü'â ve hâtimesinde emr ü fer-mân devletlü, merhametlü efendim hazretlerinündür diyü yaza."

denilmektedir.

83/a varak'ta da :

"Akrandan akrana bu kâ'ide üzre tahrîr-i şedd :

Sa'âdetlü, mürüvvetlü, meveddedlü, birâder-i e'azzim efendim hazretleri..."

ifadesiyle söz girilmekte ve ayrıca 92/b varak'ın nihayetine kadar, sayfaların yan taraflarında :

Güzârende :
Geçirmek

Peyâm :
Haber

Çeşm :
Göz

Alâ'd-devâm :
Devâm üzere

Pûs :
Öpmek

İrsâl :
Göndermek

Sâye
Gölge

Rûy :
Yüz

Rûz u şeb :
Gece gündüz

Tahrîr :
Yazmak

Ahyâr :
Hayırlar

Zuhûr :
Âşikâre olmak

Hemîşe :
Dâ'im

İrfân :
Anlamak

Hurşid :
Güneş

Misâl-i bârân :
Yağmur gibi

Mülâkât :

Görüşmek

şeklinde, metinde geçen bazı kelimelerin mânâları verilmektedir.

Eser, 92/b varak'ta :

"Ferzend-i dil-bendleri mir'at"

başlığı altındaki kısım ve :

"1252" (M. 1836)

tarihi ile sona ermektedir.

Aynı sayfaların yan taraflarında yine :

Ferzend-i dil-bend :

Oğul

Mir'at :

Ayna

Müş'ir :

Bildirmek

Dil-firib :

Gönül alıcı

.. gibi kelimeler ve mânâları verilmektedir.

K E N Z Ü ' L - F Ü T Ü H

Kayıt numarası : 23914

Cild ebadı : 21 x 14,5

Yazı ebadı : 18,5 x 10

Sayfa sayısı : 118

Hattı : Sülûs

Kırmızı renkli mukavva cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Son derece muntazam bir hâldedir; yıpranmamıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. 2/b ve 3/a varaklar kırmızı, mavi renkli, çift şeritli cedveler içine alınmıştır. Diğer sayfalar çerçevesizdir. Beyit sayısı sayfalarda 11, bazı sayfalarda da 10 ve 9'dur.

Eser, Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya aittir. Tasavvuf ve ahlâka dair bir manzumudur. Türkçe ve Arapça 1020 müfred - beyit - bulunmaktadır. Bunların baş kısımlarına kırmızı mürekkeple :

Müfte'ilün / Fâ'ilün

Müstef'ilün

Fâ'ilâtün

Fâ'ilâtün / Fâ'ilât
 Fâ'ilâtün / Mefâ'ilün / Fa'lün
 Mefâ'ilün / Fâ'ilâtün

şeklinde, bahr'lerin isimleri yazılmıştır.

Birkaç misâl verelim :

Müstef'ilün - 4

İmdâdı Hakk'dan iste kim oldur sana imdâd iden
 Gönlün ana vir kim O'dur her dem seni irşâd iden

Mefâ'ilün Fe'ilâtün - 2

Zebânıma ne gelürse o söz ziyânımdur
 Sözüm zer ise de andan sükût kânımdur
 Hakkı sükût eyle hemân oldur sana emn ü emân
 Râhat bulur cânun her an âlemde görmezsin yamân

Mefâ'ilün Fe'ilâtün - 2

Aç olmadıkça yime toyma az yi aç kal aç
 Ömründe olma tabibin ilâcına muhtac

Mefâ'ilün - 4

Gönül bahrine kim taldı ise andan bir haber gelmez
 Gel iy Hakkı sükût- it kim bilen dimez diyen bilmez

Kitap, 59/a varak'ta bulunan :

Mefâ'ilün - 4

İlâhî vechün için eyledim müfredleri inşâd
 Okuyub tâlibün vezn ile dil-şâd ola hem irşâd

Fâ'ilâtün - 32

İy fakiri bin yigirmi müfred oldı bu kitâb
 Sâl-i Hicret seksen ü sekkiz tedâhüldür hisâb

Hakk'a hamd olsun Habîb ü Âli'ne yüz bin selâm
 Buldu bu Kenzü'l-Fütüh ebyâtımız bunda hitâm

şeklindeki beyitlerle ve :

"Feragat tahrir-i kitâb Kenzü'l-Fütüh İbrahim Hakkı Erzener-
 rûmî bende fakirü'l-hakirü'l-kesir Ömer Nasûhî"

diye sona ermektedir.

KİTÂB- MUHAMMEDİYYE

Kayıt numarası : 16013

Cild ebadı : 26 x 18

Yazı ebadı : 21,5 x 13

Sayfa sayısı : 504

Hattı : Nesih

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Bazı yaprakları yıpranmış, ancak alt, üst ve yan kenarlarına kâğıt yapıştırılmak suretiyle sağlamlaştırılmıştır.

Sayfalar kırmızı renkli, tek şeritli cedveller içine alınmıştır. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır.

Her satırda 2 mısra - 1 beyit - olmak üzere, bir sayfada 19 beyit yer almaktadır. Beyit sayısı, metin başlıkları bulunan sayfalarda 18'e, 17'ye hattâ 14'e kadar düşmektedir.

Esere ve «Tevhîd» kısmına 1/b varak'ta :

"Hazâ Kitâbü'l-Muhammediyye"

ibaresi ve onun altında yer alan Besmele ile şöyle başlanmaktadır :

İlâhün Vâhidün Rabbün Te'âlâ
Hüve'llâhü'l-Bediü'l-Hakku'l-alâ

Te'âlâ zâtühü lemmâ tecellâ
Mîne'l-gaybi ile'l-ayni fecellâ

Ehaddür zâtı müstecmi sıfâtı
Tecelli zâtına esmâsı meclâ

Mukaddesdür celâl-i kibriyâsı
Kemâl-i saltanatda şânı eclâ

Kemâline bu mevcûdât âyât
Cemâline dü-âlemler mücellâ

Çün oldur Âlim-i gayb ü şehâdet
Pes oldur Kâdir ü Hallâk u Mevlâ

Tahayyürde kamu efhâm u evhâm
Anun dergâhı izzetde Te'âlâ

Cemî'i kâyinâtı kıldı ibdâ
Delâyil kıldı zâtına mu'allâ

Anındur nasr u izzet cûd u rahmet
 Anındur gayb u ayn uhrâ vü ûlâ
 Çü ferdâniyyet A'nın hamd A'nadur
 Çü Vahdâniyyet A'nın şükr-i evlâ

Bu beyitlerin sağ tarafında ve kırmızı çizgili cedvellerin dışında :

"Yazıcı-zâde Mehmed Efendi"

kaydı bulunmaktadır.

Daha Sonra :

Ki mahbûbunu itdi bize irsâl
 Muhammed Ahmed ü Mahmûd u asfâ

A'nı kendüyiçün halkı A'nunçün
 Yaratdı tal'atı itdi musaffâ

Cemi'i enhiyâ ümmetdir. A'na
 Kamu âlemlere aksâ-yı mervâ

...

beyitleriyle başlayan, «Na't» kısmına geçilmektedir.

2/a-b ve 3/a-b varaklardaki «Sebeb-i te'lif» faslında :

Meger günlerde bir gün emr-i takdir
 Oturmuşdum Gelibolu'da sırrâ

Elümi çekmiş idüm cümle halkdan
 Dilümde zıkr idi kalbümde zıkrâ

Gelibolu'nun ol âşıklarından
 Derildiler gelüb katuma turrâ

Didiler kim niçün kılmazsın iy dost
 Resülün vafını âlemde büşrâ

Didüm iy gözlerüm nûrı cemâ'at
 İrün devletlere izzen ve nasrâ

Bulun Allah Resûlullah katında
 Yüce izzetleri mecden ve fahrâ

...

şeklinde, Kitâb-ı Muhammediyye'nin yazılış sebebini açıklamaya başlayan Yazıcıoğlu Mehmed, eserini;

"İftitâhü'l-Kitâbü'l-Muhammediyye"

"İslâm-ı Ömer (R.A.)"

"Ahlâkı'n-Nebi (A.S.)"

"Tahvilü'l-Kible"

"Fasl-ı fi'l-mu'cizât"

... v.s. gibi daha birçok bölümlerden sonra :

Kitâb irişdi çünkim intihâya
Hakk'a hamd ile medh-i bi-nihâye

Habibine salât ile tahiyyât
Dahi âline kim hayrû'l-beriyât

beyitleriyle bitirmektedir.

Yukarıdaki beyitlerin altında da :

"sene : 985" (M. 1577)

kaydı bulunmaktadır (1).

Adı geçen bu eserin bir yazma nüshası da, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 209 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Siyah deri cild içerisindedir. Çok az yıpranmıştır. Sayfaları tek şeritli, sarı yaldız çerçeveler içine alınmıştır. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada ortalama 15 beyit bulunmaktadır. 25 X 17 ebadında ve 312 varak olup, yazısı harekeli Nesih'dir. Âgâh Sırrı Levent'ten satın alınmıştır.

KİTÂB-I SUBHA-İ SİBYAN

Kayıt numarası : 23982

Cild ebadı : 22,5 x 16

Yazı ebadı : 17 x 8,5

Sayfa sayısı : 34

Hattı : Sülüs

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan, kısmen yıpranmış manzum bir eserdir.

(1) Fazla bilgi için bkz. :

Doç. Dr. Âmil Çelebioğlu, "Yazıcıoğlu Mehmed - Muhammediye" (İst. 1976)

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Her satırda 2 mısra yanyana bir beyit teşkil ederler. Bazı sayfalarda, her satırda 1 mısra bulunmaktadır. Beyit sayısı 18, 16, 14, 12 ve 9 olmak üzere sayfadan sayfaya değişmektedir. Sayfalar, tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır. Tamamı 454 (dört yüz elli dört) beyittir. 1/b ve 14/a varaklar arasındaki metin harekeli; 14/b ve 17/b varaklar arasındaki metin harekesizdir.

Eser; içinde Kitâb-ı Şükr-nâme, Risâle-i Yûsuf, Tertib-i Ulûm, Şurût-ı Manzûm-ı Rûmî, Risâle-i Sofî, Risâle-i Akâid-i Manzûm adını taşıyan manzum eserlerin yer aldığı kitabın, 1. kısmında bulunmaktadır.

1/b varak'ta :

"Hazâ Kitâb-ı Subha-i Sıbyân"

ismi ile başlanmakta, «Hamdele ve Salvele»den sonra :

"Der-beyân-ı sebeb-i nazm-ı kitâb"

başlığı altında şunlar denilmektedir :

Nâm-ı Hüdâ çünki söze viridi tâb
Dinle nedir bâ'is-i nazm-ı kitâb

Nâzmla bir nice lugat yazdılar
Silk-i me'ânide dürer dirdiler

Kangı sabî kim okuyub hıfz ide
Â'id olur A'na nice fâ'ide

Zabt-ı lugat ile olur behre-dâr
Vezinle nazm içre bulur iktidâr

Lâkin anın ekserinin ma'nisi
Olmagla terceme-i Fârisi

Fehm idemez anı bu ehl-i diyâr
Ola husûsa okıyanlar sigâr

Hıfza haleldir bu dahi vâkı'a
Terceme lafz üzre mukadem ola

Yâhud ara yirde ola fâsıla
Vezn için irâd olunan lafzıla

Gerçi selâsetde gelür bi-nazîr
Lâkin olur zabt-ı lugatde asîr

İmdi bu manzûmı bu abd-i za'if
Lûtf-ı İlâhî ile yazdım lâtif

Nazmı husûsunda idüb ihtimâm
Ahsen-i tertîbiyle virdim nizâm

Lafz-ı mukaddem akabince hemân
Tercemesi buldı ana iktirân

Lafz ile ma'nâsı idüb izdivâc
Kalmadı sûrh u rakam [a] ihtiyac

Tâ ki ola fehmi vü hıfzı yesir
Hacmi sagir ola lugatı kesir

İbn-i Ferište lugatı gibi genc
Oldı vü Kur'an lugatın itdi derc

Bir nice bahr üzre açub perr ü bâl
Kıt'aları oldı sefine-misâl

Kıt'a temâmında dahi âşikâr
Hem lakâb-ı bahri vü hem vezni var

Hayr ile şâyed sebebi yâd ola
Subha-i Sıbyân ana hem ad ola

Nazm-ı selis üzre bu rûşen kelâm
Avn-i Hüdâ ile çün oldı temâm

Geldi bu mir'ât-i dile münceci
Tâ ana târih ola nazm-ı celi

Daha sonra, «Der-beyân-ı Münâcât» kısmı gelmekte ve onu ta-
kiben 2/b varak'ta metin kısmına şöyle geçilmektedir :

Allah Tanrı bir ismi Rahmân
Kuddüs adı bir Na't-i Sübhân

İnşâ yaratmak imân inanmak
Cennetdir uçmak firdevs bostân

Şems ü zükâ gün bedr ü kamer ay
Kevkeb sitâre dürr dirahşân

Lüccî derik su hem lücce deryâ
Nâr u cahîm od hem cemî' nirân

Sirbâl gömlek mikyâl ölçek
Kırtâs kâğıd kıstâs mizân

Â'il gedâdır sâ'il dilenci
Fâcîl piyâde âcil şitâbân

Sa'b u asîr'in ma'nâsı gücdür
Sehl ü yesîr'in mefhûmı âsân

Müstef'ilâtün bahr-i recez'dir
Bilmek gerekdir nazm ile evzân

Bu beyitleri takiben, «El-Bahrü'l-Hezec» başlığı altındaki kısma geçilerek :

Resül elçi vü peygamber livâ sancak alem bayrak
Delil ü hâdiyedir rehber verâ halef iktidâ uymak
Seviyy doğru sivâ gayri sevâ orta dahi yeksân
Nedâ anmadır südâ mühmel seriyy ırmak serâ toprak
Münekkis ser-nigün iden mükibb yüz üstüne düşen
Hafiyy gizli celiyy rüşen seniyy yüce deni alçak
Hem istebak kalın dibâ vü sündüs ince dibâdır
Dakik ufak rakik ince ariz enlü varak yaprak
Mefâ'ilün mefâ'ilün budur behr-i hezec sâlim
Te'allem öğrenübdür gör tekellüm söyle unzur bak

denilmektedir.

Eser, 17/a ve 17/b varak'ta, «El-Bahrü'l-Remelü'l-Müseddesü'l-Maksûr» başlığı altında ve şu şekilde sona ermektedir :

Rab sâhib Rab hem perverdigâr
Gayb gizlidir şehâdet âşikâr

Veche kible hem teveccüh ismidir
Şatra cânib oldı hâcib perde-dâr

Kânıs u sayyâd avcı kayd bağ
Istiyâd ü sayd avlamak şikâr

Sâk incik sük cem'i rekbe diz
Berk şimşek vidk yağmur selc kar

Müblisün nevmid olanlar kerh güc
Muhtemî ve müttakî perhiz-kâr

Sa'b iki dağ arası hem dağ yolu
Şatıb egri şatt u şati' der-kenâr

Bir eser ko tâ ki kala yâdigâr
Bir amel kıl sana ola yâr-ı gâr

Eser, Muhammed Bin İsâ Erzurûmî tarafından H. 1271 / M. 1854 tarihinde istinsah olunmuştur.

KİTÂB-I ŞÜKR-NÂME

Kayıt numarası	: 23982
Cild ebadı	: 22,5 x 16
Yazı ebadı	: 16 x 10
Sayfa sayısı	: 6
Hattı	: Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan, yıpranmamış durumda manzum bir eserdir. Metin başlığı kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Metin harekelidir.

Her satırda, 2 mısra yan yana 1 beyit teşkil ederler. Bu suretle, her sayfada 19 beyit bulunmaktadır. Beyit sayısı, 1/b varak'ta 16'dır.

Sayfalar, tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır. Kitâb-ı Şükr-nâme; içinde Subha-i Sıbyân, Risâle-i Yûsuf, Tertîb-i Ulûm, Şurât-ı Manzûm-ı Rûmî, Risâle-i Sofî, Risâle-i Akâ'id-i Manzûm adını taşıyan manzum eserlerin yer aldığı kitabın 2. kısmında bulunmaktadır.

Erzurumlu İbrahim Hakkî'ya ait, Türkçe bir manzumedir.

Vezni :

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün'dür.

Esere, 1/b varak'ta :

"Kitâb-ı Şükr-nâme"

ismi ve onun altındaki Besmele ile girilmekte ve şöyle denilmektedir :

Hakk'a şükr idelüm her-bâr yaratdı sûret-i insan
Kim Ol'dur fâ'il-i muhtâr A'nun emrindedür eşyâ

Düzen Ol'dur kamu resmi O'dur ihyâ iden cismi
Gerekdür kim A'nun ismi kamu dilde ola destân

Cihânı eyleyen pür-nûr kamuyu eyleyen ma'mûr
O'dur yağdıran yağmur bitüren bağ ile bostân

Çün evvelden düzen Ol'dur kamu nakşı yazan Ol'dur
Girü sonra bozan Ol'dur inan mü'min isen inan

Nazar kıl söz usûline bu işlerden husûline
Salat eyle Resûl'ine getürdi Âyet-i Kur'an

Budur lâyıık olan câna gerek kim yolma yana
Kamu cinn ü insana getürdi Âyet-i Furkân

Hevâda gezmegil her dem kulagın tut bana bir dem
Sana bir bir beyân idem nedür gör Âyet-i Furkân

Hakk'a her dem ibâdet kıl bu nefesine siyâset kıl
Gice gündüz riyâzet kıl bulasın her dem dahi ridvân

Hazer eyle menâhiden elini çek melâhiden
Yanub derd-i İlähi'den ola tâ cigerin biryân

Her işde emrini gözle Resûl'ün izini izle
Yürekde emrini gözle kim Ol'dur cânma cânân

Sakın dünyâya aldanma bunu sana kalur sanma
Adûyu dost olur sanma dışın biler sana her an

Anın anla harâbını su sanmagıl serâbını
İçüb aklın şerâbını elinde olmagıl sekrân

Eger âkil isen bugün tefekkür kıl bunun sonın
İmâret gösterir bugün veli sonı olur virân

Giyer şâli libâsını hariri vü kabâsını
Koyub cümle libâsını gidiserdir sonı üryân

Bunun hergiz safâsı yok hemân cevr ü cefâsı çok
Hiç ahdine vefâsı yok kamu kavli olur yalan

Cihânda almagıl lezzet sakın kim eyleme rağbet
Bu dünyâ kâfire cennet olubdur mü'mine zindân

Kişi hiç zevk u işretde olur mu dâr-ı mihnetde
Ne yatarsın bu gafletde geçüp gider yürür kârbân

Gel imdi çıkmadan serden siçe gör hayrını şerden
Geç imdi bu hevâlardan uyan imdi ahî uyan

Hevâya oluban tâbi' gel itme ömrünü zâyi'
Bu hâle olmagıl kâni yüce tut himmetin iy cân

...

İbrahim Hakkı, - görüldüğü üzere - bu eserinde; hem Allah'a verdiği her türlü nimetlerinden dolayı şükretmekte ve hem de insanlara birçok nasihatlerde bulunarak, nasıl olmaları ve hareket etmeleri gerektiği hususunda yol göstermektedir.

Eser, şu dua ve niyaz fazlı ile sona ermektedir :

İlähi hışm bize itme bizi âsilere katma
Cehennem nârına atma eyâ Hannân veyâ Mennân

Şular kim Cennet içinde safâ vü işret içinde
Kalalar lezzet içinde ideler Cennet'i seyrân

Gönülde kalmaya gamlar sürerler aşk ile demler
Demine irmeye demler zehî devlet zehî ihsan

Cemâle çün olalar düş ola halleri dahi hûş
İdüb vuslat şerâbın nûş safâdan olalar sekrân

İlâhî izzetin hakkı nasîb it bize bu zevki
Cemâlinle bulub şevki olavuz mest ile hayrân

Nidem fi'lim sana lâyıık degildür bilürin fâ'ik
Veli oldur sana lâyıık idesin afv ile gufrân

Şükr-nâme, Muhammed Bin İsa El-Erzurûmi tarafından H. 1271 /
M. 1854 tarihinde istinsah olunmuştur.

L Ü G A T - I F Â R İ S İ

Kayıt numarası	: 23871
Cild ebadı	: 21 x 14
Yazı ebadı	: 13 x 8,5
Sayfa sayısı	: 38
Hattı	: Tâlik

Yıpranmış kahverengi deri cild içerisinde bulunan Farsça'dan Türkçe'ye bir lügat'tır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Kelimeler, kırmızı noktalarla birbirinden ayrılarak yan yana yazılmış ve her kelimenin Türkçe anlamı altında gösterilmiştir.

Yan yana dizilmiş olan Farsça kelimeler, her sayfada 9 satır teşkil etmektedir.

Bu eser; içinde bulunduğu cildin 2. kısmında (201/a ile 219/b varaklar arasında) yer almaktadır. Cildin 1. kısmında (1/a ile 135/b varaklar arasında) ise, Lügat-ı Müntahab adlı Arabça'dan Türkçe'ye başka bir lügat bulunmaktadır.

Kitaba, 201/a varak'ta bulunan :

"Hazâ Lügatü'l-Fârisi Alâ-Lisani't-Türki"

ibâresi ve onun arkasında, 201/b varak'ta yer alan Besmele ile başlanmaktadır.

Kelimeler, Farsça harf sistemine göre sıralanmıştır. Meselâ :

"El-hâbü'l-evvel, Elif :

âgâziden . âverden . âmeden . âmûzâniden
(başlamak) (getirmek) (gelmek) (öğrendirtmek)

El-hâbü'l-bâ :

büriden . pûşiden . pâşiden . bâriden
(kesmek) (örtmek) (saçmak) (yağmak)

Bâbü'l-sin :

sâhten . siteden . sutûden . sigâlden "
(düzmek) (almak) (öğmek) (endişe eylemek)

.. v.s. gibi.

L Ü G A T - İ M Ü N T A H A B

Kayıt numarası : 23871
Cild ebadı : 21 x 14
Yazı ebadı : 16 x 11
Sayfa sayısı : 270
Hattı : Tâlik

Yıpranmış, kahverengi deri cild içerisinde bulunan Arabça'dan Türkçe'ye bir lügat'tır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Kelimeler, kırmızı virgül işaretleri ile birbirinden ayrılarak yan yana yazılmış ve her kelimenin Türkçe anlamı o kelimenin altında, üstünde veya yan tarafında gösterilmiştir.

Bu eserin yer aldığı cildin 2. kısmında (201/a ile 219/b varaklar arasında) Lügat-ı Fârisi adlı Farsça'dan Türkçe'ye başka bir lügat bulunmaktadır. Nitekim, cildin sırt kısmında bulunan :

"Lugat-ı Müntahab u Lugat-ı Fârisi"

ifadesi, her iki esere de işaret etmektedir.

Yan yana dizilmiş Arabça kelimeler, her sayfada 7'şer satırdır.

Lügat-ı Müntahab'a Besmele ile başlamaktadır ve kelimeler Arabça harf sistemine göre :

(ni'metler) (Âdem Peygamber) (Mersin ağacı) (Kıyâmet)
 âlâ , âdem , âs , âzife
 (ayın on dördüncü gicesi) (gövde ve ten) (yücelmek ve ziyâde olmak)
 bedr , beden , bereket
 (yaban yir) (sürücü) (turucu) (Ka'be hâdimi) (saklayıcı)
 berr , sâ'ik , sâkin , sâdin , sâyis

.. v.s. şeklinde sıralanmıştır.

Eserin sonunda, 135/a varak'ta :

"... Mustafa Bin Hıdır,

Şehr-i Kostantiniyye fi - medrese-i Ali Paşa"

kaydı ve :

Her kim bu mektûbu görüb kâtibe dü'a ide
 Hakk-Te'âlâ A'na dahi rahmet-i müdâm ide

beyti bulunmaktadır.

L U G A T - I Ş Â H İ D İ

Kayıt numarası : 23878
 Cild ebadı : 20,5 x 15
 Yazı ebadı : 15 x 9,5
 Sayfa sayısı : 58
 Hattı : Sülüs

Sırt kısmı kırmızı, kapak kısmı da sarı renkli karton cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir.

Kısmen yıpranmıştır ve su ile temas eden bazı sayfalar solmuş, mürekkebi dağılan yazılar da okunamaz hâle gelmiştir.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfaları kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır. Her sayfada ortalama 13 beyit bulunmaktadır. Beyit sayısı, başlık bulunan sayfalarda 12'ye ve 1/b varak'ta 8'e kadar düşmektedir.

14/b varak'ta :

"Lugat-ı Şâhidi"

başlığı altında, metne şu şekilde girilmektedir :
 (F. : 10)

Be-nâm Hâhk u hayy ü tüvânâ
 Kadîm ü kâdir ü binâ vü dâná
 Senâ vü hamd ü şükrü bi-nihâye
 Sipâs ü minnet bî-hadd ü gâye
 Ana kim var idüb bu kâ'inâtı
 Yaratdı hem hayâtı hem memâtı
 Yoğ iken ol didi var oldı âlem
 Hem itdi kudretiyle hâki âdem
 A'nın neslinden itdi enbiyâyı
 Husûsâ kim habîbi Mustafa'yı

...

Metnin bazı kelimelerinin üst veya yan taraflarına, açıklamaları da yazılmıştır. Nitekim, yukarıdaki kısımda geçen :

«tüvânâ» kelimesinin üstünde «güçlü»;
 «binâ» kelimesinin üstünde «ziyâde görücü demekdür»;
 «dâná» kelimesinin üstünde «mübalaga ile bilici demekdür»;
 «sipâs» kelimesinin üstünde «şükr»;

ifadeleri görülmektedir.

Aynı cildin 2. kısmında, "Subhaü'l-Sıbyân" ve 3. kısmında da "Manzûm Akâ'id" adlı eserler bulunmaktadır.

Lugat-ı Şâhidî'de arüz'un çeşitli bahr'leri örneklerle gösterilmek-
 te ve bu arada bazı kelimelerin misra içinde anlamları verilerek,
 böylece manzum lûgat ortaya çıkmaktadır. Nitekim, "Bahr-i muzâri"
 başlığı altında :

Peyveste kurulu tutar oldı kaşın kemân
 Yârâb ne şüh zâlim olur işbu bed-gümân

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilât
 Bahr-i muzâri ahreb-i mekfüfdur ıyân

...

"Bahr-i recez-i sâlim" başlığı altında :

...

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün
 Sâlim recez işbu durur ilme'l-yakîn ayne'l-yakîn

Karın şikem nâfe göbek beldür miyân kuşak kemer
Dahi zenahdândur enek sine göğüsdür dahi beser

“Bahr-i hezec-i sâlim” başlığı altında :

Gel imdi akl-ı gavnâs it eyâ ilm-i hüner-perver
Arûzın bahrine talub çıkargıl dürr ile gevher

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
Buna dirler hezec-i sâlim ögünde tut eyâ server

...

Rübûden kapmağa dirler nümûden ya'ni göstermek
Züdûden pasdan açmaktur bûsûden dahi sürmek

denilmektedir.

Eser :

“Der - beyân-ı hisâb-ı ebced”

başlığı altında, şu şekilde sona eriyor :

Dinle gel ebced hisâbın iy püser
Kim elif'den yâ'ya dek bir bir sayar

Say yâ'dan kaf'a dek on on ekle pek
Kaf'dan yüz yüz sayılır ayn'a dek

Çün hisâb-ı ebced'i bildin temâm
Tuhfemün târihini bil iy hümâm

Bu hisâb üzre it bu mısra'dan şümâr
Kaldı senden Şâhidi nev-yâdigâr

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
Bu kitâbı öğren iç âb-ı hayât

Şâhidi'ye her kim eylerse dü'â
İde Maşer'de şefâ'at Mustafa

Eser, H. 1238 / M 1822 tarihinde istinsah olunmuştur.

Bir nüshası da, «Şâhidi Manzûmesi» adı altında, Diyarbakır Kü-
tüphanesi'nde 1548 / B numarada kayıtlı bulunmaktadır.

L Ü C C E T Ü ' L - E S R Â R

Kayıt numarası : 23961

Cild ebadı	: 19 x 12,5
Yazı ebadı	: 15,5 x 9,5
Sayfa sayısı	: 180
Hattı	: Tâlik

Siyah deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Tamamı siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfaları, kurşun kalem ile tek şeritli cedveller içine alınmıştır. 5/a-b, 6/a-b, 7/a, 92/b, 93/a-b, 94/a-b, 95/a-b varaklar tamamen boştur; hiç yazılmamıştır. Sadece çerçeveleri mevcuttur.

Esere, 1/b varak'ta :

"Mehcetü'l-Ebrâr Alâ Lücetü'l-Esrâr"

ismi ve onun altında yer alan Besmele ile başlanmakta, «Hamdele ve Salvele»'yi takiben asıl metne geçilmektedir.

Lücetü'l-Esrâr; Türkçe mesnevi olup, Kara Fazlı Er-Rûmî'nin eseridir. Bunu, Es-Seyyid Muhammed Salih Er-Rûmî şerh etmiştir ve "Mehcetü'l-Ebrâr Fi-Şerh-i Lücetü'l-Esrâr" adını vermiştir (1).

7/b varak'ta yer alan metni nakl edelim :

"Küngür kâf-ı Arabî'nün zammı ve nûn'un sükûnı ve kâf-ı Fârisî'nün zammı ile her şey'in tabaka tabaka yüksek yerine dinür ve hassaten minâre ve hisâr korkuluguna dinür. Eyvân, sofa ve di-vân-hâne ve şah-nişin olan mahall."

Eser, Muhammed Şükrü Efendi tarafından H. 1207 / M. 1792 tarihinde istinsah edilmiştir.

M Â - H A Z A R

Kayıt numarası	: 24062
Cild ebadı	: 18 x 12
Yazı ebadı	: 14 x 7
Sayfa sayısı	: 152
Hattı	: Tâlik

Kahverengi, işlemeli deri cild içerisinde bulunan mensur bir

(1) Fazla bilgi için bkz :
Keşfü'z-Zünûn Zeyli, c: 2, s: 401

eserdir. 1/b varak tezhipli, 1/b ve 2/a varaklar altın yıldız çerçevelidir.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfalar kırmızı renkli ve tek şeritli cedveller içine alınmıştır. Her sayfada 21 satır bulunmaktadır.

Esere Besmele ile başlanmakta, «Hamdele ve Salvele»'yi takiben :

“Emma ba'd :

Ma'lûm ola ki bu mübtelâ-yı şebke-i kesret, ya'ni Ebûbekir Nusret bir müddet-i medide bi'l-iktizâ kütbi't-tıb'dan elsine-i selâse üzre mevcûd olanlarına mütâla'a ve zarûri gâh müfredâtında vü gâh terkibinde istimdâd iderek vü gâh erkâbından şifâhen istifâde olunarak tecribe-i sahiha üzre Mâ-Hazar ismiyle müsemmâ bu risâleyi tertib eyledi. Lâkin bu fakîr, bir üstâd-ı kâmil tabîbe hizmet itmedüm. Bu mecmu'â, cem' eyledigüm iki kısımdan ibâretdür. Biri kendim tecribe eyledigüm eşyâlardır. Biri dahi kütbi'l-etibbâ'da mücerreb ve sahîhdür diyü yazduklarından hüsn-i zann ile ve im'ân-ı fikr ile istihsan itdügim menâfi'lerdür. Böyle olunca bu mecmu'âdan bir müfredin ya bir mürekkebin isti'mâline meyl idenler [el münâsib olan; etibbâ'dan biriyle müşâvere idüb, şu illetüme böyle bir ilâc buldum, münâsib midür? Yâhud bir zararı var mıdur? diyü sü'âl itmekdür. Zirâ, bir ilete etibbâ'dan beş yüz ilâc yazarlar. Biri fâ'ide itmez ise. biri ider.”

denilmektedir.

Eserde; «Mes'ele», «Cevâb», «Fasl».. v.s. gibi muhtelif başlıklar altında birçok tıbbi hussular izah olunmaktadır. Ayrıca, bazı beyitlerle hikmetli sözler söylenmektedir.

44/b varak'tan bir misâl verelim :

“Fasl :

Kibrit suyu yanaktan çıkarasın. Zirâ, yazacağım hassa böyle olmayınca kizbe haml olunur. Yüz direm kibrit bir kur'aya koyub, gâyet lâtif ateşde yünden direm kadar bir tatlı su taktir olur. Alub bir şişede ağzını muhkem sedd idüb, hıfz ide. Âlemde bu mizâcda bârid ü râtıb su tedâriki muhâldür.

Beyt

Hâkim âteşden eyler âbı peydâ
Suyın bulursa da câhil susuzdur

Bu suyun pederî âteşdir ammâ, bu bürüdet neden hâsıl oldu? Elbette pederin evlâdında bir alâmeti lâzımdır. Yoksa, bir şübhe-i azîme irâs ider. Sonra, fakir cevâb virmege alâmeti vardur. Muhakkak. Lâkin, mahsûsatdan degül. Ya'ni peder âteş olduğu o hakimin indinde sâbit olur ki, bu suyun âteşde ittifâk u ittihâd idüb bir dahî müfârekatı muhâl olduğunu müşâhedê eyleye. Böyle hakim nevâdir den olunca, müdde'ânun isbâtı müşkil oldu."

Ma-Hazar, 18. asırda yaşamış bulunan Harput'lu Nusret Ebûbekir Efendi (Ölümü, İstanbul H. 1210 / M. 1796)'nin eseridir. Nusret Efendi Mecmu'ası adıyla de bilinmektedir. Ayrıca, basılmıştır. Devrinin dil hususiyetlerini aksettirmesi bakımından da, önem taşımaktadır.

Kitap, 76/a varak'ta :

"Def'-i bâsur için"

başlığı altındaki fasl ile sona ermektedir.

H. 1246 / M. 1830 tarihinde İsmail Erzurûmî Efendi tarafından istinsah edilmiştir.

MANZUM AKÂİD

Kayıt numarası	: 23878
Cild ebadı	: 20,5 x 15
Yazı ebadı	: 16 x 10
Sayfa sayısı	: 115
Hattı	: Sülüs

Sırt kısmı kırmızı, kapak kısmı da sarı renkli karton cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Sayfaları oldukça muntazam ve sağlam bir görünüşe sahiptir. İlk iki sayfası sarı yaldızlı çerçeveler içine alınmıştır. Diğer sayfalar, çerçevesiz bir şekilde tertip edilmiştir.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Her satırda 2 mısra - 1 beyit - esas olmak üzere, her sayfada 13 beyit bulunmaktadır. Başlık bulunan sayfalarda beyit sayısı 12'ye, 11'e ve 10'a düşmektedir.

Esere :

"Manzûm Akâ'id"

başlığı ve onun altında yer alan Besmele ile :

Sipâs u şükr ü ferid bi-zevâl'e
Senâ vü hamd Rabb-i Zü'l-celâl'e

Hidâyet eyleyüben cümlemüzi
Muhammed ümmeti itdi Ol bizi

...

şeklinde girilmektedir.

Daha sonra gelen;

"Fî beyân-ı el-sıfatü's-selbiyye"

bölümüne :

Vasiyyet mü'minin mü'minâte
Nasihât müslimin ü müslimâte

Şehâdet iderin arz u semâda
Bileler farz olan budur ibâda

İbâdet olmaga her an vü her gâh
Ki yokdur müstahak illâ ki Allah'a

...

beyitleri ile başlanarak Allah'ın; Kıdem, Bekâ, Vahdâniyyet sıfatlarına yer verilmektedir.

Bunu takibeden :

Ne var ise zemîn ü âsümânda
Gerek gizlide olsun gerek ıyânda

...

Kamunun hâtırına geldüğünü
Dii ile dahi söyledüğünü

Ne var ise hem insanın içinde
Dahi her ne ki var ise taşında

Bular ma'lûmıdır cümle Hüdâ'nın
Muhîr oldı ezelden ilmi A'nın

mısralarının yer aldığı :

"Fî beyân-ı el-sıfatü's-sübütiyye"

bölümünde de Allah'ın; Hayat, İlim, Semî', Basar, İrâde, Kudret Kelâm, Tekvîn sıfatları anlatılmaktadır.

Nihayet :

- “Fi kerâmetü'l-evliyâ”
 “Fi beyân-ı azâbü'l-kabr”
 “Fi beyân-ı alâmâtü'l-kıyâmet”
 “Fi beyân-ı ahvâlü'l-kıyâmet”
 “Fi beyânü'l-mizân”
 “Fi beyânü'l-sırât”
 “Fi beyânü'l-cennet”
 “Fi beyânü'l-cehennem”
 “Fi beyânü'l-kazâ vü kader”

.. v.s. gibi bölümlerin bulunduğu eser :

Budur bâ'is bu nazma iy birâder
 Bu olmuşdur sebab buna mukarrer

Sitanbul içre vardı bir muhakkik
 Fazilet sâhibidür ol müdekkik

Hemânâ ders ider ol hâs ü âm'a
 İfâdedür işi her dem enâm'a

Cihân A'nın tilâmiziyle toldı
 Benim de ma'nevi üstâdım oldı

Hüdâ eyleye üstâdına rahmet
 Vire âbâ ve ecdâdına Cennet

...

şeklinde başlayan «Hâtıme» faslı ve onu takibeden «Tetimme» kısmı ile şöyle biter :

İlâhi âcizim zârım zelilim
 Marazî derd-i isyânım alilim

Güneh-kârem esirem rû-yi siyâhem
 Giriftârem zebûnem pür-günâhem

...

Uyub şeytana çok itdim günâhı
 Meded iy Pâdişahlar Pâdişahı

Bu zârı nefsi-zâlimden halâs it
 Bu bi-çâreye afvım ihtisâs it

Egerçi zerrece yok elde zâdım
 Veli havf u recâ iki kanadım

...

Kamu itdiklerime tevbe Yârab
Müyesser it bana hulk-î mühezzeb

Lisânımda olub tehlil ü Kur'ân
Nasib it son nefesde bana imân

...

Hurûf-ı bâ nokta târihi ma'lûm
Bin elli ikisinde oldu manzûm

Bu suretle eserin H. 1052 / M. 1642 tarihinde yazıldığı anlaşılmaktadır. «Tetimme» kısmının sonunda kurşun kalemi ile sonradan yazılmış H. 1231 / M. 1815 tarihi görülmektedir. Muhtemelen bu, eserin istinsah tarihidir.

M E B H A S - İ İ M Â N

Kayıt numarası : 23980
Cild ebadı : 24 x 16,5
Yazı ebadı : 19,5 x 11
Sayfa sayısı : 128
Hattı : Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır.

Esere, 1/b varak'ta :

“Mebhas-i İmân”

başlığı altında ve Besmele ile şöyle girilmektedir :

Aziz tutgil anı iy cân
Ne hoş ni'metdürür imân
Gel iy derviş gel iy sultân
Bilegör mebhas-i imân

Halim Ol'dur Hakim Ol'dur
Rahim Ol'dur Azim Ol'dur
Kadim Ol'dur Mukim Ol'dur
Oku gör mebhas-i imân

Okuyıgör hayâtında
Gerek olur memâtında
Yazılır hoş berâtında
Okursan mebhas-i îmân

Sana Tanrı hitâb eyler
Günahundan sü'âl eyler
Seni Uçmag'a dâl eyler
Bilürsen mebhas-i îmân

Eger mü'min isen tahkik
Sana himmet vire tasdik
Vire Hakk kamuya tevfik
Bilürsen mebhas-i îmân

Bilüb îmânı ol insân
Ki bilmeyendürür hayvân
Kılır çok müşekkel insân
Okursan mebhas-ı îmân

Bu sözün yokdurur lâfı
Gele iy ma'ni sarrafı
Getür kendüne insâfı
Bilegör mebhas-i îmân

Daha sonra :

“Emmâ ba'd”

ifadesiyle metin kısmına geçilerek :

“Bilgil vü âgâh olgıl kim, en evvel mü'mine farz u vâcib olan, kişi ne tarikle ind-Allah u inde'n-nâs mü'min-i kâmil olur, anı öğrenüb bilmekdür. Ba'de ne tarik ile inde'n-nâs mü'min-i kâmil ve ind-Allah mü'min-i fâsık olur. Ba'de ne tarik ile inde'n-nâs mü'min vü ind-Allah kâfir olur, öğrenüb her kişinün üzerine farz u vâcibdür. İmdi bunları birer birer çalışub, öğrenmek dîn ü dünyâ sa'âdetidür. Zirâ, nice sâlih kimesneler vardır ki, yetmiş seksen yıl Allah Sübhâne ve Te'âlâ Hazreti'ne ibâdetler ve tâ'atler itmişdür, birisi kabûl olmamışdur. Eger, akidesinde fesâd var ise, ya'ni i'tikâdında ehl-i ümmet ü cemâ'at i'tikâdına muhâlif i'tikâdı var ise ve dahi nice kimesneyi sulahâ şeklinde görürsen bil ki elini öpersen, dü'âsın taleb idersen ammâ içerisin bilmezsin ki, i'tikâd-ı fâside ile tolmuş-

dur. Ne'uzibillahü Te'âlâ kendü dahi bilmez, ne tarik ü ne mezheb-
dedür."

denilmektedir.

2/a ve 2/b varak'ta eserin yazılışı ile ilgili olarak :

"Şol kimseler ki, Hakk'dan ayrılmışlardır; bu kitâbda olan akâ'id-i dîniyye'yi kabûl eylemezler ve dahi ehl-i sünnet ve cemâ'at i'tikâdın bilmege bu kitâbdan âsân ve bu kitâbdan âşikâr söylemiş yokdur. Ve bu kitâb kırkdan ziyâde kitâblardan istihrâc olunmuşdur. Lâkin, ba'zısının isimleri beyân olunub, ba'zısının beyân olunmamışdır ve bir kimesne ilm-i akâ'idde otuz kırk kitâb okusa ve bir kişi dahi bu kitâbı bir hoşca ehlinden okuyub mütâla'a itse, Türki'dür ben anların dimese, muhtâc olan yirlerde yine üstâddan sü'âl eylese ve müşkil olan mahallerin sü'âl itse, ol otuz kırk kitâb okuyandan bu kişi ziyâde ehl-i ilm olur. Bunu üstâddan okuyan bir yılda ehl-i ilm olur. Ammâ, ol Arabî kitâblar ki sana zikr iderem yigirmi otuz yılda ancak tahsil olur ve ehl-i kible cümlesi yetmiş üç fırka olmuşlardır. Cümlesi ehl-i nâr'dur. İllâ, ehl-i sünnet ve cemâ'at mezhebinde olanlar ehl-i nâr degildür. Ehl-i sünnet ve cemâ'at mezhebi ki, bizüm mezhebimizdür, bu kitâbda beyân olunmuşdur. İmdi iy mü'min, bir kişi yitmiş yıl gündüz sâ'im vü gice kâ'im olsa, i'tikâdı ehl-i sünnet ve cemâ'at i'tikâdına muhâlif olsa, ol kişi ehl-i sünnet ve cemâ'at mezhebinden degildür; ehl-i nâr'dur. İmdi, bir kimesnenün i'tikâdı ehl-i sünnet ve cemâ'at i'tikâdı gibi olsa, lîkin ömründe Allahü Te'âlâ Hazreti'ne aslâ ibâdet ü tâ'at itmiş olmasa, oruc tutmuş olmasa ve zekât virmiş olmasa ve Hacca varmış olmasa ve cemî' muharremâtdan ve menhiyyâtdan ictinâb itmiş olmasa, câ'izdür ki, ibâdeti terk itdüğü kadar Cehennem'de mu'azzeb ola, ba'de Cennet'e dâhil oluna ve câ'izdür ki, togrı Cehennem azâbını görmeye. İmdi, bunu bilüb, anlayan mü'min-i kâmiller bu kitâbı gice gündüz ellerinde ezber idüb, gönüllerinde muhkem nakş ideler.

Ba'de :

Ma'lûm ola ki, bu kitâbda mezkûr olan akâ'id-i dîniyye ve i'tikâdât-ı İslâmiyye, makbûl ve mergûb olan kitâblardan ihzâr ve terce-me olunmuşdur ki, zikr olunur :

Biri merhûm Birgivi Muhammed Efendi'nin Vasiyyet-nâme'sidür ve biri merhûm Ahmed Rûmî'nin Vasiyyet-nâme'sidür ve biri Hidâyetü'l-Muhlisin'dür ve biri e'azze-i kirâm'dan birinün Vasiyyet-nâme'sidür ve biri Akîdetü'l-Mü'minin'dür ve biri Letâifü'l-İşâret'dür ve biri Behcetü'l-Ârifin'dür ve biri Ravzatü's-Sâlikin'dür ve biri

Şerâit-i İslâm'dur. Bu sekiz risâle, Türkçe risâlelerdür. Mu'teber kitâblardan istihrâc olunmuşdur."

ifadelerine yer verilmektedir.

62/a varak'ta bulunan ve «Mes'ele» başlığı altındaki kısmı nakl edelim :

"Bir kimesne Allahü Te'âlâ her mekânda bulunur dise, kâfir olur. Bir kişi Peygamber'in tırnağı uzun idi dise, istihfâfen kâfir olur. Veyâhud, sevbi eski idi dise, veyâhud karnı ac idi dise, istihfâfen kâfir olur. Bir kişi harâm ekl iderken Bismillâh dise, kâfir olur. Bir kişi akcesi olmayana bir akce degmesin dise, kâfir olur."

Eser, 64/a varak'ta :

"Mes'ele :

Beş nesne orucu bozar, likin kazâsı lâzım gelmez. Kizb ki, yalan söylemekdür ve gıybet itmekdür ve kovculuk itmekdür ve yalan yire yemin itmekdür ve sehv ile harâma nazar itmekdür.

Sene : 1241 (M. 1825)"

şeklinde sona ermektedir.

64/b Varak'ta da :

"Ziya Efendi"

kaydı bulunmaktadır.

Kitap, tamamlanmamış durumdadır.

M E C M U A

Kayıt numarası	: 20679
Cild ebadı	21 x 15
Yazı ebadı	: 18,5 x 9,5
Sayfa sayısı	: 156
Hattı	: Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan bir eserdir. Gerek cild kapağı ve gerekse sayfaları kısmen yıpranmış durumdadır. Baştan ve sondan ikişer yaprak kopmuştur, daha doğrusu kesilmiştir. Bazı sayfalar, üzerlerine başka bir kağıt yapıştırılmak suretiyle değişikliğe uğramıştır. Nitekim :

“Yâ Fettâh, yâ Allah, yâ Mu'in”

hitabı ile başlayan 67/b varak böyledir.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple kalemeye alınmıştır.

Esere :

“Allahümme Salli Vesellem ve Barekallahi Hakkı Efendi (R.A.)”

ifadesi ve onun altında yer alan :

İlâhi vâsf-ı aşkın yazdı şevkinle bu ednâ

İlâhi-nâme nâmıyle kabûl it bunı iy Mevlâ

Sana hamd ü senâ olsun ki virdün gönlüme aşkun

Selâm olsun ana kim rûh-ı pâki aşkdur mahzâ

Bu Hakkı dir çü halkın sohbetinden buldum lezzet

Ketb-i cem'iyyetle ülfet itdüm bir zemân tenhâ

Pes ehlullah kelâmın cem idüb haddimce nazm itdüm

Ki ba'zı tercüme ba'zı nazîre eyledüm inşâ

İlâhi sen bu divânı enis-i ehl-i aşk it kim

Rumuzu lezzetinden âşık olsun ârif-i dânâ

Bu vahdet-nâme'nin bu mısra'ı oldu târihi

İlâhi-nâme-i Hakkı enis-i âşık-ı şeydâ

«Gazel»'i ile başlanmaktadır.

12. ve 13. varaklar tamamen boş bırakılmıştır.

15/a varak'ın en başında siyah mürekkeple :

“Mecmu'â”

kaydı bulunmaktadır. Onun altında kırmızı mürekkeple müstakil olarak (elif, be, te, se, cim, ha, hı, dal, zel...) şeklinde harfler görülmekte ve onları takiben de gene siyah mürekkeple, bunların tekabül ettikleri hususiyetler zikr olunmaktadır.

Meselâ :

be

delâlet ider ki :

râhat ola

hı

delâlet ider ki :

murâdına irişe

re

delâlet ider ki :
mâle erişe

zı

delâlet ider ki :
nusret bula

kaf

delâlet ider ki :
devlet bula

lâm

delâlet ider ki :
murâdına irişe

mim

delâlet ider ki :
murâdına irişe

.. gibi.

Bunları takiben, 15/b varak'ta :

"Yâ Fettâh"

kitabı ve Besmele ile metne geçilmektedir.

MESNEVİ ŞERHİ

Kayıt numarası : 23917
Cild ebadı : 30,5 x 21
Yazı ebadı : 21,5 x 13,5
Sayfa sayısı : 668
Hattı : Sülüs

Sırt kısmı yeşil, kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır. Son kısmında 8 varak tamamen boştur.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır.

1/a varak'ta :

"Mesnevi Şerhi"

şeklinde eserin ismi ile, onun altında :

"Ahmed Na'im an-hâce-gân kâtib-i divân Cenâb-ı Müftî Paşa Erzurumi"

ifadesi bulunmaktadır.

Aynı sayfada ayrıca :

"Hadis-i Kudsi'dir :

Ramazan-ı Şerif'in on beşinci gicesi iftarı su ile nûş itmeli" yazısı yer almaktadır.

Esere, 1/b varak'ta Besmele ve bir dua ile başlanmakta, daha sonra :

"Emma-ba'd"

tabiri ile "Sebeb-i te'lif"e şöyle geçilmektedir :

"... Bu hakir ü fakir ü kesirü'l-taksir cild-i sâlis'ün şerhini tah-rir eylemeden fârig oldukda, ihtilâl-i zemân ü sû-i hâl ehl-i cühhâli görüb tahrir ü tasnif eylemeden kalbime azîm kelâl ü mekâl geldi. Bâhusûs ki, nedret-i kitâb u killet-i tullâb cihetinden dahi meyl-i derûnum noksan-pezir oldu. Gördüm ki, bu ilm-i zâhirin tâlibi katı nâdir, egerçi müstemii ziyâde vâfirdir ve tâlibi mertebesinde olanlar bunı ehlinden ta'lim eylemeden müstahyi ve nâfirdür. Alel-husûs ol veled-i muhterem Ce'al-Allahü min ashabü'l-himem vesara bi'l-ulûm-ı ganiyyen ve ağtenem a'ni Derviş Ganem'in bu şerhi yazması ve müsvedde olan ıslâh idüb yazması kalbime kuvvet virüb çeşm-i za'ifimi rü'yet ve cism-i nahifimi tâkât mertebesine ırgürüb cân ü cenânımı cild-i râbi'in şerhine şürü' eylemege getürdi. Pes anun mu'âvenet ü mutâlebeti sebebiyle bu ahsen-i mürâbi olan cild-i râbi'in şerhine mütevekkilen al-Allah şürü' kıldım. Hakk Sübhâne ve Te'âlâ'dan ümidim budur ki, ihtimâmı mukadder ve itmâmı müyesser ola ve ahsen-i vechle nihâyet bulub, zuhûra gele."

Bu suretle eserin niçin ve neye istinaden, hangi niyetle yazıldığı ortaya konulmuş olmaktadır.

36/b ile 37/a varak'ta bulunan bir kısmı nakledelim :

"Yek hâne ezân hezârân hâne virân, küni an heme virân şevad ve yek divar kâ'im nemâned.

Bu terkibde vâki' olan hânelerden murâd, hâric-i âlemde vâki' olan hâneler degildir ki, anlarun birinün virân olması, gayrisinin virân olmasını müstelzim olmaz. Bunda olan hânelerden murâd, en-

biyâ-yı izâm'ın vücûdî hâneleridür. Ve ma'nâ böyle demek olur ki, ol hezârân hânedan bir hâneyi virân eylesen, ol hezârân Peygamber'-den bir Peygamber'i tezkîb idüb imân getürmeyesin. Ol denlü hâne virân olur. Ya'ni enbiyânun cümlesine olan imân virân olup, bir imân yirinde kâ'im olmaz. Zirâ, birine inkâr, cümleye inkârı vâcib olur."

Eser, 325/a varak'ta :

"Temmeti cildü'r-râbiü'l-Mesneviyyü'l-şerîfû'l-ma'neviyyü'l-lâtîfû'l-Mevlâ bi-inâyeti Hazret-i Rabbü'l-Bâri ve himmet-i rûhâniyyet-i Cenâb-ı Molla-yı Rûmî kuddise sırrıhu'l-âli ahkerü'l-ibâd ü ednâ el-ki-tâb Ahmed Na'im el-Erzurumî an hâce-gân-ı divân-ı hümâyun kâ-tib-i divân-ı mutasarrıf-ı livâ Ankara'da vezîr Âsaf nazîr ü müşîr Felâton -tedbir es-seyyid el-hâc müftî Abdurrahmân Paşa yüsür-Al-lahü bi'l-hayrümâ yüridü mâyeşâ işbu kitâb-ı müstetâb-ı mübâre-kin tahririne Ankara'da bed' olunub ve hamde'l-lillah yine Ankara'-da tahriri hitâma reside olmagla tahrirden arz-ı dü'âya vesîle olma-sına mebnî ihvân-ı mü'mininden recâ ve niyâz ve tazarrû-yı âcizâ-nemdir ki, bu fenâ dünyanun bekâsı olmayub mütâla'a iden mü'min karındaşlarımız bu hakîr-i pür-kusûru ve kitâb-ı pür-ma'ârifin ev-râkın mıstarlamada emek ve hizmetî sebkat eden veled-i ma'nevî-miz Selîm İlhâmî'yi dü'â-yı hayr ile yâd ü tezkâra himmet buyur-maları niyâzımızdır. Hitâm-ı tahriri fi'l-yevmi'l-tâsi' aşer min şehri Şa'banü'l-mu'azzam sene elf ü mi'etîn ve işrin."

şeklinde sona ermektedir.

Böylece eserin, H. 1120 / M. 1708 tarihinde yazıldığı anlaşılmak-tadır.

MEŞÂRİÜ'L - EŞVÂK

Kayıt numarası	: 23921
Cild ebadı	29 x 19
Yazı ebadı	: 22,5 x 14,5
Sayfa sayısı	: 644
Hattı	: Nesih

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eser-dir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple

kaleme alınmıştır. Sayfalar çift şeritli, kırmızı renkli cedveller içindedir. Her sayfada 21 satır bulunmaktadır. Metin, harekelidir.

1/a varak'ta eserin tam adı olan :

"Hazâ kitabı Meşâriü'l-Eşvâk El-emsâü'l-Uşşâk"

kaydı bulunmaktadır.

Ayrıca, aynı sayfada :

"Sahibi, İbrahim Efendi

sene : 1325"

kaydına rastladık.

Kitaba 1/b varak'ta Besmele ve «Hamdele ve Salvele» ile başlanmaktadır.

39/b varak'ta bulunan bir kısmı nakl edelim :

"On ikinci fasıl :

Anun beyânındadır ki, bir kimesne dâ'im savm u salât u zikr üzere olsa, mücâhid amelinün öşürine yitişmez. Ma'az bin Enes (R.A.) rivâyetinde vârid olmuştur ki, bir hâtun Resulullah (S.A.V.) Hazreti'nün hizmetine gelüb eyitdi : Yâ Resulullah, benüm erüm gazâya gitdi, Bunda iken namaz kıldığı zamanda iktidâ iderdüm ve sâ'ir ahvâline tâbi olurдум. İmdi, bana bir amel haberin vir ki, beni erimün sevâbına yitişdürsün didi ve buyurdu ki, kâdir olur mısın ki, erün seferden dönünce namaza turasın, hiç oturmayasın ve oruc tuta hiç bozmayasın ve zikrullah idesin, hiç za'if olub gülmeyesin didi. Eyitdi : Yâ Resulullah buna kim, olur kâdir degülem didi. Ve buyurdu ki, ol Allah hakkıyçün benüm nefsum O'nun kudreti e'indedür. Eger kâdir olsan da yine A'nun amelinün öşürine yitişemedün."

Eser, devrinin dil özelliklerini aksettirmesi bakımından da ayrı bir önem taşımaktadır.

«Meşâriü'l-Eşvâk», Mevlâna Ahmed Bin İbrahim Efendi'ye aittir. Kanaatimize göre bu nüsha, H. 1325 / M. 1907 tarihinde istinsah olunmuştur.

M İ Y Â R Ü ' L - E V K Â T

Kayıt numarası : 24050

Cild ebadı	: 20,5 x 15,5
Yazı ebadı	: 16 x 10
Sayfa sayısı	: 58
Hattı	: Sülüs

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfaları çift şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır. Her sayfada 19 satır bulunmaktadır.

Esere, 1/b varak'ta :

"Hazâ El-risâle-i ism-hâ Mi'yârü'l-Evkât İsmâ'il El-Fehim Bin İbrahim El-Hakkı Rahmetullahi Aleyh"

ifadesi ve onun altındaki Besmele ile başlanmakta, «Hamdele ve Salvele»'yi takiben de :

"Emmâ ba'd :

Bu fakir-i pür-taksir İsmâ'il Fehim Bin Seyyid İbrahim Hakkıdır ki : İlm-i riyâziyye'den fenn-i âlât-ı irtifâ'îyye ile ülfetim olduğundan, şeri'at-i garrâ'ya hizmet niyetiyle ta'yin-i evkât-ı salât u s:yâm için alâ kaderi'l-vüs' va't-tâka arzına muvâfık a'nî arz-ı beled otuz sekiz derece bulunan büldâne mutâbık bu rûz-nâmeyi istih-râc idüb sebep-i vücûd-ı zâtım ve kurretü'l-ayn-ı hayâtım ve dürre-i tâc-ı mübâhatim peder efendim hazretlerinin dü'â-yı bi'l-hayrlarını isticlâb mülâhazasıyla kendülerine fakirâne hediye eyledim. Ol mü-rüvvet kânı dahi dâmen-i afv ile bu rûz-nâmemize Mi'yârü'l-Evkât tasmiye eylemişdür. Bu fakir dahi ahhâba yâdigâr olmak için bir mukaddime ve on beş fasıl u bir hâtîme tertibiyle peder efendim hazretlerinin fûnûn-ı ulvî câmi' olan Ma'rifet-nâme kitabından ba'zı kavâ'id beyânıyla birkaç varak tahrir eyledim. Ola ki istifâde iden ihvân-ı safâ bizi bir Fâtiha ile zikr ideler."

şeklinde söze girilmektedir.

Eser, Erzurum'lu İbrahim Hakkı'nın oğlu İsmail Fehim Efendi'ye aittir. Yukarıda da zikr olunduğu üzere, 1 «Mukaddime», 15 «Fasıl» ve 1 «Hâtîme» kısmından teşekkül etmiştir. Yer yer «Mârifet-nâme»'den de iktibaslar mevcuttur. Bilhassa, bazı fenni şekiller ile bunları izah eden kısımlar, tamamen «Mârifet-nâme»'ye dayanmaktadır.

Tamamı 870 (sekiz yüz yetmiş) satırdan, 2 (iki) şekilden ve 8 (sekiz) hesap cedvelinden müteşekkildir.

2/a varak'ta «Mukaddime» kısmında, bölümler hakkında şu bilgi verilmektedir :

“Bu rûz-nâme'nün rûsûmunun beyânındadır :

Fasl-ı evvel :

Subh u şafakın hakikatinün beyânındadır.

Fasl-ı sâni :

Leyl ü nehârun hadd ü sâ'âtınun beyânındadır.

Fasl-ı sâlis :

Sen'e-i şemsiyye-i hakikiyye'nün beyânındadır.

Fasl-ı râbi' :

Sen'e-i kameriyye-i hakikiyye'nün beyânındadır.

Fasl-ı hâmis :

Gurer-i şühûr-ı Arabiyye'nün beyânındadır.

Fasl-ı sâdis :

Gurer-i şühûr-ı Rûmiyye'nün beyânındadır.

Fasl-ı sâbi :

Miftâ [h] sahifesi'nün istihracı beyânındadır.

Fasl-ı sâmin :

Miftâh sahifesi'nde yazılan tevârih-i hamse'nün beyânındadır.

Fasl-ı tâsi' :

Sâl sahifesi'nün ma'rifeti beyânındadır.

Fasl-ı âşir :

Bu rûz-nâme'nün sahâyifinde bulunan a'dâd-ı müsteviyye-i yüm-nâ'sı beyânındadır.

(...)

Mukaddime - [Târih] 1193

Bu rûz-nâme'nün rûsûmunun beyânındadır :

Ma'lûm ola ki, bu rûz-nâme on aded sahifeden mürettebdür ki, her sahifenün ismi adediyle kendi re'sinde tahrîr olunmuşdur.”

Şimdi de, 6/a - 6/b varak'ta bulunan «Fasl-ı sâlis» ve 7/a - 7/b - 8/a varak'ta bulunan «Fasl-ı râbi'» kısımlarını nakledelim :

“Fasl-ı sâlis :

Sen'e-i şemsiyye-i hakikiyye'nün beyânındadır :

Ma'lûm ola ki, ehl-i hey'et ü ehl-i nücûm ittifâk ile dimişlerdür ki, sen'e-i şemsiyye-i hakikiyye'nün müddeti felek-i burûc'un bir nokta-i mefrûzasından kurs-ı şems kendi hareketi-i hasse-i garbiyye-siyle müfârekat idüb, tâ yine ol noktaya avdet idinceye dek mürûr

iden zemandur. Ammâ, ehl-i nücüm, sen'e-i şemsiyye'nün ibtidâsını âfitâb-ı âlem-tâb'un re's-i burc-ı hamle hulûlünden bed' itmişlerdür.

Bu sen'e-i şemsiyye'nün aded-i eyyâmı üç yüz altmış beş yevm ü beş sâ'at ü sekiz dakikadur. Bu makâmda yevm'den murâd bir gün gicesiyledür. İkinci sen'e de rebî' yevm ziyâde olmagla altmış beş buçuk yevm olur. Üçüncü ve dördüncü sen'ede birer rebî' ziyâde olmagla dört sen'ede bir kerre üç yüz altmış altı gün temâm olur ki, ol sen'eye kebisâ dirler."

"Fasl-ı râbî' :

Sen'e-i kameriyye ve şühür-ı hilâliyye'nün beyânındadır :

Ma'lûm ola ki, ehl-i hey'et ü ehl-i hisâb ittifâk üzre dimişlerdür ki, sen'e-yi kameriyye on iki şehri kamerî'dür ve her bir şehri kamerî kamer'ün şems'de farz olunan vaz'ından kendi hareket-i garbiyye-i şer'asiyle müfârekâtından tâ yine ol vaz'ına avdet idinceye dek mürûr iden zemândur ve kamer'ün şems'den farz olunan evzâ'mun azheri hilâldür. Anıñün ehl-i hisâb ibtidâ-yı şehri kamerî'yi şems ile kamer'ün ictimâ' u mihâkından i'tibâr itmişlerdür ve bu şehrin zemânı iki ictimâ' arası olmagla aded-i eyyâmı yigirmi tokuz buçuk gündür ve bu sen'e-i kameriyye'nün zemânı üç yüz elli dört yevm ü hams yevm ü sedes yevm'dür ki, sen'e-i şemsiyye'den on gün ve yigirmi bir sâ'at nâkısduur."

Eserin metin kısmı, 24/a varak'ta bulunan :

Evvelâ cemre âfitâba düşer
Sâniyen şiddetinden âya düşer

Sâlisen gâyet tevâzu'dan
Ser-fürü eyleyüb türâba düşer

Pes Fehimâ hamûş ol eyle hazer
İhtimaldür sühan itnâbe düşer

şeklindeki beyitlerle sona ermektedir.

24/b varak'ta :

"Sahife-i evveli ez-Mi'yârü'l-Evkât-ı Fehim"

başlığı altında :

"sene : 1193"

ifadesi ile bir şema;

25/a varak'ta da :

"Sahife-i sâniyye"

başlığı altında :

"sene : 1193"

ifadesi ile başka bir şema bulunmaktadır.

25/b, 26/a-b, 27/a-b, 28/a-b, 29/a varaklar'da hesap cedvellerinin bulunduğu eser, 29/b varak'ta :

"El-fakirü's-sakim İsmâ'il El-Fehim Bin İbrahim El-Hakkı El-âli-mü'l-fâzıl (R.A.) sen'e : 1194 (M. 1780)"

denilerek sona ermektedir.

NETÂYİCÜ'L - FÜNÜN

Kayıt numarası	: 23973
Cild ebadı	: 18,5 x 11,5
Yazı ebadı	: 12 x 6
Sayfa sayısı	: 222
Hattı	: Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan, çok az yıpranmış mensur bir eserdir.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfalar, çift şeritli ve altın yıldızlı çerçeveler içine alınmıştır. Her sayfada 21 satır bulunmaktadır. Baş kısmında 4 (dört), son kısmında da 7 (yedi) varak boşutr.

İlk varak'ta :

"El-Netâyicü'l-Fünün Nev'i Efendi Merhûm"

kaydı ve 1/a varak'ta da :

"Kitâbü'l-müsemmâ Netâyicü'l-Fünün Nev'i Efendi El-merhûm"

ifadesi bulunmaktadır.

2/a varak'ta, Besmele ile esere girilmekte ve «Hamdele ve Salvele»'yi takiben Münâcât, Na't kısımlarına geçilmektedir.

Netâyicü'l-Fünün; tarih, hikmet, siyaset, astronomi, kelâm, usûl, tefsir, tasavvuf, rü'yâ tabiri, büyü, tıp, çiftçilik, tevhid, nahiv, sarf,

şiir, lügat, hat, fıkıh gibi ilimlerden bahseden - âdetâ ansiplopedik - bir eserdir.

Eser, 16. yüzyılda yaşayan ve Bursalı Mehmed Tahir Efendi'nin ifadesiyle, «asrının allâmesi ve reisü's-şuarâsı sayılan âlim, fazilet ve hikmet sahibi bir zât» (1) olan Malkara'lı Nev'i Yahyâ Efendi (Malkaravi)'ye aittir.

42/a varak'ta yer alan «astronomi» ile ilgili bir bölümü nakl edelim :

Adı geçen sayfanın başında, «Merkez-i âlem» yazılı bir noktanın etrafında 14 daire çizilmiş ve her daireye - merkezden itibaren - sırasıyla :

Kürre-i Arz

Kürre-i Mâ

Kürre-i Hevâ

Kürre-i Enâr

Felek-i Kamer

Felek-i Utarid

Felek-i Zühre

Felek-i Şems

Felek-i Merih

Felek-i Müşteri

Felek-i Zühâl

Felek-i Sevâbit

Kutbü'l-Eflâk

isimleri verilmiştir. Bunların altında da :

"Mes'ele :

Fi-Harekâti'l-eflâk

Cevâb :

Ma'lûm ola ki, cümle eflâkun harekâtına bu muhtasarda vukûf müyesser degildir. Ammâ, zıkr-i icmâli budur ki arz, şâmil olan eflâkin harekâti iki kısımdır.

Kısm-ı evvel; maşrik'dan mağrib'e devrân ve kısm-ı sâni mağrib'den maşrik'a güzârândur ve kısm-ı evvel'de eflâk-ı erba'a müştereklerdür."

(1) Osmanlı Müellifleri, cild: 2, s: 251

ifadeleri bulunmaktadır.

10/a varak'ta yer alan "İlme't-târih" başlığı altındaki kısmı da nakl edelim :

"İlm-i târih, ibret-nümâ-yı âlem ü basiret-fezâ-yı beni-âdem'dür. Kişi, vekâyi'-i dühûra vukûf ile mücerreb umûr u müdebbir-i me-sâlih-i cumhûr ile menâfi'ine hadd yokdur. Ulûm-ı edebiyeye'dendür."

Eser, 100/a varak'ta "Dü'â" faslı ile sona ermektedir.

PEND-İ GÜLİSTÂN-I ŞERİF

Kayıt numarası	: 15455
Cild ebadı	: 21,5 x 15
Yazı ebadı	: 16,5 x 10,5
Sayfa sayısı	: 804
Hattı	: Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfaları kırmızı renkli ve tek şeritli cedveller içine alınmıştır. Metin harekelidir. Her satırda 2 mısra yan yana 1 beyit teşkil ederler ve her sayfada 17 beyit bulunmaktadır. Beyit sayısı, bazı sayfalarda 15'e düşmektedir.

1/a varak'ta «fihrist» kısmı bulunan esere, 1/b varak'ta :

"Hazâ kitâbu Pend-i Gülistân-ı Şerif"

başlığı altında, Besmele ile girilmekte, «Hamdele ve Salvele»'yi takiben sırasıyla :

"Der Na't-i Çâr-yâr-i Güzin"

"Der Na't-i Devlet-i Osmâniyye"

"Der Beyân-ı Sebeb-i Te'lif-i Kitâb"

"Kaside Nâm u Târih-i Kitâb"

"Münâcât"

"Mebhas-i İmân"

"Sıfat-ı İmân"

"Fasl-ı Mezheb"

"Mu'cize-i Enbiyâ"

"Fazl-ı İmân u Tevhid ü Şehâdet"

- "Mebhas-i Salât-ı Hamse" Mebhas-ı Hamse-i Salât
 "Fasl-ı Gusl" Gusl-i Müstahab
 "Fasl-ı Şurûtü's-Salât" Şurûtu's-Salât
 "Fasl-ı Vuzû'" Vuzû'ü'l-Müstahab
 "Bâb-ı Ferâ'izü'l-Vuzû'" Ferâ'izü'l-Vuzû'
 "Fasl-ı Teyemmüm" Teyemmüm
 "Fasl-ı Ezân u İkâmet" Ezân u İkâmet
 "Kaside-i Ezân" Kaside-i Ezân
 "Fasl-ı Evkât-ı Salât" Evkât-ı Salât
 "Fasl-ı Fi-Fezâ'ilü's-Salât" Fi-Fezâ'ilü's-Salât
 "Der-Beyân-ı Fezâ'il-i Mesâcid" Der-Beyân-ı Fezâ'il-i Mesâcid
 "Fasl-ı Niyyet" Niyyet
 "Fasl-ı Tekbir-i İftitâh" Tekbir-i İftitâh
 "Fasl-ı Fi-Faziletü's-Senâ" Fi-Faziletü's-Senâ
 "Fasl-ı Sücûd" Sücûd
 "Fasl-ı Ka'de vü Tahiyât" Ka'de vü Tahiyât
 "Fasl-ı Dü'â vü Senâ" Dü'â vü Senâ
 "Mebhas-i Teheccüd" Mebhas-i Teheccüd
 "Kaside-i Hâb-ı Seher" Kaside-i Hâb-ı Seher
 "Mebhas-i Fezâ'il-i Cum'a" Mebhas-i Fezâ'il-i Cum'a
 "Kaside-i Cum'a" Kaside-i Cum'a
 "Mebhas-i Fezâ'il-i Savm-ı Receb" Mebhas-i Fezâ'il-i Savm-ı Receb
 "Kaside-i Mi'râciyye" Kaside-i Mi'râciyye
 "Mebhas-i Fezâ'il-i Şa'bân" Mebhas-i Fezâ'il-i Şa'bân
 "Fasl-ı Leyle-i Berât" Fasl-ı Leyle-i Berât
 "Kaside-i Leyle-i Berât" Kaside-i Leyle-i Berât
 "Mebhas-i Savm-ı Ramazan" Mebhas-i Savm-ı Ramazan
 "Fasl-ı Leyle-i Kadir" Fasl-ı Leyle-i Kadir
 "Kaside-i Şehr-i Ramazan" Kaside-i Şehr-i Ramazan
 "Kaside-i Rûz-i İyd" Kaside-i Rûz-i İyd
 .. v.s. gibi bölümlere geçilmektedir. v.s. gibi bölümlere geçilmektedir.

37/a-b varak'ta yer alan "Fasl-ı Evkât-ı Salât" kısmını nakl edelim :

Vaktini gözle namazın iyî ogul Vaktini gözle namazın iyî ogul
 Kılma vaktinden evvel olma acul Kılma vaktinden evvel olma acul
 Tâ hayr ile vakti fevt itme ahî Tâ hayr ile vakti fevt itme ahî
 Kıl namazı vakt-i evsâtda dahi Kıl namazı vakt-i evsâtda dahi
 Tan namazın ta'cîl it rûz-ı şitâ Tan namazın ta'cîl it rûz-ı şitâ
 Yaz gününde te'hîri oldı revâ Yaz gününde te'hîri oldı revâ

Yaz günü ko zuhrî tebrîd eyle sen
Gün sararmadan ikindi kıla sen

İtme te'hîr şâm namazını diger
Kılma dahi var iken günden eser

Efdâl oldu sülûs-i leyl'de kıl işâ
Özr olunca vakt-i evvel'de revâ

Te'hîr itmez bu namazı âkil er
Te'hîr eyler ol ki bilmez hayr u şer

Te'hîr iden İblis'in yoldaşudur
Te'hîr itmez ol ki sâlih kişidür

Müstef'ilâtün Müstef'ilâtün

Evkât-ı hamsin aslın birâder
İşid aydayım sana serâser

Kıldı salâtı subh-ı evvel Âdem
Atdı cihâna çün Hâlik-ı A'zam

Tolandı güneş irişdi zulmet
Ol gice gördi çok havf u haşyet

Çün subh-ı sâdik eyledi cevelân
Kıldı tetavvü'-ı şükrâne ol ân

Öyle namazın kıldı Halili
Gördi çü efvân lûtf-i Celili

Buldı halâsı çâr u belâdan
Dinle aydam ol sun-ı Hüdâ'dan

Kırışdı Nemrûd'un putlarını hep
Kurtardı anlar şerrinden ol Rab

İkinci oldu çün nâre biryân
Ol âteş oldu A'na gülistân

Üçüncü lûtf-ı en'âmı dinle
Kıldı helâk ol Nemrûd'ı Mevlâ

Dördüncü lûtf-ı hûsî dinle iy cân
Zebhe fidâ koç gönderdi Sübhân

Oldı çü tekmil çâr-ı lûtf u izzet
Bilgil ki sâ'at-i zuhr idi ol vakt

Şükrâne kıldı dört rek'at ol ân
Geldi bize hûş farzla bürhân

Hem kıldı evvel ol asrı Yûnus
Çün oldu balık karnında mahbûs

Zarf olmuş iken ol çâr u zulmet
Şeb mâ-i batn hût ile vahşet

Çıkardı batn-ı mâhi'den ol vakt
Buldu halâs dört zulmetden el-hakk

Şükrânesiyçün dört dürlü in'âm
Kıldı tetavvu' dört rek'at ilhâm

Makbûl olub ol dergâh-ı izzet
Nakl oldu bize farz-ı meveddet

Kılmışdı İsâ ahşam namâzın
Üç rek'at olmak bil asl-ı râzın

Kâfirler itdi çün A'na bühtân
Didiler A'na İsâ bin Yezdân

Hem Tanrı üç diyüb muhakkak
Pes İsâ Meryem hem biri ol Hakk

Pes iki rek'at nefy oldu isnâd
Müşriklerün ol kulina azdâd

Makbûl idüb ol Hallâk-ı Yezdân
Kıldı bize hem farz ile ihsân

...

Eser; 400/b, 401/a-b ve 402/a varaklar'da şu şekilde sona ermektedir :

Tetimme-i Kitâb

Şükr elhamdülillah bu kitâbım
Temâm oldu hatâ vü ger sevâbım

Hüdâ'ya hüsn-i zannım var begâyet
Tuta noksanımı cümle temâmet

Egerçi sâdır oldu dil hatâsı
Kerim Allah'umun çokdur atâsı

Eger kavli-i sevâba dil mutâbık
Olubdur niyyete ol söz muvâfık

Budur Sen'den niyâzım yâ Hüdâvend
Kabûl ile bizi eyle behremend

Niyâzım bu dil ü cân ile Sen'den
Temâme yaz îlâhî bunı benden

Kusûrum çok bilürem her sözümde
Hacâlet perdesi her dem yüzümde

Bu nazm içre uyûbum bî-nihâyet
Olur mu ayb olan sözde halâvet

Kamü ahvâle Allâmü'l-guyûbsun
Dahi gâyetle Settârü'l-uyûbsun

Kusûr-ı ayb ile noksan ile hep
Kabûl eyle bu hayrâtımı Yârab

Eger lütfunla setr olursa illet
Bulur bu pendimiz halk içre şöret

Kapunda sâ'il-i lütf u atâyem
Elimde bundan özge yok hedâyem

Kabûl eyle bu kim hayrâtımı Sen
Bilürsin hoş bu özr ü hâlimi Sen

Anı vir ehl-i nazmın destine hûş
Bilür kaderini eyler pendimi gûş

Olara vir ki kadrinden bilürler
Okuyub yazdurub izzet kılurlar

İlâhî vir bu nush u pende râğbet
Ola mü'minlere hem nef'i kesret

İdenler uşbu pende i'tibârı
Mekân it anlara Darü'l-karârı

Tutan hoş bu Gülistân-ı Şerif'i
Dü âlemde bula avn-i lâtifî

Yazub neşr itmege kim ide himmet
Bula iki cihânda izz ü devlet

Amel defterleri kıl sağdan ihsân
Hisâbımızı kıl ol demde âsân

Civâr eyle habibin Mustafâ'ya
Müşerref kıl bizi zevk u safâya

Hüdâ avniyle oldu bu kelâmım
Hemân lütf-ı Hüdâ maksad-ı murâdım

Dahi yazub okuyub dinleyenler
Ola kim rahmetle ana anlar

Dahi bir Fâtiha ile iden yâd
Dü âlem devletiyle ola dilsâd

Sena vü hamd ile hatm itdim kelâmı
Habibün rûhna yüz bir selâmı

Dahi ashâb ü âl ü çâr-yârı
Bulalar lütf-ı fazl-ı Kird-gârı

Temettü'l-kitâb :

El-fakirü'l-hakir Muhammed Şerif, nâzım-ı Pend-i Gülistân-ı Şerif Sene : 1244 (M. 1828)

RİSÂLE-İ AKÂ'İD-İ MANZÛM

Kayıt numarası : 23982
Cild ebadı : 22,5 x 16
Yazı ebadı : 16 x 9
Sayfa sayısı : 7
Hattı : Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Sadece ismi kırmızı, metin kısmı da siyah mürekkeple yazılmıştır.

Her satırda 2 mısra yan yana 1 beyit teşkil ederler ve böylece her sayfada 19 beyit bulunmaktadır. Beyit sayısı 1/b varak'ta 9'dur.

Eserin tamamı, 123 (yüz yirmi üç) beyittir. Sayfaları tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır.

Risâle-i Akâ'id-i manzûm; içinde Subha-i Sıbyân, Kitâb-ı Şükr-nâme, Risâle-i Yûsuf, Tertib-i Ulûm, Şurût-ı Manzûm-ı Rûmî, Risâle-i Sofî adını taşıyan manzum eserlerin yer aldığı kitabın 7. ve son kısmında bulunmaktadır.

Esere, 1/b varak'ta :

"Risâle-i Akâ'id-i Manzûm İbrahim Hakkı Erzurûmî"

ibaresi ve onun altındaki Bismele ile başlanmakta ve :

"İ'tikâd-ı kalbi tashîh ve ehl-i sünnet ü cemâ'at mezhebine tatbiki bildirür :

İy aziz ma'lûm olsun ki, sahâbe-i güzîn ve anlara tâbi'in ve e'imme-i dîn-i mübin ve selef-i sâlihîn Radiyallahü-Te'âlâ anhüm ecma'in cümlesinin i'tikâdı bu manzûmenin mezâmininde nizâm bulmuşdur.

Manzûme :

Hüdâ Rabbim Nebi'm Hakk'a Muhammed'dür Resûlullah
Hem İslâm dini'dir dinim kitâbımdur Kelâmullah

Dahi zürriyyetim Hazret-i Âdem Nebi'nün hem
Halil'in milletiyim dahi kalbim Ka'be Beytullah

Şeriki yok beridir doğmadan doğurmadan ancak
Ahad'dür küfvi yok ihlâs içinde zikr ider Allah

Ne cism ü ne arzdur ne mütehayyiz ne cevherdür
Yimez içmez zemân giçmez beridir cümleden Allah

Tebeddülden tegayyürden dahi elvân u eşkâlden
Muhakkak Ol müberrâdur budur selb-i sıfat-ullah

Ne göklerde ne yirlerde ne sağ u sol u ön ü artda
Cihetlerden münezzehdür ki hiç olmaz mekân-ullah

Hüdâ vardur veli varlığına yok evvel ü âhir
Yine ol varlığıdur kendinden gayri degil Vallah

Bu âlem yoğ iken Ol var idi ferd ü tek ü tenhâ
Degildür kimseye muhtâc ve hep muhtâc gayr-ullah

A'na hâdis hulûl itmez ve birşey vâcib olmaz kim
Her işde hikmeti vardur abes fi'l işlemez Allah

A'na bir kimse cebr ile bir iş işledemez aslâ
Ne kim kendi murâd eyler vücûda ol gelür billâh

A'nun her bir kemâll bi-tagayyür hâsıl olmuşdur
Ki yokdur muntazır olunacak hiçbir kemâl-ullah

Alim Ol'dur ki ilmîne irişmez kimsenün aklı
İhâta eylemişdür cümle bu eşyâyı ilm-ullah

denilmektedir.

Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri'ne ait olan bu eserin vezni :

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün'dür.

Kitap, 4/b varak'ta :

İlâhî çü hidâyet eyledün Sen gönlüme İslâm
Tarik-i ehl-i sünnet içre sâbit eyle yâ-Allah

İnâyetle himâyet eyle Sen bu abd-i lâ-şey'i
Tarik-i ehl-i sünnet içre kalsun masûn gümrâh

İlâhî çünki tevfikin refik itdün bana her an
Temâm it ömrümü imân ile hatm eyle yâ-Allah

Bizi Mahşer'de haşr it ehl-i sünnet ve'l-cemâ'atle
Hem ashâb-ı kirâm u Tâbi'in'e kıl bizi hem-râh

Habîbin hubbini dâ'im gönülde mûnisim kıl kim
Kiyâmet'de şefî' olsun bu abdine Habib-ullah

A'nunla Cennet-i A'lâ'ya dâhil kıl bu ednâyı
Cemâl-i bâ-kemâlin anda göster iy Cemil-ullah

Ne haddi var sana lâyük ibâdet ide bu Hakkı
Hemân Sen kendine lâyük olanı kıl ana her-gâh

şeklinde sona ermektedir.

Eser, H. 1285 / M. 1868 tarihinde Muhammed Bin İsâ Erzurûmî tarafından istinsah olunmuştur.

4/b varak'ta, en altta kırmızı mürekkeple ayrıca :

"Târih-i tasnif-i kitâb

sene : 1175 (M. 1761)"

kaydı bulunmaktadır.

RİSÂLE-İ ELFÂZ-I KÜFR

Kayıt numarası : 23895

Cild ebadı : 21 x 15,5

Yazı ebadı : 16 x 9,5

Sayfa sayısı : 54

Hattı : Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfaları tek şeritli, kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır. Her sayfada 11 satır bulunmaktadır.

Eser, "Risâle-i İlm-i Hâl" in yer aldığı cildin 2. kısmında - 84/b varak'ta 111/a varak arasında - bulunmaktadır.

Risâle'ye; 84/b varak'ta yer alan "Mesâ'il" başlığı altında ve Besmele ile şöyle girilmektedir :

"Bu fasıl, elfâz-ı küfr ve ef'âl-i küfr beyânındadır ki, bu elfâz u ef'âli söyleyen ve işleyen kimesne kâfir olub, cemi' a'mâl il bâtil olub mahv olur. Şeyhül-İslâm Muhammed Bin İsmail Bin Mahmûd Bin Muhammedül-Ma'rûf Bedrür-Reşid Rahimullahü-Te'âlâ eydür ki, bu halkun kalbleri fâsid olduysa, cemi' a'zâları fâsid olu [rl...]"

Kitapta, "Mes'ele" başlığı altında muhtelif İslâmî hususlara temas olunmaktadır :

"Mes'ele (55) :

Bir kişi, Vallahi ben namaz kılmazam dise, kâfir olur.

Mes'ele (56) :

Bir kişi, Vallahi ben Kur'an okumam dise kâfir olur.

Mes'ele (57) :

Bir kişi, Allah benüm malumdan eksik viridi. Ben dahi anun hakkını eksik virürin dise, kâfir olur.

Mes'ele (58) :

Bir kişi, namaz farz degildir; kılmam dise, kâfir olur.

Mes'ele (59) :

Bir kişi, namaz kılmam dise, istihfâfen kâfir olur.

Mes'ele (60) :

Bir kişi, namaz kılmak farz degildir; kılmam dise, kâfir olur.

Mes'ele (61) :

Bir kişi, ben bugün namaz kılmam dise, kâfir olur.

Mes'ele (62) :

Bir kişi, ben ebedi namaz kılmam dise, kâfir olur.

Mes'ele :

Bir kişi, Ramazan-ı Şerif'de namaz kılub, gayri aylarda kılmasa, niçün kılmazsın diseler; ol dahi, bu da çokdur dise, kâfir olur.

Mes'ele :

Bir kişiye namaz kıl, diseler; ol dahi, halk bizüm için kılar di-
se, kâfir olur.

Mes'ele :

Bir kişiye namaz kıl diseler; ol dahi zevcüm ve vâlidem yokdur.
Kimin için kılayın, dise kâfir olur.

Mes'ele (86) :

Eger, Hakk-Te'âlâ beş vakit namazdan ziyâde emr ide idi, kıl-
mazdum dise, kâfir olur.

Mes'ele (87) :

Bir kişi ne gökcek olur namaz kılmamak dise, kâfir olur.

Mes'ele :

Bir kişi, abdestsiz cemâ'atle namaz kılsa veyâ münferid kılsa
kâfir olur.

Mes'ele :

Bir kişi Kible'den gayriye kasdla namaz kılsa, kâfir olur.

Mes'ele :

Bir kişi, namaz terk itmekde ne var diyü terk eylese, kâfir olur."

... v.s. gibi.

Risâle, 111/a varak'ta :

"Temmetü'l-kitâb :

Bi-avni'llahi el-meliki el-vahhab kütibehu fi ehoyi şehhr. Kete-
behu el-hakir el-fakir el-muhtâc ilellahi'l-vedüdi güfirellahü velivâ-
lideyye ve li üstâzi ve ahsene ileyhima ve ileyhi'l-meâb temâm oldı
bu kitabun intihâsı, gerekdür kâtibe şerbet behâsı,"

şeklinde ve :

"sene : 1123 (M. 1711)"

tarihi ile sona ermektedir.

RİSÂLE-İ İLM-İ HÂL

Kayıt numarası : 23895

Cild ebadi : 21 x 15,5

Yazı ebadi : 16 x 9,5

Sayfa sayısı : 92
Hattı : Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Tamamen siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfalar tek şeritli ve kırmızı renkli cedvellér içine alınmış olup, her sayfada 11 satır bulunmaktadır.

Esere, 1/b varak'ta yer alan Besmele ile başlanmakta, «Hamdele ve Salvele»'yi takiben :

“... her insana ilm-i hâlini bilmek ve muktezâsını amel lâzımdır. Ve dahi i'tikâdât yapanda lisân-ı Türki üzere nice risâle te'lif olunmuşdur. Husûsan kim bu Birgili Mehmed Efendi (R.A.)'in cem' itlûği risâle i'tikâdı ve ibâdâtı câmi olub âm u hâs anun ile müteffî' olmuşlardır. Velâkin mu'âmelât yapanda bey ü şirâ sâyir husûslarda riyâdan ve fesâddan halâs olmak için lisân-ı Türki üzere bir risâle meşhûr ve mütedâvil olmadıysa bunun birle ki bu dahi ziyâde mühim olandandır. Zirâ, bir kimse ticâret üzere olub mesâ'il-i şer'iyeye bilme ol kimse elbetde riyâyaya gark olur. (...)”

denilmektedir.

Muhtevası hakkında da 3/a varak'ta :

“... bu risâle, bir mukaddimeyle, üç bâb ve bir hâtîme ahvâli üzere tertîb olunmuşdur. Sefer ü bâzar gidüb gelmek ahvâli beyânındadır. Evvel bey ü şirâ fesâddan ve kerâhatden sakınmanın beyânındadır. Sâni rivden sakınmanın beyânındadır.”

... v.s. şeklinde bilgi verilmektedir.

En sonunda, 46/a varak'ta :

“... bu risâlede zikr olunan mesâ'il her ne var ise, birkaç kitâbdan ahz olunmuşdur. (...) mahalline mürâca'at iden kimesneye âsân olub, şübheden halâs ola!. (...) bi-fazli'l-kerâmât-ı emîn, yâ-Rabbe'l-Âlemin.”

kaydı vardır.

Kitap, “Risâle-i Elfâz-ı Küfr” adlı eserin yer aldığı cildin 1. kısmında bulunmaktadır.

(F. : 12)

RİSÂLE-İ KAVÂ'İD-İ FÂRİSİYYE

Kayıt numarası	: 23892
Cild ebadı	: 21 x 13
Yazı ebadı	: 12,5 x 5,5
Sayfa sayısı	: 37
Hattı	: Tâlik

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 21 satır bulunmaktadır.

Risâle; "Dürr-i Yetim Şerhi" adlı kitabın cildinin 4. kısmında, - 68/b ile 80/a varak arasında - yer almaktadır. Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya aittir.

1 Mukaddime, 4 Bâb ve 1 Hâtîme'den ibarettir. Dil ve gramer bakımından büyük önem taşıyan, Farsça-Türkçe bir sözlük'tür.

Esere, 68/b varak'ta yer alan :

"Bu risâle Kavâ'id-i Fârisiyye'dür ki, Hakkı dostlarına hediye-dür."

ifadesi ve Besmele ile :

"Hamd-i kî-nihâye ve şükr-i bî-gâye ol kir Hüdâ'ya olsun ki, cins-i hayvândan nev-insan sûretin ahsen-i takvîm eylemişdür. Anı mâhlûkatı üzerine tafdil ü ikrâmiyle tekrîm eylemişdür ve anı ihsâ-niyle garîk-i bahr-i na'im eylemişdür. (...)"

şeklinde girilmektedir.

"Mukaddime" kısmında da :

"Lisân-ı Arabî'nün fesâhatin ve zebân-ı Fârisî'nün halâvetin bildirür :

İy benüm, Seyyid Reşid oğlum, ma'lûm olsun ki, cem'i elsinenün efsâhı lisân-ı Arabiyye'dür ve ecell ü ihlâsı zebân-ı Fârisiyye'dür."

denilmektedir.

"Bâb-ı evvel"

"Bâb-ı sâni"

"Bâb-ı sâlis"

"Bâb-ı râbi"

başlıkları altındaki 4 bölümü takiben risâle :

“Hâtimetü'l-kitâb”

kısmı ile son bulmaktadır.

“Bâb-ı sâni”den bir parçayı nakl edelim :

“Zebân-ı Fârisî'nün tasrif-i emsilesin kildirür :

İy benüm Seyyid Reşid oğlum, ma'lûm olsun ki, Fârisiyye'nün emsile-i sarf'ı toksan sigâ'dur. Anun iki sigâ'sı büyük masdar içündür ki; küniden eylemek, künidenha eylemekler dimekdür. Ve anun iki sigâ'sı küçük masdar içündür ki; kerden eylemek, kerdenha eylemekler dimekdür. Ve anun altı sigâ'sı fi'l-i mâzî içündür ki; kerd eyledi, kerdend eylediler, kerdî eyledin, kerdid eyledünüz, kerdem eyledüm, kerdim eyledük dimekdür. Ve anun altısı fi'l-i muzâri içündür ki; küned eyler, künenend eylerler, küni eylersün, künid eylersiz, künem eylerem, künim eylerüz dimekdür.”

RİSÂLE-İ RUB'İ'L-MÜCEYYEB

Kayıt numarası	: 23892
Cild ebadı	: 21 x 13
Yazı ebadı	: 12,5 x 5,5
Sayfa sayısı	: 24
Hattı	: Nesih

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 21 satır vardır.

Risâle; “Dürr-i Yetim Şerhi” adlı kitabın cildinin 2. kısmında - 38/b varak'la, 50/a varak arasında - yer almaktadır. Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya aittir. 1 Mukaddime ile 20 Bâb'dan müteşekkildir. Astronomi'ye yarayan ve Ceyb Tahtası denilen bir âletin kullanılışı hususunda bilgiler vermektedir.

“Hazâ Risâletü'r-Rub'î'l-Müceyyebü'l-Hakkı Rahmetullahü Aleyh”

ismi ve onun altında yer alan Besmele ile esere şöyle girilmektedir :

“E'hamdü'llâhi Rabbe'l-âlemin. Vessalâtü vesselâm aleyhi sey-yidîna ve nebiyyina Muhammedün ve alâ ve sahbihi ecma'in.

Emmâ ba'd :

Bu fakir Hakkı, İbrahim Hakkı'dır ki, bu risâlenün âlimi Rub'i'l-Müceyyeb âmildir. Bu bir Mukaddime ile yigirmi Bâb'a hâtimesiyle şâmidür."

Bu ifadenin altında bulunan "Mukaddimetü'l-kitâb" kısmında ise:

"Anun rüsûmunun esmâsı beyânunda kâmidür. Ammâ merkez ol delikdür ki, hayt ana dâhildür.

Ve ammâ meri ol riştedür ki, hayt anı [n] i'mâlinde nâkildür. Ve ammâ şâkûl ol sakildür ki, irtifâ alındukda hayt anı hâmidür. Ve ammâ hadd-ı fetin ol iki zâ'iddür ki, ma'rifet-i şu'a u irtifâ anlarla hâsıldur. Ve ammâ kavs-ı irtifâ ol rub'-ı muhit olub, toksan bir ibre kısmet kılınandur."

denilmektedir.

Kitap, 20 bâb'a :

"Evvelki bâb"

"İkinci bâb"

"Üçüncü bâb"

.. v.s. şeklinde ayrılmıştır.

Her bâb, ayrı bir konuyu işlemektedir :

"Evvelki bâb :

Derece-i şems'i bildirür."

"İkinci bâb :

Meyl-i cüz'i 'yi bildirür."

"On yedinci bâb :

Semt-i kible'yi bildirür."

gibi..

Bir misâl verelim :

"On birinci bâb :

Ol vakt-i asr'ı bildirür :

Ammâ ol vakt-i asr'ı bilmenün tarîkı budur ki; Ol günin gayet-i irtifâ'ından zill-i zevâl olub, anunla asr-ı irtifâ'm bulasın. Ya'ni,

eger güneş ber-vech-i şimâli'de ise, ol günün meylini temâm-ı arz bildir. Üzerine ziyâde kılasın. Ve eger ber-vech-i cenûbi'de ise, ol meyl bu temâmdan girü alasın. Bu iki amelden ne hâsıl oldu ise, ol günün gâyet-i irtifâ'ı odur, bilesin."

Anlatılan hususlarla ilgili olarak; "Yigirminci kâb"dan sonra gelen "Hâtimü'l-kitâb" faslını takiben, 50/a varak'da iç içe dairelerden müteşekkil bir şema verilmiştir. Onun da yanında :

"1189"

tarihine rastladık.

"Hâtimü'l-kitâb" faslına nihayetinde ise :

"H. 1155" (M. 1742)

tarihi bulunmaktadır.

RİSÂLE-İ SAAT - NÂME

Kayıt numarası	: 23892
Cild ebadı	: 21 x 13
Yazı ebadı	: 12,5 x 5,5
Sayfa sayısı	: 5
Hattı	: Nesih

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur ve manzum bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 21 satır bulunmaktadır.

Risâle; "Dür-i Yetim Şerhi" adlı kitabın cildinin 3. kısmında - 64/a varak'la, 65/b varak arasında - yer almaktadır. Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya aittir.

Esere, 64/a varak'ta görülen :

"Bu nesr ü nazm Hakkı'nun Sa'at-nâme'sidür. (R.A.)"

ifadesi ve Besmele ile girilerek :

"Öyle ma'lûm olsun iy oğlum Nesim kim, bu sa'at-nâme hikmetdür. Kadim ehl-i ibret ü ashâb dimişlerdür ki, bu âlem ne aceb ihtirâ' vü icâddur. Ve bu eflâk ü encüm ne garib san'at ü hikmetdür. Ve bu cihânı tanzim ne nihâyetsiz kudret ü azametdür. (...) Nazm :

Hüdâ'ya şükr kim halk itdi bunca eflâk
Salât ol dostuna olsun ki şânında dimiş Levlâk"

denilmektedir.

Risâle, 65/b varak'ta :

"... Yedi seyyâre ahkâmı bu tertib üzre kânündür. Gel iy Hakkı, bil ol Hakkı ki, cümle hükm A'nunladur. Kamu nahs'i, kamu sa'd'i, kamu şerr'i, kamu hayr'ı hep idüb, eyleyen Hakk'dur.

Hüve'l-hayy u hüve'l-bâki."

şeklinde sona ermektedir.

R İ S Â L E - İ S O F İ

Kayıt numarası	: 23982
Cild ebadı	: 22,5 x 16
Yazı ebadı	: 16 x 9
Sayfa sayısı	: 16
Hattı	: Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Her satırda 2 mısra yan yana 1 beyit teşkil ederler ve böylece her sayfada 19 beyit bulunmaktadır. Tamamı 267 (iki yüz altmış yedi) beyittir. Sayfaları tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır. Yalnız, 4/b varak şeritsizdir.

Risâle-i Sofi, içinde Subha-i Sıbyân, Kitâb-ı Şükr-nâme, Risâle-i Yûsuf, Tertib-i Ulûm, Şurût-ı Manzûm-ı Rûmî, Risâle-i Akâ'id-i Manzûm adını taşıyan manzum eserlerin yer aldığı kitabın 6. kısmında bulunmaktadır.

Esere, 1/b varak'ta :

"Risâle-i Sofi"

ismi ve onun altındaki Besmele ile girilmekte, «Hamdele ve Salvele»'den sonra :

"Sü'âl-i Sofi Ez - Molla Sa'idi"

başlığı altında :

Gelüb nâ-geh bir sofi-yi sâfi
 Sü'âl idüb bana kıldı bidâyet
 Didi iy ehl-i dil sâhib-i basîret
 Salât için vuzû' kim oldu müsbet
 Kamu a'zânun içinde sebep ne
 Hemân dört uzva mahsûs indi Âyet
 Yiter iken her uzva gusl-i vâhid
 Nedir teslîs gusle asl ü hikmet
 Niçün olur türâb ile teyemmüm
 Su bulunmasa ya olmasa miknet
 Vuzû'da uzva dört iken sebep ne
 Teyemmümde İti uzv oldu müsbet
 Pes ol beş vakt içinde ana evvel
 Ezân kim okudu kıldı ikâmet
 Salât-ı subh kim evvel kılupdur
 Nedür hikmet ki oldu iki rek'at
 Salât-ı zuhrı kim kıldı mukaddem
 Nedür aslı ol oldu çâr rek'at
 Salât-ı asra kim kıldı şurû'ı
 Niçün oldu o dahi çâr rek'at
 Salât-ı mağrib'i kim kıldı evvel
 Nedir bâ'is kim oldu üç rek'at
 Kim evvel kıldı Yatsı'nun namâzın
 Niçün ol dahi oldu çâr rek'at
 Salât-ı vitr'e kim başladı evvel
 Niçün ol dahi oldu üç rek'at

şeklinde metne geçilmektedir.

Eser, 10/a varak'ta şöyle sona erer :

Dünyâ'yı sevme alma riyâset
 Hükâmâ gitme çekme siyâset
 Her hâlde Hakk'a sen i'timâd it
 Her işde A'nı cânınla yâd it
 Her emri tefvîz it eyle râhat
 Teslîm-i râzı ol bul sa'âdet

İlm ü ameldür maksûd cihândan
Hem ma'rifetdür matlûb cândan

Ta'lim-i din'dür çün lübb-i tâ'at
Din ilmin okut sâ'at-be-sâ'at

Tahsil-i ilmin budur tariki
Ehven ü akreb yoldur hakiki

Tâliblere bu manzûme işdür
Târih bin yüz altmışla beşdür

Hakkı bu pendin hakkdur muhakkak
İlm ü amel hem tevfiik ide Hakk

Bu son kısım aynen, "Tertib-i Ulûm" adlı ve Erzurumlu İbrahim Hakkî'ya ait manzum risalenin sonunda da mevcuttur. Bu kısmın, "Risâle-i Sofî"nin nihayetine bir müstensih hatası olarak yazıldığı-nı sanıyoruz.

Nitekim, "Risâle-i Sofî"nin devamı mahiyetinde olmak üzere, 11/a varak'ta, "Hâtîme-i Risâle-i Sofî" başlığı altında şu mısralara rastlıyoruz :

Bu maksûd ukde-i hall itdi Sa'di
Rahimâ ol kuluna eyle rahmet

Hâbibin hürmetine dahi Yâ-Rabb
Okuyup dinleyenler bula Cennet

İşidüb bu dü'âyı diyen âmin
Hemişe bula maksûdına vuslat

Eser, H. 1275 / M. 1858 tarihinde Muhammed Bin İsâ tarafından istinsah olunmuştur.

R İ S Â L E - İ Y Ū S U F

Kayıt numarası : 23982
Cild ebadı : 22,5 x 16
Yazı ebadı : 16 x 7,5
Sayfa sayısı : 5
Hattı : Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Yalnız eserin ismi kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Her satırda 2 mısra yan yana 1 beyit teşkil ederler ve her sayfada 19, 1/b varak'ta 15 ve 3/b varak'ta 9 beyit bulunmaktadır. Tamamı 81 (seksen bir) beyittir.

Sayfaları tek şeritli ve kırmızı renkli cedveler içine alınmıştır. Metnin bütünü harekelidir.

Risâle-i Yûsuf; içinde Subha-i Sıbyân, Kitâb-ı Şükr-nâme, Tertib-i Ulûm, Şurût-ı Manzûm-ı Rûmî, Risâle-i Sofî, Risâle-i Akâ'id-i Manzûm adını taşıyan manzum eserlerin yer aldığı cildin 3. kısmında bulunmaktadır.

Vezni :

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün'dür.

Esere, 1/b varak'ta :

"Risâle-i Yûsuf - Lugat"

ismi ve onun altındaki Besmele ile başlanmakta ve şunlar denilmektedir :

Hamdilillah çok salavat hem senâ
Kıldı mezîd ni'metimiz Rabbenâ

Ol bizi kâbil şehâdet kıldı hem
Vâcib-i makbûl ibâdet kıldı hem

Her kuluna bir işi arz eyledi
İlm taleb kılmagı farz eyledi

Zeliha kardaşım Yûsuf oğlum benim
Lugat okumaga irdi bil cânım

Pes lugatsız ilm okumaktır muhâl
Özge lugatde çok olur kıyl ü kâl

İbtidâ kıldım lugat tahfif hemân
İhtirâz itdim sakilden der-zamân

Tahrif ile ibtidâ kılma gulâm
Düşvâr olmaz intihâda pes kelâm

Hıfzımızda var idi müşkil lugat
Fehm idemezdi anı Yûsuf fakat

Başlayalım söze Bismillâh ile
Kâdir ü Âdil Kerim Pâdişah ile

Adı çokdur illâ özi birdürür
Hikmeti âlemlerinden sırdurur

Cennet ü Firdevs ü Rıdvân u Hulûd
Uçmak adıdır kamusu iy sa'ûd

Hem Cehennem Sa'ir hem Cahim
Tamu adıdır bular olma mukim

Semâvât gökler arâzi yirler
Ulv yukaru süfl aşağı dirler

Azm kemik cild deri re's baş
Cebhe alın şa'r saçdır hâcib kaş

Ayn gözdir enf burun şef dudak
Veche yüzdür sem' işitmek üzñ kulak

Fem ağız ilk sakız dem kan
Sinn dişdir fi'l işdir dil lisân

Lihye sakal halk boğaz yed el
Zahir arka batın karın sulb bel

Sadr göğüs asab sinir rûh cân
Rükbe diz'dir ricl ayak add say

Cid boyun rusg bilek fahz bûd
Ka'd oturmak kubl öpmek nâr od

Na'l başmak kamis gömlek enin vay
Kevkeb yıldız nehâr gündüz kamer ay

Leyl gice keyf nice sene yıl
Şehr ay'dır yevm gün'dür pil fil

Sevb ton'dır sofrâ hân'dır zeyl etek
Kem yen'dir kutn panbuk şâm benek

Reml kum'dur kühl sürme taş hacer
Nahl bostân cümle ağaclar şecer

Eser, 3/b varak'ta şöyle sona ermektedir :

Dâhil giren hâric çıkan zenb günâh
Vasl irişmek seyr gezmek âh vâh

Hamr şerâb sekrân esrik amm amu
Cem' yığmak cem'uküm sizler kamu

Salb asmak şerik ortak rızık nasib
Bâgi âsi gücl alınan mal gasib

Nesh yazmak fesh bozmak hüsn güzel
Kubh çirkin kadimü'l-eyyâm ezel

Hubb sevmek şitâb ivmek nesne şey
İ'tâ virmek nevm uyku kusmak kay'

Hâme kalem nâme biti zayf konak
İnâ çanak avret boşamak talâk

Sakil ağır hafif yiglik söz kelâm
Habbe dânedür esenlik vesselâm

Bu beyitleri takiben Risâle-i Yûsuf'un, Erzurumlu Muhammed Bin İsâ tarafından yazıldığına işaret olunmakta ve en altta :

"H. 1271" (M. 1854)

tarihi bulunmaktadır.

S A Â D E T - N Â M E

Kayıt numarası	: 13946
Cild ebadı	: 22,5 x 15,5
Yazı ebadı	: 18 x 10,5
Sayfa sayısı	: 114
Hattı	: Nesih kırması

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Bazı metin kısımları harekelidir.

Her sayfada 19 satır bulunmaktadır.

İçinde, "Tuhfetü'ş-Şâhidi" adlı eserin de bulunduğu cildin 1. kısmında (1/a - 56/b varaklar arasında) yer almaktadır.

Esere, 1/b varak'ta :

"Hazâ Kitâb-ı Saâdet-nâme Fi- Şerh-i Pend-nâme"

başlığı altında Besmele ile başlanmakta, «Hamdele ve Salvele»yi takiben, metne şu şekilde girilmektedir :

"Sebeb-i te'lif-i kitâb :

Fasl-ı bahârda rûz-i nev-rûz'dan bir tâ'ife-i hûb u dil-küşâ vü lâtif ü rûh-efzâ bir makâmda birbiri ile neşât u sürûr u beşâset ü hu-zûrla mülâtafat u musâhabet eyler iken ilm ü ma'rifet ile ârâst ü zühd ü salâh ile pirâste-i aziz ü dil-pesend ü muhterem ü ercümend ile muttasıf olan Ömer Bin Hüseyñ dir ki, nevâ-nâm bir lâtif ü şerif makâmdan peydâ vü zâhir olmuştur; Hakk-Te'âlâ Hazret-i İzz-i İsm'e dünyâda anı ma'mûr ü ber-hurdâr idüb Âhret'de sa'âdet-i ebe-diyye'ye vâsıl eylesün. Murâd idüñdi ki, Şeyh Attâr Hazretleri'nün Pend-nâme kitâbı hakikatde, Kimyâ-yı Sa'âdet ü sermâye-i siyâdet-dür; lisân-ı Türki ile şerh olunub, dibâcesi âfitâb-ı rif'at-ı felek, rüt-bet-i devlet-mend-i sa'âdet-mend-i azimül-kadr refi'ü's-sadr, kerimü'ş-şân sâhibül-insân sühân-şinâs u nükte-dân mu'azzez ü mükerrem sultân-ı selâtin cihân-ı hakân-ı havâkin zemân-ı zıll-ullâh mevâhib-i şehin-şâhi ile mesrûr u âsûde-hâl idüb, ku evsâfla mevsûf ve bu elkâbla ma'rûf olan zât-ı pâk ü dürr-i tâb-nâk Ziyrek Ağa Hazretleri'nün ism-i şerifi ile vâsf-ı lâtif ile müzeyyen ola. Tâ ki ol ki-tâb-ı müstetâbdan müntefi olan kimseler cûd u sehâ ile defterini tayy iden sâhib-i sa'âdet ve bu tercemeye bâ'is olan Ömer Bin Hüseyñ zemânla şikeste-hâl ü perişân şârih olan hakîr Şem'i dü'â-yı hayr'la yâd eyleyeler.

Kıt'a

Sa'âdet-mend-i âlem Ziyrek Ağa
Cihânı nâm-nik ile tutubdur
A'nun ism-i şerifinden muhakkak
Hisâl-i nik hep ma'lûm olubdur

Kıt'a

Murâd olan bu fânî dehr içinde
Eyü nâmla şöhretdür |bul cihânda
Sehâ vü lâtifle buldı eyü nâm
A'na mânend kim ola bu cihânda"

"Sebeb-i te'lif" kısmından da anlaşılacağı üzere Sa'âdet-nâme; 16. yüzyılın şair ve âlim zatlarından Şem'i Efendi'nin, Sultan 3. Murad'ın yakınlarından Zeyrek Ağa adına Feridüddin-i Attar'ın Pend-nâme'sine yaptığı şerh'dir.

Bazı metin kısımlarını nakl edelim :

8/b ve 9/a varak'tan;

"Der-fevâ'id-i hâmûşî migüyed

İy birâder eger sen Hakk taleb idici isen, A'nun fermânından gayri ile İsözl açma, murâd-ı Hakk sözden gayri söyleme. Eger Hayy-i lâ-yemût'dan haber tutar isen; (Hayy-i lâ-yemût, ebedî ölmez, diri ma'nâsınadır ki, murâd Bâri-Te'âlâ'dur.) kendü dehânun üzre sükût mührünü ko. Eger azâb u belâdan temâm necât u halâs gerekse hâmuş ol. Her kim ki A'nun sözi çok ola, ya'ni çok söyleye; A'nun kalbi sinesi içinde bîmâr olur. Âkîllerün âdeti sükûtdur. Hz. Ali bu yurmuşdur :

Sükûtü'l-lisân
Selâmetü'l-insân

Câhilün pişe vü âdeti ferâmuşlukdur. Kizb ü gıybetden sükût vâcibdür. Ol kimseler kizb ü gıybet söylemege râgıb u mâ'ildür. İy birâder Hakk - Te'âlâ Hazreti'nün senâsından gayri bir söz söyleme.

Her kim ki, fesâhat ü belâgat hevâsıyla ibâret kaydında ola, her ne ki tutar, cümle gâret olur. Gönül bedende çok söylemekden ölür. Egerçi anun sözi letâfet ü bahâda dürr-i Aden'den ola, Aden meşhûrdur; bir yerin ismidür. Ol kimse ki, fesâhate sa'y eyler, gönül püzni mecrûh eyler. Zirâ, ana sa'y u cehd itmekden kalbine ziyâde ıztırâb u inkıbâz irişür. Zebânuni dehânda mahbûs tut. Kendüni halayıkdan me'yûs u nevmid tut. Zirâ, Hakk-Te'âlâ Hazreti'nden gayri bir ferd, bir nesne kâdir degildür. Her kim ki, o kendü aybını görici ola, Hakk-Te'âlâ cânibinden anun rûhına bir kuvvet peydâ olur. Zirâ, gaflet ü gurûruna halâs bulu [r]."

Sa'âdet-nâme, 56/b varak'ta şu şekilde sona ermektedir :

Kâtibine her kim eylerse dü'â
Eyleye yârın A'na rahmet Hüdâ

sene : 1231 (M. 1815)

S U B H A Ü ' L - S I B Y Â N

Kayıt numarası : 23878
Cild ebadı : 20,5 x 15
Yazı ebadı : 17 x 9
Sayfa sayısı : 34
Hattı : Sülüs

Sırt kısmı kırmızı, kapak kısmı da sarı renkli karton cild içeri-
sinde bulunan manzum bir eserdir.

Sayfaları biraz yıpranmış durumdadır. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Her satırda 2 mısra - 1 beyit - olmak üzere, her sayfada ortalama 16 beyit bulunmaktadır.

Yer aldığı cildin 1. kısmında "Lügat-ı Şâhidi" ve 3. kısmında da "Manzûm Akâid" adlı eserler vardır.

Esere;

"Hazâ El-Manzûme-i Subhaü'l-Sıbyân"

ifadesi ve onun altında Besmele'yi takiben :

Nâm-ı Hüdâ zikr idelüm ibtidâ
Menzil-i maksûda O'dur reh-nümâ

mısraları ile girilmektedir.

Beyitlerde yer alan bazı kelimelerin üzerlerine veya yan taraflarına kırmızı mürekkeple anlamlarının yazılmış olması, ayrıca dikkatimizi çekti.

Nitekim :

«nâm» kelimesinin üzerine, «ya'ni ad»;
«reh-nümâ» kelimesinin sol yanına, «yol gösterici»;
«münîr» kelimesinin kenarına, «nûrlandırıcı»;
«necm» kelimesinin sağ yanına, «yıldız»;
«subh u şâm» kelimelerinin altına, «sabah ve akşam»
yazılması gibi..

Daha sonra :

Ey kerem-i şâmil ü ihsânı bol
Lütfunla eyle dü'âmı kabûl
Kıl bu kitâbı sebab-i ma'rifet
Eyle kulına vâsıta-i mağfîret
Kim ki bana hayr ile ide dü'â
Âhiri vü âkıbeti hayr ola

...

beyitleriyle başlayan, «Münâcât» kısmına geçilmektedir.

Arûz'un; "Bahr-i recez" vezinlerinden olan :

Müfte'ilün / Müfte'ilün / Fâ'ilün

ile yazılmıştır. Bunu şair :

Müfte'ilün müfte'ilün, fâ'ilün
Zevrak-i vezniyle bu bahre salın

diyerek, açıkça belirtir.

Eserin sonunda, 98/a varak'ta :

"1217" (M. 1802)

tarihi bulunmaktadır.

98/b varak'ta ise :

"Hazâ Kitâbu Elli-dört Farz"

başlığı altında yer alan ve Besmele ile başlayan mensur bir kısma daha geçilmektedir.

ŞEH-NÂME-İ NÂDİRİ

Kayıt numarası	: 24014
Cild ebadı	: 20,5 x 12
Yazı ebadı	: 15,5 x 6,5
Sayfa sayısı	: 92
Hattı	: Tâlik

Kırmızı bez cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfaları tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır.

Her satırda 1 beyit olmak üzere, her sayfada 21 beyit bulunmak tadır. Beyit sayısı, başlık olan sayfalarda 20'ye, 18'e, 17'ye ve hattâ 15'e kadar düşmektedir.

Eser, «Hamdele ve Salvele»'yi takiben; "Münâcât", "Na't", "Zikr-i Hazret-i Çâr-yâr-i Güzin", "Senâ-yı Hazret-i Pâdişâh", "Sebeb-i Te'lif-i Kitâb", "Âgâz-ı Cülûs-ı Hazret-i Sâhib-Kıran" gibi kısımlarla devam etmektedir.

Bu «Bu «Şeh-nâme», 17. yüzyılın önde gelen şairlerinden müretteb divân sahibi, âlim, fâzıl bir zât olan ve "İstanbulî" lâkabı ile de tanınan Gani-zâde Mehmed Nâdirî Efendi (ölümü : H. 1036 / M.

1626)'ye aittir. Firdevsi'nin ünlü eseri «Şeh-nâme»'yi taklit ederek, onunla aynı vezinde yazmış olduğu mesnevi'sidir (1).

Araştırma yaptığımız bu kütüphaneden başka, bir nüshası da İstanbul Yahyâ Efendi Kütüphanesi'nde bulunan "Şeh-nâme"; Sultan 2. Osman'ın tahta çıkmasından başlamak üzere, İran harblerini, başka bazı mühim hâdiseleri, Padişah'ın bizzat katıldığı Hotin Seferi'ni ve nihayet İstanbul'a dönüşünü, bir oğlunun doğuşunu, bu münasebetle yapılan şenilkleri tasvir etmektedir.

Bilhassa Hotin Seferi'ni anlatan beyitlerde Firdevsi'nin Şehnâme'sinin tesirini direkt olarak görmek mümkündür.

İncelediğimiz bu nüshanın tamamı 1839 (Bin sekiz yüz otuz dokuz) beyittir.

10/b, 11/a-b, 12/a-b varaklar'da bulunan, "Âgâz-ı Cülûs-ı Hazret-i Sâhib-Kırân" faslından bir kısmı nakl edelim :

Geçüb subh-ı kâzib nihân
 Zuhûr eyledi subh-ı sâdık hemân
 Tulû, itdi bir âfitâb-ı celâl
 Ki âlemde misâldi nûr-ı cemâl
 Cihân-ı hüner fahr-i Osmâniyân
 Şehen-şâh Osman-ı Sâhib-kırân
 Ki evreng-i şâhi'ye itdi cülûs
 İrişdi semâvâta âvâz-ı kûs
 Olub cânîşin-i peder itdi zâr
 N'ola olsa cân-ı Ahmed'ün rûhı şâd
 O'dur dîn-i Ahmed'de râsih-i kadem
 A'na devlet-i Ahmedî oldu zamm
 N'ola taht eger bulsa sadr-ı rahib
 Ki pâbûs-ı şâh oldu A'na nasib
 Ser-efrâzdur tâcı kim dâ'imâ
 İtâka A'na zill-i per-hümâ
 Cenâbi'ye yüz sürdi halk-ı cihân
 O mürşidden el aldı ba'is-i künân

(1) Ganî-zâde'nin ayrıca, "Beyzavî Tefsiri" üzerine tamamlanmamış bir hâşiyesi, "Risâle-i Kalemîyye"si ve 800 beyitlik "Mirâciyye"si vardır.

Varub kabr-i Eyyüb'a itdi dü'â
 Alem-dâr-ı Hazret'den aldı livâ
 Kuşandı kılıç anda Hurşid-vâr
 A'na maşrik oldu revâk-ı mezâr
 O tığ-i murassa ki şâhânedür
 Zafer mürGINE âb ile dânedür
 Çekildi rikâb-ı şem'a bir semend
 Ki reşk eyler A'na sipihri bülemd
 Süvâr oldu fermânda rûzgâr
 Esed üzre hurşid-i rahşende-var
 Bir şehbâzdur cevheri renk-dâr
 Hemân zilline vardı sandı şikâr
 Çü deprendi nerre-şir bile
 Zemîn ü zemân oldu pür-velvele
 Çıkub çerhe âvâz-ı zerrîne-i kûs
 Mehâbetden itdi güneş hâk-pûs
 İrişdi Sirâfil'e bang-i nefir
 Dem-i sûr ahyâ'dan oldu habir
 Bihâr-ı sipah oldu cünbiş-künân
 Revân-ı ebrahâ-yı gurreş-künân
 Vezîrân dâna-dil-i hûş-yâr
 Ötünce semend-i sa'âdet-süvâr
 A'nun her biri Rüstem-i dâstân
 Vezîr adına lik Hüsrev-nişân
 Süleymân ki Sultân-ı mümtâz idi
 Ömründe Âsâf'la dem-sâz idi
 Bu Şâh-ı cihân eylesün ser-veri
 Ki yanında var nice Âsaf'leri
 Solaklar çekildi olub cilve-ger
 Zer-i üskûf Güneş sorgıcı şu'leler
 Açılmış kumaş-ı münakkaş o yol
 A'na sim-i nakş-ı karanfildür ol
 Olub her biri şekli-i simin-teber
 Teber sesleri halka tezkir ider

Revân-ı şâtırân zer-endüde tâc
Ki her biri ister Güneş'den harâc

O tâc oldı şem'-i fânüs-ı zafer
Çıkar pîrehenden ziyâ sanma zer

Eser, 46/b varak'ta, "Hâtîmet-i Kitâb" faslı ile şu şekilde sona ermektedir :

...
Hüdâ virsün ol Şâh'a ömr-i dirâz
Nice feth ile eylesün ser-firâz
Ki her feth-i Şâhî müyesser ola
Bu Şâh-nâme içre muhasser ola
Kılub Nâdiri bunda feth-i kelâm
Dü'â-gûy-ı Sultân ola vesselâm

ŞERH-İ DİVÂN-I HÂFİZ

Kayıt numarası : 23988
Cild ebadı : 22 x 15
Yazı ebadı : 17 x 9,5
Sayfa sayısı : 418
Hattı : Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Bir hayli yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 25 satır bulunmaktadır.

1/b varak'ta :

"Fihriste-i Hazâ'l-kitâb"

başlığı altında :

Gazel

1

İy fûrûğ

2

Sâki

3

Sofi

4

Sâkiyâ

5

Dil

6

Revnâk

7

.. v.s. şeklinde «Fihrist» kısmı bulunmaktadır.

3/b varak'ta da :

"Şerh-i Hâfız Sûdi Rahimehullah"

ifadesi ve onun altında yer alan Besmele ile esere şöyle başlanmaktadır :

**"Elâ-ya eyyühe sâki edir ke'sen ve nâvilhâ
Ki aşk âsan nemûd evvel veli üftâd müşkilhâ**

bu mısra' Yezid Bin Mu'âviye'nin bahr-i hezec'den bir kıt'asının beyt-i sânisidir. Asıl kıt'a böyledür :

**Enel mesmûm mâ indi bi-tiryâki velarâki
Edir ke'sen nâvilhâ elâ-yâ eyyühe's-sâki**

Hoca Hâfız gazelinün kâfiyelerine muvâfık olmagıçün iki mısra'nı takdim ü te'hîr idüb tazmîn tarikiyle divânının evvelinde irâd eylemiş. Bu cihetdendür ki, şu'arâ Hoca'ya ta'riz eylemişlerdür."

Eser, 208/b varak'a kadar devam etmektedir. Bunu takibeden sayfalar kopmuş ve kaybolmuştur. Dolayısıyla, noksandır.

ŞERH-İ DİVÂNÇE-İ FERİŞTE

Kayıt numarası : 13959

Cild ebadı : 19 x 14

Yazı ebadı : 15 x 10

Sayfa sayısı : 190

Hattı : Nesih

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 21 satır bulunmaktadır.

1/a-b, 2/a-b, 3/a-b, 4/a-b varaklar'ın sağ, sol ve alt köşeleri - muhtemelen güve yemesi neticesinde - yırtılmıştır. Adı geçen bu varaklar'da, Farsça manzum kısımlar bulunmaktadır.

Eser, 5/b varak'ta Besmele ile başlanmakta «Hamdele ve Salvele»'yi takiben metin kısmına geçilmektedir.

20/b varak'tan bir kısmı nakl edelim :

“İyâz sığınmak, miyân orta ma'nâlarına, mihr güneş, şâz nâdir ma'nâsına, meh kalbe dirler, mihrîbân iki sîl ne miyânında olan a'âkaya dirler. Mihr mürşid-i kâmil'e dirler. Zirâ anların kulûbları rûşenturur.

Zillet horluk u kötülük, melâz sığınacak yer ma'nâlarına.

Egerçi bu tarik-i sülûkda ben bi-çâreden bir sürç-i kadem sâdır olursa, sen beni mu'âheze itmeyüb afv eyle. Çünkü, cihânda rahmet lûtfundan özge melâz u melcâ yokdur.”

Eser, 95/a varak'ta şu şekilde sona ermektedir :

“... Hakk-Te'âlâ'nun rahmeti şol kimesnenün rûhu üzerine olsun, ki bu nasihatleri ol kimse çok okuya.”

“Şerh-i Divânçe-i Ferište”, Yûsuf Efendi nâmiyle bilinen Kağızmanlı Vâiz Yusuf Efendi'ye aittir. Molla Câmî'nin “Lüccetü'l-Esrâr” kasidesine yazdığı şerhinin mukaddimesinde;

“Şerh-i Kaside-i Tantaraniyye, Şerh-i Rûz-nâme-i Şeyh Vefâ ile birlikte Şerh-i Divânçe-i Ferište adlı eserlerinin de olduğunu..”

zikretmektedir (1).

Eser, Mustafa Bin Ali Efendi tarafından H. 1243 / M. 1827 tarihinde istinsah olunmuştur.

(1) Kağızmanlı Vâiz Yusuf Efendi, «Şerh-i Lüccetü'l-Esrâr» Hamidiye Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü. (Fazla bilgi için bkz: Bursalı Mehmed Tahir Efendi, “Osmanlı Müellifleri” cild: I - Yusuf Efendi maddesi -)

ŞERH - İ FERİŞTE

Kayıt numarası	: 24055
Cild ebadı	: 20,5 x 15,5
Yazı ebadı	: 15 x 10
Sayfa sayısı	: 194
Hattı	: Sülüs

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır.

1/a varak'ta :

"Şerh-i Ferište"

ismi yazılı olan esere 1/b varak'ta Besmele ile girilmekte, «Hamdele ve Salvele»'yi takiben metin kısmına geçilmektedir.

80/b ve 81/a varak'ta bulunan bir kısmı nakl edelim :

"... Abdullah Bin Ömer (R.A.) Hazret-i Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'den rivâyet eyleyüb buyurmışlar :

Her kim ki, kalbi bu tahâret-i kâmile ile tâhir ola, ol kalb Beytullah olur.

Ve bir gayri mevzi'de buyurmışlar :

Ve enne'l-mesâcide lillâhi felâ ted'u ma'-Allahi ehaden (1).

Ve ehl-i işâret bu Âyet-i Kerîme'nün bâtnında tahâret bâtnı fehm eylediler. Nite kim zâhirinden mesâcid zâhiri fehm eyleciler ve Hazret-i Mustafa (A.S.) buyurmışlar :

Kalbü'l-mü'min Beytullah.

Ve bir gayri mevzi'de buyurmışlar :

Kalbü'l-mü'min Arşullah."

Şerh-i Ferište, 97/a varak'ta :

"İy Ferište, egerçi ömr-i azizün mu'âvenet idüb uzar ise, anun kelâm menzilinden amel ide ide elbetde ber-hurdâr olub, kân-ı dile irersün.(...)"

(1) Anlamı : "Mescidler Allah'a aittir. Allah'la beraber başkasını çağırmanız." şeklindedir.

şeklinde bitmektedir. Ancak, kitap nokсандır. Bu itibarla istinsah tarihi de belli değildir.

ŞERH-İ MUHAMMEDİYYE

Kayıt numarası	: 23901
Cild ebadı	: 23 x 15,5
Yazı ebadı	: 17 x 9,5
Sayfa sayısı	: 836
Hattı	: Divâni

Siyah deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır.

Baştan 15, sondan 16 sayfa hiç yazılmamıştır; boştur.

Sayfalar tek şeritli, kırmızı renkli cedveller içindedir. Her sayfada 21 satır bulunmaktadır.

3/b varak ile 6/a varak arasında "Fihrist"i vardır.

11/a varak'ta :

"Şerh-i Muhammediyye İsmâ'il Hakkı kaddese sırrahu"

ifadesi görülmektedir.

Eserde :

"Namâzın adedin beş olmada hikmet"

"Mi'râc-ı rûhânî vü cismânî"

"Fazilet-i Âyete'l-Kürsî"

"Mebhas-i hutbe"

"Mebhas-i Cum'a"

"Tahâret-i hakîki"

"Tahkik-i nûr u rûh u akl"

"Kalbün sekiz yüzi olub, her biri bir Hazret'e nâzır idügi"

"Âlem-i melek ü melekûtun sırrın vücûd-ı insanda oldügi"

"Haccü'l-vedâ"

"Beyân-ı Sûre-i İhlâs"

"Vefâtü'n-Nebiiyi Sallallahü Aleyh"

"Mebhas-i vaz'-ı târih"

"Beyân-ı Şeyh-i Ekber"

“Akl üç kısımdır”
 “Mebhas-i aşk u mahabbet”
 “Vefât-ı Ebû-Bekr-i Sıddik”
 “Vefât-ı Ömerü'l-Fârûk”
 “Vefât-ı Osman-ı Zinnüreyn”
 “Vefât-ı Ali Radiyallahü-Anh”
 “Vefât-ı Hasanü'l-Hüseyn”

.. v.s. gibi bahislere yer verilmektedir.

Eser, 399/b varak'ta yer alan dua faslı ve :

“1105” (M. 1693)

tarihi ile son bulmaktadır.

ŞURÛT-I MANZÛM-I RÛMÎ

Kayıt numarası : 23982
 Cild ebadı : 22,5 x 16
 Yazı ebadı : 16 x 9,5
 Sayfa sayısı : 6
 Hattı : Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Metin harekélidir. Her satırda 2 mısra yan yana, 1 beyit teşkil ederler. Her sayfada ortamalama 15 beyit bulunmaktadır. Tamamı 80 (seksen) beyittir.

Sayfaları tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır. Yalnız, 1/b varak çift şeritli, kırmızı renkli cedvel içindedir.

Şurût-ı Manzûm-ı Rûmî; içinde Subha-i Sıbyân, Kitâb-ı Şükr-nâme, Risâle-i Yûsuf, Tertib-i Ulûm, Risâle-i Sofi, Risâle-i Akâ'id-i Manzûm adını taşıyan manzum eserlerin yer aldığı cildin 5. kısmında bulunmaktadır.

Vezni :

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün'dür.

Esere, 1/b varak'ta :

"Hazâ Kitâbu Şurût-ı Manzûm-ı Rûmî"

ismi ve onun arasındaki Besmele ile girilerek, «Hamdele ve Sal-vele»'den sonra :

"Sebeb-i nazm-ı kitâb"

kısımında :

İbtidâ kılmaklığa budur sebeb nazm-ı kitâb
 Eylesün âlemlerin rûhını ol Hakk-ı müstetâb
 Fâzıl u allâme müfti-i Rûmî vü şâm-ı ecma'in
 İsmi A'nın Şems-i dîn Monla Fenâri'dir yakîn
 Kendi mahdûm-zâdesiyçün bir risâle eylemiş
 Bilmege erkânı salâtı hoş makâle eylemiş
 Birisi âlimlerin itmiş anı terceme
 Dimemiş kim bir gerek ola benim ferzendime
 Ben za'ife bir işâret oldı kim nazm eyleyem
 Mühtediye olmagiçün ol gerek Türkçe diyem
 Lik buyruk tutmakiyçün nazmına kıldım şurû'
 Olsun eyyâmın muvâfık Şems ile ola tulû'
 Hâtırın şem'ini pür-nûr eylesün ol Lâ-yezâl
 İrmesin cem'iyetine Rabbenâ naks u zevâl

denilmektedir.

Eser, abdest ve namazda dikkat edilecek hususlara ve onların faziletlerine temas etmektedir.

2/a varak'ta yer alan, "Bâb-ı erkânü's-salât" faslını nakl edelim:

Altıdur farzı namâzın işidüb bulgıl felâh
 Öruturmak okumak Kur'an ve Tekbir-i iftitâh

Son oturmak secde kılmak hem rükû itmek temâm
 Biri olmasa namâzın bâtil olur vesselâm

3/a varak'taki, "Bâb-ı sünenü'l-vuzû'"da da :

Abdest almaklığın anla ki on'dur sünneti
 İt ri'âyet olmak istersen Resûl'ün ümmeti

Mazmaza misvâk u istinşâk u dahi gasl-i yed
 İtmek istincâ arıtmak şartı şart olmaz aded

Mesh itmek başma boynu ile kulakların
Besmele tehlil vü itmek sakalın barmakların

Uca dek her uzvunun gasilni tekrâr eylemek
Almak istincâ için taş ana benzer ya kesek

denilmektedir.

Eser, "Hâtimetü'l-kitâb" fashî ile :

Hamdilillah işbu şirin terceme oldu temâm
Mustafa Hazretleri'nin rûhma olsun selâm

Hakk-Te'âlâ fazlı ile rahmet eyleye A'na
Kim bu nazm iden garîbi bir dü'â ile ana

Ey Hüdâvend-i Kerim Sen'sen kerem kıl kamuya
Biz yazuklu kulları lûtf eyle yakma tamuya

şeklinde sona ermektedir.

Şurût-ı Manzûm-ı Rûmî, Muhammed Bin İsâ El-Erzurumî tarafından, H. 1271 / M. 1854 tarihinde istinsah olunmuştur.

T Â R İ F - İ Ş Â M

Kayıt numarası	: 24063
Cild ebadı	: 19 x 11,5
Yazı ebadı	: 13,5 x 5,5
Sayfa sayısı	: 72
Hattı	: Nesih

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır.

1/a varak'ta :

"Ta'rif-i Şâm u Vâsf-ı Câmî-i Emeviyye an-te'lifât-ı Abdülgani Efendi"

kaydı bulunan esere, 1/b varak'ta Besmele ile girilmekte, «Hamdele ve Salvele»'yi takiben :

"Emmâ ba'd :

Bu menzil, âb u gül'de kesb-i safâ iden sâhib-i dil'e gün gibi zâ-hirdür ki, mebde-i evvel Azze ve Celle Hazretleri mücellâ-yı vücûd ve mazhar-ı acîbi't-terfibi's-şühûd'da sıfat-ı mütekâbile ile mücellâ idüb, bu ma'nâ-yı ra'nâ-yı dil-nüvâz'da işâret kıldı."

denilmektedir.

Eser, Bolu'ya bağlı Gerece kasabası halkından olan ve 16. yüz-yılda yaşamış bulunan Kadı Abdülganî Efendi'ye aittir. Adı geçen bu eserini, Şam'da «kadı nâibi» iken yazmış ve Pâdişah'a sunmuştur.

Târif-i Şâm, asrının dil özelliklerini aksettirmesi bakımından da ayrı bir önem taşımaktadır.

Abdülganî Efendi, eserini muhtelif hikâyelerle, beyitlerle câzip bir hâle getirmiştir.

Kitap, Rifat Bin Hasan Hüseyin Efendi tarafından H. 1280 / M. 1863 tarihinde istinsah olunmuştur.

T Â R İ H - İ V Â K İ D İ

Kayıt numarası	: 24042
Cild ebadı	: 31 x 20
Yazı ebadı	: 26 x 15
Sayfa sayısı	: 398
Hattı	: Tâlik ve Divânî

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfalar; kırmızı renkli ve 1/b, 2/a varaklar'da çift, diğerlerinde tek şeritli cedveller içine alınmıştır. Bazı bölümleri harekelidir.

Vâkıdî Tarihi'nin, 3. ve 4. cildlerini ihtiva eden bir nüshasıdır.

Her sayfada, 27 (yirmi yedi) satır bulunmaktadır. Sonra 4 varak hiç yazılmamış hâldedir.

Eser, 1/b varak'ta :

“Târih-i Vâkıdî — Cild-i sâlis”

başlığı altında Besmele ile başlanmakta, «Hamdele ve Salve'e»-yi takiben :

"Emma ba'd :

Ebu Abdullah Muhammed İbn-i Ömer Vâkidi (R.A.), böylece rivâyet idüb dir ki :

Hicret-i Nebeviyye Aleyhi efdalü't-tahiyyâtun yigirmi sekiz sâlinde Remle Câmiinde hikâyet eyledi. Yûnus İbn-i Abdî'l-A'lâ'dan, Yûnus'dur bize haber virdi. Musa İbn-i Âmir Rifâ'a Bin Kays'dan ol dahi haber virir. Süleymân Bin Avn'dan ol dahi cedit Abdülaziz İbn-i Sâlim'den ol dahi Tâhir İbn-i Sa'd et-Tâ'ib'den rivâyet idüb dir ki :

Hakk-Sübhâne ve Te'âlâ Azze ve Celle bilâd-ı Şâmi Ebû Ubeyde İbn-i Cerrâh ve Hâlid İbn-i Velid yediyle feth idüb, arz-ı Misri ve İskendiriyye'yi dahi Amr İbn-i Âs vasâtatiyle zamime-i memâlik-i İslâm itdükde ol havâlide olan kurâ ve kasabât ve medâyin ve bilâd ehâlisi umûman mutî ve munkâd olub bu haber-i meserret-eserden reside-i sem-i Ömer oldukda, feth-i bilâd ve teshir-i ibâd üzre murâdları olmak ile Ebû Ubeyde'ye mektûb yazub derûnunda tahrir eyledik ki : Bismillahirrahmanirrahim, Abdullah Ömer İbn-i Hattâb emirü'l-mü'mininden Şâm cânibi ser-askeri Ebu Ubeyde Âmir İbn-i Cerrâh'a, Hakk- Sübhânehu ve Te'âlâ Hazretleri'ne Hamd lül senâ ve Resûli ve Peygamberi Muhammed Mustafa (S.A.V.) Hazretleri'ne salât [vel] selâm. Ammâ senden sonra ma'lûm ola ki, kefare-i le'im ve abede-i asnâm kitâlinde bezli tâb-i tüvân idüb ve bizzât dü-rüşüb tâb ü zahmet çeküb celil-i cebbârun ve vâhidü'l-kahhârun rızâsına bâ'is işe müsâra'at ve mübâderet eyledün. Yevm-i Kıyâmet'de ve Huzûr-ı İzzet'de bulacak amel-i sâlihi takdim idüb, mefrûzâtı edâda bir gün te'enni ve te'hîr itmeden Peygamber'ün sünnetini ikâme ve fi'llâhi Hakk cihâdiyle mücâhede eyledin. Hakk - Sübhâne ve Te'âlâ bizden ve senden kabûl ve makâmımızı civâr-ı Resûl idüb bize ve sana mağfîret eyleye. İşbu mektubum size vusûl ve kira'ât itdükde, İyâz İbn-i Ganem el-Fihriyye sancak virüb ve bir mikdar asker techiz idüb, anunla bile arz-ı Rebi'a ve Diyâr-ı Bekr'e gönder. Bâri-Te'âlâ'dan recâ ve temennâ iderem ki, bilâd-i mezkûri anların yediyle girifte-i pençe-i asâkir-i mansûr ola. Vesselâmü-aleyk ve alâ cemi'l müslimîn ve Rahmetullahi ve berekâtühü."

denilmektedir.

Eser, 194/b varak'ta şu şekilde sona ermektedir :

"Temmeti'l-fütüh bi-hamdillahi'l-meliki'r-raûf vesselâtü vesselâmü alâ Nebiyyihi Muhammed ve alâ âlihi ve evlâdîhi ve ashâbihi ecma'in.

Et-tahriru hazihi'l-kitâb.
Fi sene : 1246 (M. 1830)"

TENBİHÜ'L - GÂFİLİN

Kayıt numarası : 23926
Cild ebadı : 29 x 19
Yazı ebadı : 20 x 11
Sayfa sayısı : 394
Hattı : Tâlik

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Hiç yıpranmamıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 29 satır bulunmaktadır.

Esere, 1/b varak'ta Besmele ve onun altında yer alan; adını, müellifini, yazılışını, tercüme sebebini gösteren :

"... el-fakihü'l-Semerkandî rahimullah hazretlerinin te'lif-i şerifleri olan Tenbihü'l-Gâfilin nâm-ı kitâb, mevâ'iz ü nasâyih bâbında gâyet de müfid ü nâfi olmagın lisân-ı Arabî'de mâhir olmayan müslümanların intifâ-yı ecelli için Türki ibâret ile terceme olunması lâyük u cedir ü bâ'is-i hayr-ı kesir olduğuna binâ'en ba'zı fuzalânun tercemesine şürü' idüb evvelünden bâbü's-salât'a dek terceme itdiklerinde itmâmına ömr vefâ itmeyüb merhûm oldukda, sonra kutbü'l-ârifin ve gavsü'l-kâmilin Hazret-i Aziz, sâhib-i temyiz es-Seyyid Mahmûdü'l-Ermevî el-Nakşibendî Allahü-Te'âlâ işbu kemine vü kemter ü bende-i ahkârları olan Ebûbekr Bin Yûsufü'r-Rehâvî gafe-rallah'a terceme-i mezbûrenün itmâm ü ikmâli için işâret-i aliyye buyurmagın elhamdülillâh himmet-i aliyyeleri berekâtında tevfik-i Bâri kilub, bende-i mezbûrları bâbü's-salavâtü'l-hamse'den âhir kitâba dek terceme-i itmâm itdiler. Müntefi' olan müslümanlardan mercûdur ki, işbu hakir-i sâhib-i taksiri hayr dü'â ile yâd ideler ve dahi ashâb-ı ulüvv-i hem-vâr, bâb-ı lûtf u kerem olan fuzalâ-yı zemanenün eltâf-ı amîmleründen me'mûldür ki, sehv ü hatâsına muttali olurlar ise, dâmen-i afv ile mestûr buyurub islâhına sa'y ü ihtimâm ideler vü bu kitâbda müretteb olan ebvâb toksan üç bâbdır ki, bu makâmda icmâle [n] zikr olundu."

şeklindeki ifade ile girilmektedir.

Daha sonra devamla :

"El-Bâbü'l-evvel :

Fi İhlâs u terki'r-riyâ"

...

"El-Bâbü's-sâlis :

Fi Azâbi'l-kabr"

...

"El-Bâbü'l-hâmise :

Fi Sıfatü'n-nâr"

.. v.s. diye, «Fihrist» kısmına geçilmektedir.

4/a varak'ta, en altta :

"Vakıf-nâme-i mergûb"

başlığı altında ve Besmele'den sonra mensur bir duayı takiben :

Oldı lûtf-ı Hakk ile vakf-ı sahîh işbu kitâb
Bula anunla tâ ki nefsim vâlideynim çok sevâb

beyti bulunmaktadır.

Kitap, 197/b varak'ta :

"... Elhamdülillahi Fabbî'l-âlemin vesselâtü vesselâmü alâ Muhammedin ve alâ alihi vesahbihi ecma'in.

Fi 22 şehr-i Şevvâl sene Hamsin ü elf"

denilerek sona ermektedir.

Bu suretle eserin, H. 1050 senesi Şevval ayının 22'sinde (M 1640) yazıldığı anlaşılmaktadır.

TERCEME - İ HADİS

Kayıt numarası	: 15454
Cild ebadı	: 22,5 x 16
Yazı ebadı	: 15 x 8
Sayfa sayısı	: 39
Hattı	: Nesih

Yeşil renkli mukavva cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır.

İçinde daha başka eserlerin de yer aldığı cildin 3. kısmında - 102/b ile 121/b varaklar arasında - bulunmaktadır.

Her satırda 2 mısra yan yana 1 beyit teşkil etmek üzere, her sayfada 17 beyit vardır. Beyit sayısı, bazen 16'ya, 15'e, 13'e ve hattâ 11'e kadar düşmektedir.

Tamamı 469 (dört yüz altmış dokuz) beyittir.

Esere, 102/b varak'ta :

"Hazâ Terceme-i Hadis Halveti Muhyi"

başlığı altında ve Besmele ile girilmekte, «Hamdele ve Salvele»-yi takiben :

Kim ki hıfz eyler ise kırk ahbâr
Fukahâ ile haşr ide Gaffâr

Böyle buyurdu Hazret-i Server
Şevkle okuyub idün ezber

Kimisin yazmışım mesâbihden
Nür-ı efzûndur mesâbihden

Yüz Hadis oldu cümlesi anun
Her birisi gidâsıdur cânun

Nice şerh eyledi ise şurrâh
Terceme oldı feth idüb fettâh

Yazdılar gerçi nice ehl-i kemâl
Lik her biri oldı bir rehe dâl

Her birinde konuldu bir lezzet
Benzemez birbirine bi-minnet

Güne güne olursa ni'metler
Bulunur dürlü dürlü lezzetler

Şöyle cehd itdi Halveti Muhyi
Bil ki kırk yazmış ola bir mûti

Nüktedân olan anlar anı hemân
Ne kadar nükte oldı anda nihân

Ne belâgat ne fesâhat oldu ayân
Ne me'âni olundu anda beyân

Her Hadis'in yazıldı şerhi temâm
Ekser beyitle olub itmâm

Her kişünün damagı anı tuymaz
Tuyan ammâ ki bûyına toymaz

Her kimin ki damagı fâsid ola
Tuymaz anı cihân egerçi tola

Almışam Ravza-i Nübüvvet'den
Gelüben gülşen-i Mürüvvetden

Gülistân Risâlet'ün gülidür
Ehl-i irfân kulûbu bülbülidür

Andelib oldun ise ol güle ger
Çeşm-i cân ile eyle ana nazar

Yâdigâr eylemişem ehl-i dile
Okıdukca hakiri ala dile

Diye kim rahmet eylesün Bâri
Gösterib Cennet içre didâri

Hem-civâr eyleye Resûl ile
Muğtenim eyleye vusûl ile

Çâr-ı yâr lâl eyleye hem-dem
Âli ashâb ile giçüre dem

Cümle mü'minler ile anı muhib
İde bâğ-ı Cinân içinde nasib

Diyelüm cümle bu söze âmin
Lûtf ile icâbet ide ohuyan

denilmektedir.

Eserin, 16. yüzyılın sonlarında ve 17. yüzyılın başlarında yaşamış olan (ölümü : H. 1014 / M. 1605) Halvetî tarikatının Gülşeni kolunu şeyhlerinden, Edirne'li Muhammed Muhyiddin Gülşeni Efendi'ye ait olduğunu sanıyoruz (1).

(1) Fazla bilgi için bkn :

Bursalı Mehmed Tahir, "Osmanlı Müellifleri" cild: I

Eserde, bir hayli müstensih hatası ve vezin zorlaması görülmektedir. (Bunları, «metin tüziri» yoluyla kısmen göndermeye çalıştık.)

Terceme-i Hadis, 121/b varak'ta, "Dü'â-yı Münâcât" faslı ile şu şekilde sona ermektedir :

İlâhî Fahr-i Âlem hürmetiçün
Hem İbrahim Halil'ün milletiçün

Dü'âya açılan eller hakkıçün
Seni tekrâr iden diller hakkıçün

Ayin bedri günin sadru hakkıçün
İlâhî Âdem ü Havvâ hakkıçün

Musibet oduna yanmışlar için
İçüb aşkun şerâbın kanmışlar için

Okundu hatm-i Kur'an Bârek-Allah
Nefesler dâ'imâ affa kümüllah

Atamıza anamıza Hüdâyâ
Günâhun afv idüb Rabbim Te'âlâ

Dahi Sen hocamıza rahmet eyle
O dünyâdâ makâmın Cennet eyle

Şefi' ola A'na Mahşer'de Ahmed
İçüre Havz-ı Kevser'den Muhammed

Civâr eyle habibün Mustafa'ya
Kabûl eyle keremden bu dü'âya

İy Kerim İül Kâdir İül Perverdigâr
Lûtfun irişdür bize leyl İül nehâr

İlâhî hayr hem dahi hocamıza
Cennet içre arz idüb göster bize

Yâ İlâhî Pâdişahımıza dahi
Saltanat tahtında eyle ber-karâr

Asker-i İslâm'a dâ'im nusret it
İylesünler a'dâların inkisâr

Bu dü'âlar irmek için Hazret'e
Okıyalum cân İül dilden Fâtihá

TERCEME-İ KİMYÂ-YI SAÂDET

Kayıt numarası	: 23929
Cild ebadı	: 28,5 x 17,5
Yazı ebadı	: 21 x 12
Sayfa sayısı	: 410
Hattı	: Tâlik

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır.

Her sayfada 19 satır bulunmaktadır. Kitap, İmam Muhammed Gazâlî'nin "Kimyâ-yı Sa'âdet" isimli eserinin Arabça'dan Türkçe'ye yapılmış bir tercümesidir.

Esere, 1/b varak'ta :

"Terceme-i Kimyâ-yı Sa'âdet"

ismi ve onun altında yer alan Besmele ile başlanmakta, «Hamdele ve Salvele»'den sonra :

"Emma ba'd :

Eser-i ulvî'den ve ittisâlât-ı evzâ'-ı feleki'den mukadderü'l-umûr ve'l-ef'âl ve maklebü'l-kulûb ve'l-ahvâl takdiriyle bir eseri vaz'-ı vâki' oldu ki, bu za'if ü nahife mu'cib-i hizmet melik-i mülûkü'l-üme-râi'l-izâm melce-i hâs ü âm nâsirü'l-adl ü ihsân bâsitü'l-emn ve'l-emân..."

diye, eser kendisine ithâf olunan Sultan Kasım Bin İsfendiyâr Han'ın sıfatları sayılmaktadır.

56/a varak'ta yer alan "Abdest faslı" 'nı örnek olarak verelim :

"Bilgil ki, vuzû'da altı nesne kerâhiyyetdür. Biri söz söylemek ve elin yüze katı urmak ve elin yaş iken silkmek ve ol su ki âfitâbede dükene ışınmış ola. Anunla tahâret itmek ve suyu çok dökmek ve a'zâ-yı mefrûzayı üçden ziyâde yumak ammâ yüzi toz konma-ğ için kurutmak ve yaş komak eser-i ibâdet ziyâde zâhir olmağ için ikisin dahi nakl itmişlerdür ve ikisine dahi ruhsat virilmişdür. Çünkü, niyyet bu ola, ikisi dahi fazîletdür ve taş kabdan tahâret itmek evlâdur ve tevâzu'a yakınrakdur."

Esere, 205/b varak'ta şöyle sona ermektedir :
(F. : 14)

“.. bunca bin harâm dinar ala ve bir ayruga dahi vire. Tâ cemi'isi anun zemânında ola ve Kıyâmet.de cemi'isin andan taleb ideler ve anun menfaati bir ayruga dahi irişe; bu gafletün İslâmsızlığının nihâyeti olur vesselâm.

Hâtîme :

Velhamdü'llâhi Rabbi'l-âlemin ve Sallallahu alâ Seyyidine Muhammed ve âlihi ecma'in.

Rükn-i sâni mu'âmelâtdan temâm oldu. Bundan sonra rükn-i sâlis geliser. Erkân-ı mu'âmelât tarik-i dîn'den cümle-i kitâb-ı Kimyâyı Sa'âdet'den akabât-ı tarik-i dîn beyânında ki, ana mühlîkât dirlen. İnşaallahü - Te'âlâ ve Hakk-Te'âlâ şugl-ı dü cihânı tevfiği ile müheyâ kılıvirsün ve ol kimseye ki ihlâs ile dü'â-yı hayr kıla. Kâtib hakkında ve sâhib-i kitâb hakkında ve mütercim hakkında cemî' mü'minler bununla amel kılmak tevfiğin rûzî kulsun.

Bi Muhammedî ve Âlih'l-ahyâr

Temmet :

Fi - sene : 969”

Böylece eserin, H. 969 / M. 1561 tarihinde istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Bu eserin bir yazma nüshası da, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 234 numarada kayıtlı bulunmaktadır.

Adı geçen bu nüsha; nefis tezhibli, miklebli, şemseli, koyu kahverengi cildli, 28 X 18 ebadında ve 665 (altı yüz altmış beş) varak olup, hattı Nesih'dir. Baş tarafında ayrıca «Fihrist»'i vardır. Sayfaları tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır. Her sayfada 19 satır bulunmaktadır.

Âgâh Sırrı Levent'den satın alınmıştır.

TERCEME-İ TUHFETÜ'S - SALAVÂT

Kayıt numarası	: 24066
Cild ebadı	: 16,5 x 10
Yazı ebadı	: 11,5 x 5,5
Sayfa sayısı	: 242
Hattı	: Sülüs

Tezhibli, kahverengi deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 18 satır bulunmaktadır. Sayfalar tek şeritli ve siyah renkli cedveller içine alınmıştır.

1/a varak'ta :

"Terceme-i Tuhfetü's-Salavât"

ismi yazılı olan esere, 1/b varak'ta Besmele ile başlanmakta, «Hamdele ve Salvele»'yi takiben :

"Emma ba'd :

Bu risâle kudretü'l-müzekkirin üsvetü'l-vâ'izin Mevlânâ ve Mevlâ'n-nâsîhin Hüseyin Bin Ali el-Kâşifi el-Hakkı Hazretleri'nün Tuhfetü's-Salavât'ından (...) terceme olunub, bir mukaddime ve on iki fasl ve bir hâtime üzere tertîb olunmuşdur."

denilmektedir.

103/a ve 103/b varak'ta bulunan «Kırksekizinci fasl»ı nakl edelim :

"... Ömer Bin Abdullah es-Semerikândî Rahimullah Kitâb-ı Ravzû'l-Câlis'de buyurmuşdur ki :

Belh'de bir bâzer-gân vardı. Vefât itdi. İki oğlu kaldı. Cem'i terakini iki kardaş üleşdiler. Hazret-i Resûl (S.A.V.)'ün mübârek şarâtından üç kıl kalmışdı. Birer aldılar. Bir kılı kaldı. Büyük kardaş didi ki : Anı yolalum. Küçük kardaş didi ki : Ol mübârek kılı kesmek, edebden hâricdür. Büyük kardaş didi ki : Çün kesmege râzı degül-sen, dahi mukâbelesinde bir mikdar nesne vir. Küçük kardaş ayıtdı : Gel imdi mübârek kollarun için dahi bana vir, cümle mâl ü mü-rüvvet senün olsun. Büyük kardaş râzı olub cümle mâli ne varsa tasarruf idüb, mübârek kolları küçük kardaşa virdi. Sâhib-i sa'âdet ol kolları pâkize-i Hakk'a koynunda götürüb gâh ü bi-gâh çıkarub kokub vü yüzine, gözlerine sürüb, dâ'im salavât virirdi. Çok zemân geçmedi ki, büyük kardaşın mâli telef olmagla nakbet teveccüh itdi ve envâ' belâlara mübtelâ oldu ve küçüğün hâli halef olmagla eyü olub, devlet lel yüz tutdı."

Eser, 120/b varak'ta :

"Târih-i Terceme-i Tuhfetü's-Salavât"

başlığı altında şu şekilde sona ermektedir :

**"Temâm oldı risâle hamdülillâh
İrüşdi didi ki Hakk'dan inâyet**

Ümidim Rabb-i izzet'den budur kim
Şefâ'at ide ol Hatm-i risâlet

Anunçün bunun itmâmına târih
Denildi yâ- Nebiyyallah şefâ'at

Bihamdillahi-Te'âlâ Cemâzie'l-evvel

sene : 1056"

Böylece eserin, H. 1056 / M. 1646 tarihinde yazıldığı anlaşılmaktadır. Kitap, 17. yüzyıl Anadolu Türkçesi'nin dil hususiyetlerini aksettirmesi bakımından da, ayrıca önem taşımaktadır.

T E R T İ B - İ U L Ū M

Kayıt numarası	: 23982
Cild ebadı	: 22,5 x 16
Yazı ebadı	: 16 x 9
Sayfa sayısı	: 10
Hattı	: Sülüs

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Hiç yıpranmamıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Her satırda 2 mısra yan yana 1 beyit teşkil ederler ve ve bu suretle her sayfada 19 beyit bulunmaktadır. Beyit sayısı, başlık bulunan sayfalarda 18'e, 17'ye ve hattâ 15'e kadar düşmektedir. Sayfalar tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır.

Tertib-i Ulûm; içinde Subha-i Sıbyân, Kitâb-ı Şükr-nâme, Risâle-i Yûsuf, Şurût-ı Manzûm-ı Rûmî, Risâle-i Sofi adını taşıyan manzum eserlerin yer aldığı kitabın 4. kısmında bulunmaktadır.

Eser, 1/b varak'ta :

"Tertib-i Ulûm Hakkı-yı Erzurûmî Kaddese Sırrahu"

ismi ve onun altında Besmele ile şöyle girilmektedir :

Allah adınun avniyle eshel
Bu kitâbı bed itdüm evvel

Elhamdülillah halk itdi insân
Nefh itdi rûhun bahş itdi imân

Hem virdi ilmi hem hilmi âni
Hem akl ü fehm ü nutk u beyânı

Olsun salât ol Peygamber'e hem
Âline her an sahâbine her dem

Tertib-i Ulûm, umumiyetle Tertibü'l Ulûm şeklinde bilinmektedir. Ancak, bu yazma nüshasında onu Fârisî terkibi hâlinde gördük. Eser, Erzurum'lu İbrahim Hakkı'ya aittir.

İçinde; İlm-i delâlet, İcmâl-i âlet, Kur'an ve Hat, Ta'rif, Nahiv, Nazm, Âdâb, Me'ânî, Beyân gibi ilimlerden bahs olunmaktadır.

Vezni :

Müstef'ilâtün / Müstef'ilâtün'dür.

12 bâb'dan müteşekkildir. Eserin tamamı 126 (yüz yirmi altı) beyittir.

1/b varak'ta :

Evvelki bâb'ı ilm-i delâlet :

Allah bize iş arz eylemişdür
İlm ü amel hem farz eylemişdür

Olmak dilersen kâmil efendi
Candan kabûl it bu nush u pendî

İtme tehhül kâm almadıkça
Bahr-ı ulûma bir dalmadıkça

Hücre güzeldir medrese hoşdur
Ol pür-ilm'dür taşrası boşdur

Bulmak dilersen emn ü selâmet
Gir hücreye kıl sabr ü kanaat

Oku yaz anda kesb ü kemâl it
Hem ilm öğren hem gavrine yit

Fevt itme dersi ömr itme zâyi
Tut dersi vü devri her işe mâni

İlm ile olsun fikr ü hayâlin
Tâ düzgün ide Hakk cümle hâlin

Her hafta beş gün tahsil idersin
Cum'a vü Salı ta'til idersin

Her ne okursan ger çoğ ger az
Her bir kitâbı sen ders-be-ders yaz

Bunlarla eğlen yârâna gitme
Karışma halka hiç sohbet itme

2/a ve 2/b varak'ta :

İkinci bâb'ı icmâl-i âlet :

Bil ilm-i âlet ilm-i Arab'dur
On ikidür ol cümle âdâbdur

İlm-i lugat'dur bil istibâkı
Sâni vü sâlis sarf u iştikâkı

İlm-i nahv'dür râbi' bil anı
Oldu beşinci ilm-i ma'âni

Altıncı çünkü ilm-i beyân'dur
Vaz'u bedî'i de andan nişândur

Sâbi' ü sâmin eş'âra vâfi
İlm-i arûz u ilm-i kavâfi

Bil ilm-i tâsi' inşâ-ı nesri
Bil ilm-i âşir inşâ-ı şî'ri

Hâdi aşer'dür bil ilm-i imlâ
Sâni aşer'dür âdâb-ı ulyâ

Ammâ bu yirler kim Erzurum'dur
Tertib-i ilm'i başka rûsûmdur

denilmektedir.

Kitap, 4/b ve 5/a varaklar'da yer alan "On ikinci bâb" ile şu şekilde sona ermektedir :

On ikinci bâb usûldür :

İlm-i usûl-i fikh içre tavzih
Oku vü fehm it tasrih ü telvih

Ulûs-i hadis'den nuhbe görürsün
İlm-i hadis'e doğru yürürsün

Bunlarla okut metn-i meşârik
İbn-i Melik'den seyr it mebârik

...

Âmil olursun kâmil olursun
 Hikmetleri hep sende bulursun

 Çık hücreden gel eyle tenezzül
 Hem it tehhül kesb it tevekkül

 Sen cümle halka rıfk it halim ol
 Hüsn-i müdârât ile selim ol

 Dünyâyı sevme alma riyâset
 Hükkâma gitme çekme siyâset

 Her hâlde Hakk'a sen i'timâd it
 Her işde A'nı cânunla yâd it

 Her emri tefvîz it eyle râhat
 Teslim ü râzı ol bul sa'âdet

 İlm ü amel'dür maksûd cihândan
 Hem ma'rifet'dür matlûb cândan

 Ta'lîm-i Din'dür çün lübb-i tâ'at
 Din ilmin okut sâ'at-be-sâ'at

 Tahsil-i ilmin budur tarîki
 Ehven ü akreb yoldur hakiki

 Tâliblere bu manzûme işdir
 Târihi bin yüz altmışla beş'dir

 Hakkı bu pedin hakkıdır muhakkak
 İlm ü amel hem tevfiik ide Hakk

Bu suretle eserin, H. 1160 / M. 1747'de ve Erzurum'lu İbrahim Hakkı tarafından yazıldığına işaret olunmaktadır.

TEZKİRETÜ'L - EVLIYÂ

Kayıt numarası : 23927
 Cild ebadı : 30 x 20
 Yazı ebadı : 19,5 x 12
 Sayfa sayısı : 384
 Hattı : Nesih

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 17 satır bulunmaktadır.

1/a varak'ta :

"Menâkıb"

ismi ve onun altında :

"200 guruş"

kaydı bulunmaktadır.

Esere, 1/b varak'ta :

"Hazâ Kitâbu Tezkiretü'l-Evliyâ (R.A.) ecma'in"

başlığı ve onun altında yer alan Besmele ile :

"Elhamdülillahı Rabbi'l-âlemîn. Vesselâtü vesselâmü alâ seyyidinâ Muhammedi'n-Nebıyyin ve alâ âlihi vesahbihi ecma'in.

Kur'an'dan ve Hadis'den sonra hiç, evliyâ ve meşâyih sözünden yigrek ve yüksek söz yokdur. Anunçün ki bunların sözi vü işi hâl dilleridür. Hıfz u kâl yimişi degildir. Bunların sözi kaynamadandır, temâşâdan vü oynamaktan degildir. Ya'ni, sözü vü edebi bunlara Tanrı virmişdür; ata vü üstâd öğretmiş degildir. Pes veliler vü meşâyihler vü ulemâlar peygamberlerin mirâs-ı hodlarıdır. Velilerin birincisi Âdem Peygamber bedelidür vü birincisi İbrahim Peygamber bedelidür vü birincisi Musa Peygamber bedelidür vü birincisi İsâ Peygamber bedelidür vü birincisi Muhammed Mustafa bedelidür (S.A.). Ca'fer-i Sâdik ol velilerin ol Mustafa milletinin sultânı vü ol Peygamberlik hüccetinin bürhânı, ol gerçek amel kılıcı, ol hakikâtleri bilici, ol velilerin gönlinün diregi, ol Peygamberlik cigerinin yüregi, ol ârif ü âşık Ebu Muhammedi Ca'fer-i Sâdik (R.A.) cümle meşâyihün söykencegi oldu. Zevk ehlinün piş-vâyı idi, aşk ehlinün öğredürdi, hem âlemlerin mukaddimiydi, hem zâhidlerin mükerremiydi, hem hakikatlere nazif idi, hem Tefsir ü Kur'an bilmekte bi-nazir idi. Pes her kim Muhammed Mustafa'ya inana vü A'nun oğlanlarına ve sahâbelerine inanmaya, ol kişi Muhammed'e dahi inanmış olmaz. Zirâ, Muhammed'ün kamu yârenlerine vü A'na ulaşanların dükelisi ululardur vü Tanrı yolın göstericilerdür. Ebû Hanîfe'ye sordılar kim, Muhammed Mustafa'ya ulaşanların kangısı yigrek ü fâzıldur? Eyitdi : Pirlere'de, Ebû Bekir ü Ömer; yigitler'de, Osman ü Ali vü avratlar'da, Ayişe vü kızlar'da Fâtıma (R.A.) ecma'in."

diye başlanmaktadır.

Daha sonra muhteva ile ilgili çeşitli bahislere geçilmektedir.

Kitap, 192/a varak'ta :

"... hâdimine itdi her kim ile bakar ise, böyle aşağı bakar didi." şeklinde tamamlanmamış olarak nihayete ermektedir.

Bu itibarla müstensihî, istinsah tarihi ve müellifi hakkında bir bilgiye sahip olamadık.

Bir başka Tezkiretü'l-Evliyâ'nın mensur yazma nüshası da, Atatürk Üniversitesi kütüphanesi'nde 4 numarada kayıtlıdır. Adı geçen bu nüsha, Ebu'l-Leys Semerkandî'ye ait olup, H. 985 / M. 1577'de istinsah edilmiş olan bir nüshadan H. 1098 / M. 1686'da tekrar istinsah olunmuştur. 19 X 14 ebadında ve miklebli, şemseli, mavi renkli deri cild içerisindedir. Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Tamamı 118 varak olup, harekeli nesih'le kaleme alınmıştır. Her sayfada 15 satır bulunmaktadır.

Eger, Âgâh Sırrı Levent'den satın alınmıştır.

Diğer bir mensur yazma Tezkiretü'l-Evliyâ nüshası da gene Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde, 199 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Adı geçen bu nüsha 27 X 18,5 ebadındaki kahverengi deri cild içerisinde olup, metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Yazısı nesih'tir. Her sayfada 13 satır bulunmaktadır. 1/b ve 2/a varaklar'da ayrıca "Fihrist" yer almaktadır. Tamamı 376 varak'tır. H. 964 / M. 1556 yılında istinsah olunmuştur.

Eser, Âgâh Sırrı Levent'den satın alınmıştır.

T U H F E T Ü ' L - M Ü L Ü K

Kayıt numarası : 23885

Cild ebadı : 21 x 15,5

Yazı ebadı : 16 x 10,5

Sayfa sayısı : 256

Hattı : Sülüs

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır. Bazı sayfaları kopmuş ve daha sonra yapıştırılmıştır.

Cildin 2. kısmında 128/b varak'tan, 152/b varak'a kadar "Pend-i Attâr" isimli manzum eser yer almaktadır (1).

(1) Adı geçen bu eser Farsça olup, Feridüddin-i Attâr'ın meşhur Pend-nâme'sidir. Bazı kelimelerin alt ve yan taraflarına Türkçe anlamları yazılmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Ayrıca, bazı kelimelerin alt tarafları kırmızı çizgi ile çizilmiştir. Her sayfada 21 satır vardır.

1/a varak'ta :

Câhilin iz'ânı olsa ol kabûl eyler Halk'ı
Kendünü adam sanubdur ol yabanun ahmakı

Âlime hizmet eyle ki bulasın ma'rifet
Câhile yâr olma kim nâdân olursun âkıbet

2/a varak'ta ise :

Bu kitâbun ismi Monla Şâhidî
Ma'rifet tahtında gûyâ şâh idi

Koynuna koy hırz-ı cân it gonçe-ves
Âşıkın sadrında hoşdur Şâhidî

Lûtfunu inkâr iderse müdde'î
Şâhidî'ye şahid olur Şâhidî

Çün suna câm-ı fenâ-yı dehr-i dûn
Şâh-ı emir ile birdür Şâhidî

İy Lâtifi kim ki hıfz itse bunu
Sen ana mülk-i kemâlin Şâhidî

«Gazel»'ine yer verilmiştir.

Esere, 3/b varak'ta bulunan Besmele ile ve :

“Sipâs-i bi-kıyâs ü şükr-i bi-mikyâs ol Hüdâ-yı Hâlık-ı cinn ü
nâs'a olsun ki, bihâr-ı ulûma elfâz-ı melihayı dürer-i me'ânî-yi şerî-
feye zarf u sadef kıldı...”

şeklinde girilmektedir.

4/a varak'ta da :

“... emr-i zâhir'de mazhar olub ve ism-i müsemâmâyâ mutâbık
olmak ümidiyle mecmû'u mü'ellif Tuhfetü'l-Mülûk ile semiyî oldu.
Sarrâf-ı güher-i sâf'a hüner olan ehl-i insâf'dan me'mûldür ki, bu
evrâk-ı perişâna ayn-i rızâ ile nazar-ı bi-nazirelerin dirig itmeye-
ler...”

ifadelerine yer verilmektedir.

Esere, 110/a varak'ta yer alan :

"Kaldı senden Şâhidi nev-yâdigâr; yâdigâr kelimesi."

ifadesi ve :

"H. 921" (M. 1515)

tarihi ile sona ermektedir.

TUHFETÜ'Ş - ŞÂHİDÎ

Kayıt numarası	: 13946
Cild ebadı	: 22,5 x 15,5
Yazı ebadı	: 17 x 9,5
Sayfa sayısı	: 106
Hattı	: Nesih Kırmısı

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 19 satır bulunmaktadır.

Tuhfetü's-Şâhidi, içinde Saâdet-nâme adlı eserin de yer aldığı cildin 2. kısmında, (57/b - 110/b varaklar arasında) bulunmaktadır.

Esere, 57/b varak'ta Besmele ile başlanmakta, «Hamdele ve Salvele»'yi takiben metin kısmına geçilmektedir.

68/a varak'tan bir kısmı nakl edelim :

Mef'ûl fâ'ilât mefâ'il fâ'ilât
İlm öğrenen kişi bulur yüce makâm

Şehâ sa'âdet atı tutdı cihâni ser-te-ser
Tâ âfitâb-ı tal'atın âfâka saldı nûr u fer

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün
Bahr-i recez'dür sâlim ü eczâ müsemmen pür-güher

Sayfanın yan tarafında da :

"Şikem karın, batn ma'nâsına; nâfe göbek, miyân kemer, kuşak büyük tağ'dur.

Sine göğüs, sadr ma'nâsına; göğüs, sine ma'nâsına.

İy dest-gir, iy el tutucu."

kaydı bulunmaktadır.

Eser, 110/a-b varak'ta şöyle sona ermektedir :

Hisâb üzre it bu mısra'dan şümâr
Kaldı senden Şâhidi nev-yâdigâr

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
Bu kitâbı öğren iç âb-ı hayât

Şâhidi'ye her kim eylerse dü'â
İde Mahşer'de şefâ'at Mustafa

Okud anı okuyana yaz anı
Rahmetinle yarlıgagıl yâ Gani

sene : 1231 (M. 1815)

Tuhfetü's-Şâhidi'nin muhtevasında ve fakat kısmen mensur olan bir başka nüsha da, Diyarbakır Kütüphanesi'nde "Şâhidi Manzûmesi" adı altında ve 1548/B numarada kayıtlıdır. Nitekim, adı geçen bu nüsha da Tuhfetü's-Şâhidi gibi :

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
Bu kitâbı öğren iç âb-ı hayât

Şâhidi'ye her kim eylerse dü'â
İde Mahşer'de şefâ'at Mustafa

şeklinde nihayete ermektedir.

Şâhidi İbrahim Dede'ye ait başka bir manzum Tuhfe-i Şâhidi nüshası da, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 89 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Adı geçen bu nüsha kahverengi, tezhibli deri cild içerisinde olup, hattı tâlik'tir. 19 X 11 ebadında ve 20 varak'tır. Eser, içinde bulunduğu cildin 277/b ile 296/a varakları arasındadır. 277/b ile 278/a varaklar tek şeritli, sarı yıldız çerçevesi ve diğer varaklar, çift şeritli kırmızı renkli cedveller içindedir. Her sayfada ortalama 8 beyit bulunmaktadır.

Eser, Âgâh Sırrı Levent'den satın alınmıştır.

Ayrı bir mensur Tuhfe-i Şâhidi nüshası da, gene Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 518 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Bu nüsha; siyah, yıpranmış ve 20,5 X 14 ebadındaki deri cild içerisinde olup, yazısı Nesih'dir. Sayfaları kırmızı renkli, çift şeritli cedveller içine alınmıştır. Her sayfada 29 satır bulunmaktadır. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır.

1/a varak'ta :

"Hazâ Kitâbu Şerhü's-Şâhidi"

kaydı bulunmaktadır.

Eser, H. 1128 / M. 1715 tarihinde istinsah olunmuştur. Diğer nüshalarında olduğu gibi :

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
 Bu kitabı öğren iç âb-ı hayât
 Şâhidi'ye her kim eylerse dü'â
 İde Mahşer'de şefâ'at Mustafa

mısralarıyla sona ermektedir.

Bu da, Âgâh Sırrı Levent'den satın alınmıştır.

ZÜBDETÜ'N - NASÂYİH - NÂME

Kayıt numarası : 23962
 Cild ebadı : 19 x 12
 Yazı ebadı : 15 x 7
 Sayfa sayısı : 230
 Hattı : Sülüs

Siyah deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır.

Her sayfada 15 satır bulunmaktadır.

1/a varak'ta :

"Zübdetü'n-Nasâyih-nâme"

ismi altında :

"Uşbu risâle-i şerif ve makâlât-ı lâtime'de münderic olan ma'âdin ü kavâ'id ü letâyif kangı kitâb-ı müstetâbdan ahz u cem oldugunun beyânıdır :

Tefsir-i Kadı Beyzavî

Tefsir-i Şeyh-zâde

Ravzatü'l-İslâm

Ravzatü's-Şühedâ

Sahih-i Buhâri

Silsiletü'z-Zeheb

Sâlikü'l-Ebrâr

Sahih-i Müslim

Câmiü'l-Hikâyât

Fazâ'ilü'l-İslâm

Mesnevi-i Şerif

...

denilmektedir.

Esere, 1/b varak'ta Besmele ile başlanmakta, «Hamdele ve Sal-vele»'yi takiben metin ksmına geçilmektedir.

Muhtelif «nazm» ve «hikâye» parçaları ile de muhtevâ zenginleştirilmiştir.

24/a-b varak'tan bir kısmı nakl edelim :

N a z m

Konuldu halka kânûn-ı şer'i tâ
Selâtin âfâki mer'i tuta

Eger duta bu râhı Şâh-ı cihân
Olur haşr-i devlet-ebed zir-i ân

N e s r

"Cem'i ulemâ-yı din ittifâk eylemişler ki, maksûd-ı asl irsâl-i Resûl'de Aleyhimü's-selâm inzâl-i keyn'den oldur ki, cümle-i halâyık hukûk-ı İlâhî'de hukûk-ı İbâd'de adl ile kâ'im ü dâ'im olalar. Ni-te kim, Hakk-Sübhâne Tebârek ve Te'âlâ Kelâm-i Şerif'inde buyurur :

Lekad erselnâ rüsülenâ bi'l-beyyinât ve enzel-nâ ma'ahumu'l-ki-tâbe ve'l-mîzâne liyekûme'n-nâsü bi'l-kıstı.

Ya'ni, tahkik-i rüsuleri irsâl itdügi Âyât-ı beyyinât ile ve anlara kitâb gönderdügi halk adl ile kâ'im olalar. (...) Pâdişâhân âdil vü Şehin-şâhân âkil ki, dünyâda tarîk-i şer'-i şerif elden koymayub bey-ne'l-halâyık adâlet ü istikâmeti âdet eyleyeler. Kıyâmet günü Hakk-Te'âlâ'nun huzûrunda nûrdan menâbir üzerinde sağ cânibinde duralar."

İncelediğimiz bu eser, «Tezkireci» lakâbı ile de tanınan târihçi Cafer İyânî Bey'e aittir. "Gazavât-ı Tiryaki Hasan Paşa" adındaki, H. 1000 / M. 1591 tarihinde yazdığı eserinin; askerlik târihi yönünden dikkate değer olduğu, Bursalı Mehmed Tâhir Efendi tarafından zikredilmektedir (1).

Zübdetü'n-Nasâyih-nâme'nin, Manisa'da Murâdiye Kütüphanesi'nde 4 (dört) bâb üzere tertip edilerek ve H. 1003 / M. 1594 tarihinde yazılmış bulunduğunu, gene Bursalı Mehmed Tâhir Efendi haber vermektedir (2).

Elimizdeki nüsha ise, Yahyâ Bin Zekerıyyâ Efendi tarafından H. 1023 / M. 1614 tarihinde istinsah olunmuştur.

Eser, 112/b ve 113/a-b varaklar'da şu şekilde sona ermektedir :

Târih-i diger

Kemâl-i nazm u nesrim kıldım inşâd
Yazub anda nice ef'âl ü a'mâl

Temâmet nush u pend ile müretteb
Kimi anun mufassal kimi icmâl

Olub cevher-fürûş ehl-i irfân
Ma'ârif sevkine dil oldu dellâl

Bi-hamdillah temâm oldu kitâbım
Anun târihi için idicek fâl

Fâli kalbe lâyıh oldu ol dem
Didim târihin anun hatm-i âmâl

Nev'-i diger

Nazm u nesri zâde-i tab'ım görüb erbâb-ı dil
Didiler tahsîn idüb vafında çok dürlü kelâm

Nakl-i Tefsir ü Ehâdis vü kerâmetdür kamu
Cevher-i elfâzıma hükmi virirse intizâm

Nush u pend ile toludur bu kitâb-ı müstetâb
Ölürem ola bugün makkûl ü cümle hâs lül âm

sene

1023 (M. 1614)

Ketbü'l-hakîr Yahyâ Bin Zekerıyya

(1) Osmanlı Müellifleri, cild: 3 "Ca'fer İyânî Bey" maddesi.

(2) a.g.e., ayn. fasıl.

